

Erfaringsopsamling: Elevernes læring og trivsel i grundskolen under covid-19-pandemien

Status, indsatser og fremadrettede behov

INDHOLD

Erfaringsopsamling: Elevernes læring og trivsel i grundskolen under covid-19-pandemien

1	Resumé	5
----------	---------------	----------

2	Indledning	11
2.1	Formål og undersøgelsesspørgsmål	11
2.2	Metodisk design	12

3	Den faglige status	15
3.1	Ledernes vurdering af betydningen af perioden som helhed for elevernes læringsudbytte	15
3.2	Fagdækningen og elevernes læringsudbytte	23
3.3	Udskolingen og afgangsprøverne	31

4	Den trivselsmæssige status	36
4.1	Nedlukning	36
4.2	Genåbning	38
4.3	Sårbare elevgrupper	41

5	Indsatser til at imødegå faglige og trivselsmæssige udfordringer	44
5.1	Indsatsernes fokus og baggrunde	45
5.2	Kortvarige indsatser med et fagligt indhold	47
5.3	Kortvarige indsatser med fokus på trivslen	48
5.4	Tolærerordninger	50
5.5	Andre længerevarende indsatser	51

6	Anvendelse af midlertidige frihedsgrader	53
6.1	Udvidet mulighed for at konvertere UUV-timer	53
6.2	Fravigelse af kompetencedækningskravet	58
6.3	Elevplaner	59
6.4	Kvalitetsrapporter	61

7	Perspektiver	62
7.1	Et fornyet fokus på skolens sociale fællesskaber	62
7.2	Tolærerordninger	63
7.3	Skoledagens indretning	65
7.4	Den virtuelle undervisning	65

	Appendiks A – Litteraturliste	67
--	--------------------------------------	-----------

1 Resumé

Siden marts 2020 har de danske grundskoler haft to længerevarende perioder med landsdækkende nedlukninger som følge af covid-19-pandemien. Hertil kommer en lang række lokale nedlukninger, hvor lokale smitteudbrud har lukket hele skoler eller sendt enkelte klasser hjem. Desuden har undervisningens tilrettelæggelse i genåbningsperioderne været præget af mere eller mindre indgribende restriktioner og anbefalinger ift. afstand, hygiejne, begrænsninger af sociale arrangementer, aktiviteter på tværs af klasser mv.

Med denne undersøgelse giver Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) et indblik i, hvordan de danske skoler i efteråret 2021 har vurderet, at det står til fagligt og trivselsmæssigt med eleverne i grundskolen efter mere end halvandet år præget af kortere og længere perioder med nødundervisning som følge af covid-19-pandemien.

Undersøgelsen har følgende fokuspunkter:

- Hvad er status på elevernes faglige og trivselsmæssige situation ved starten af skoleåret 2021/2022 efter de gentagne nedlukninger og genåbninger af skolerne siden marts 2020?
- Hvilke indsats har skolerne iværksat for at håndtere de faglige og trivselsmæssige udfordringer, der måtte være opstået som følge af pandemien, og hvilke af de særlige midlertidige frihedsgrader for skoleåret 2021/2022 har de benyttet sig af?
- Hvad peger skolerne på som vigtigt at fokusere på i kølvandet på nødundervisningsperioderne for at understøtte elevernes faglige og trivselsmæssige udvikling fremover?

Undersøgelsen er gennemført på opdrag fra Børne- og Undervisningsministeriet (BUVM). Denne rapport er én ud af i alt tre rapporter fra samme undersøgelse. De øvrige to rapporter dækker de samme temaer på hhv. erhvervsskolerne og de gymnasiale uddannelser. Rapporterne følger op på tidligere erfaringsopsamlinger fra EVA vedrørende covid-19-perioden.

Da en landsdækkende nedlukning af skolerne blev nødvendig i marts 2020, var der tale om en ekstraordinær situation. Skolerne skulle med kort varsel overgå fra almindelig undervisning til nødundervisning, og skolerne havde ikke haft mulighed for at planlægge nedlukningen eller forberede sig til omstillingen til fjernundervisning. Eleverne havde heller ikke haft mulighed for at forberede sig til de markant anderledes undervisningsformer, herunder de virtuelle. Første nødundervisningsperiode blev efterfulgt af en række lokale og regionale nedlukninger samt endnu en landsdækkende nedlukning i december 2021. Det har utvivlsomt været krævende for såvel ledere, lærere, pædagoger og elever, at nødundervisningsperioden trak ud. Covid-19-pandemien har samlet set stillet skolerne over for en ekstraordinær udfordring, som betyder, at nødundervisningen ikke kan sammenlignes i forholdet én-til-én med almindelig undervisning. Nogle af erfaringerne, som skolerne har gjort sig, vil derfor ikke være særlig relevante i en mere almindelig skolehverdag. Der er dog samtidig andre erfaringer og indsigter fra perioden, som skolerne vil kunne bruge i den videre udvikling af undervisningens organisering og tilrettelæggelse.

Eftersom pandemien i skrivende stund (februar 2022) fortsat udgør et konkret og uforudsigeligt benspænd for tilrettelæggelsen af undervisningen, er resultaterne af denne undersøgelse meget relevante for nationale og kommunale beslutningstagere samt for grundskolernes ledelser. Rapporten er udarbejdet med disse målgrupper for øje.

Om datagrundlaget

Datagrundlaget for undersøgelsen er:

- En spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere på folkeskoler samt fri- og privatskoler¹ i Danmark i perioden oktober-november 2021. I alt 1.685 skoleledere er blevet inviteret til at deltage. I alt 751 ledere har besvaret skemaet, hvilket giver en svarprocent på 45 %.
- Interview med 23 lærere og pædagoger, 26 elever og 5 skoleledere fra fem grundskoler i fem forskellige kommuner med en vis geografisk variation. Skolechefer fra de fem kommuner er også blevet interviewet.

Resultater

Status på elevernes faglighed

Lederne vurderer, at perioden som helhed har påvirket elevernes læringsudbytte negativt, men der udtrykkes samtidig optimisme

I efteråret 2021 er skolelederne i et spørgeskema blevet bedt om at gøre status og vurdere den overordnede betydning af den samlede covid-19-periode for elevernes læringsudbytte.

- I alt 75 % af skolelederne vurderer, at de to landsdækkende nedlukninger og genåbninger i perioden marts 2020 og frem til afslutningen af skoleåret 2020/2021 har haft en "lidt negativ" (67 %) eller "meget negativ" (8 %) betydning for den samlede elevgruppes læringsudbytte.
- Hver femte (20 %) skoleleder vurderer, at perioden hverken har haft en positiv eller en negativ betydning for den samlede elevgruppes læringsudbytte.
- Interview med ledere, lærere og elever peger på, at det generelt har været svært for eleverne at fastholde motivationen og selvdisciplinen i fjernundervisningen – særligt for de ældste elever, for hvem særligt den anden nedlukning blev langvarig.
- Eleverne giver også udtryk for, at det har været svært at få tilstrækkeligt med hjælp i forbindelse med fjernundervisningen fra fx lærere eller forældre.
- Samtidig giver både ledere og lærere udtryk for optimisme i de kvalitative interview ift. at eleverne nok skal nå at indhente "det tabte".

1 I rapporten afrapporteres skoleledernes spørgeskemabesvarelser fra de deltagende grundskoler *samlet*, dvs. uden en opdeling på hhv. folkeskoler og fri- og privatskoler. Det gør vi, fordi forskelle mellem folkeskoler og fri- og privatskoler ikke er valgt som en gennemgående tematik i denne afrapportering. Hvad angår de mest centrale spørgsmål, har vi imidlertid testet for statistisk signifikante forskelle mellem de to skoletyper, og resultaterne af disse test er angivet i noterne til de relevante tabeller og figurer. Specialskoler indgår ikke i datagrundlaget

Ovenstående resultater skal ses i lyset af, resultaterne fra de nationale test for skoleåret 2020/2021 viser – om end med visse metodiske forbehold - fremgang i dansk (læsning) og engelsk samt et fastholdt niveau i matematik. Dette billede kan hænge sammen med, hvad vi finder i denne undersøgelse, nemlig at undervisning i netop disse tre store fag har været i fokus i covid-19-perioden af flere forskellige årsager, jf. nedenfor.

Lederne vurderer, at læringsudbyttet var højere i anden nedluknings- og genåbningsperiode sammenlignet med første periode

Både lærere og elever har alt andet lige været bedre klædt på til fjernundervisningen, da anden nedlukning blev en realitet i december 2020, sammenlignet med den første nedlukning, der indtraf som en helt ekstraordinær situation i marts samme år. Det er formentligt med til at forklare, at i alt 75 % af skolelederne svarer, at den samlede elevgruppes læringsudbytte enten var ”meget højere” (25 %) eller ”lidt højere” (50 %) i den anden nedluknings- og genåbningsperiode i 2020/2021 sammenlignet med den første i 2020.

- I interviewene udtrykker både skolelederne og lærerne optimisme ift., at eleverne nok skal nå at indhente eventuelle faglige mangler.
- Skolechefer og skoleledere giver i interview udtryk for, at der er behov for at få dannet sig et overblik over, hvordan det reelt ser ud ift. elevernes faglige niveau med henblik på fortsat at kunne imødegå behov for faglige og trivselsmæssige indsatser.

Lederne og lærerne vurderer, at fagligt stærke elever har fået det største læringsudbytte

- Fagligt stærke elever har bedre kunnet fastholde motivationen og selvdisciplinen og ser dermed ud til at have fået et større læringsudbytte – især under nedlukningerne – end de øvrige elevgrupper.
- Elever fra socialt udsatte hjem og elever, hvis forældre ikke taler dansk, har under nedlukningerne manglet forældrenes hjælp til at fastholde fokus i fjernundervisningen.
- Tilbuddet om nødundervisning på skolen under anden nedlukning spændte et sikkerhedsnet under de mere udfordrede elever, der tog imod tilbuddet om at komme ind på skolen for at modtage undervisning, mens skolerne ellers var lukkede.
- Selvom både lærere og elever var bedre forberedte på fjernundervisningen anden gang, så oplevede de interviewede elever stadig, at det var svært at få hjælp fra lærerne.

Ledere og lærere vurderer, at eleverne har klaret sig fagligt bedst i de store fag

- Generelt er det lederne og lærernes vurdering, at eleverne har klaret sig godt i de store fag (dvs. dansk, matematik og engelsk). Det kan hænge sammen med, at der generelt har været størst fokus på disse fag – også selvom der er kommet flere fag på skemaet i løbet af den anden periode med nedlukning og genåbning i 2021.
- Denne vurdering flugter umiddelbart med resultaterne fra de nationale test for skoleåret 2020/2021, hvor der ses en fremgang i dansk (læsning) og i engelsk samt en fastholdelse af niveauet i matematik. Der skal dog tages visse forbehold for tolkning af udviklingen over tid idet testafviklingen i 2021 lå senere på skoleåret, end den plejer. Der er nemlig en positiv sammenhæng mellem testafviklingstidspunkt og elevernes resultater.
- Eleverne på mellemtrinnet og i udskolingen har i højere grad modtaget undervisning i alle eller de fleste fag i den anden nedluknings- og genåbningsperiode sammenlignet med den første.

- Få-lærer-princippet, som blev indført af hensyn til at minimere smitterisikoen under genåbningerne, har betydet, at der er nogle af de mindre fag, som nogle klasser kun har modtaget meget lidt eller nærmest ingen undervisning i.
- Skolelederne angiver et tydeligt behov for et fagligt løft af de praktisk-musiske fag generelt og af de naturfaglige fag – særligt i udskoling.

Eleverne har lært at arbejde selvstændigt men har brug for at øve sig på igen at samarbejde

- De ældste elever har lært at strukturere skolearbejdet, at arbejde selvstændigt og bede om hjælp. Det oplever både lærerne og eleverne selv.
- Både lærere og ledere giver udtryk for, at der er behov for et fornyet fokus på, at alle elever øver sig i at socialisere og samarbejde.
- Af andre resultater vedr. de faglige aspekter af undervisningen kan fremhæves, at skolerne har været fokuseret på at få afgangseleverne 2020/2021 godt igennem prøverne. Derudover oplever de nuværende 9. klasseelever et pres ift. at indhente ”det tabte”.

Status på elevernes trivsel

Lederne oplever, at perioden som helhed har påvirket elevernes trivsel negativt

- 71 % af lederne vurderer, at de gentagne nedlukninger og genåbninger har haft en lidt negativ (63 %) eller meget negativ (8 %) betydning for trivslen i elevgruppen som helhed.
- Hver fjerde skoleleder (24 %) vurderer, at perioden hverken har haft en positiv eller en negativ betydning.
- Den kvalitative analyse viser, at det især er de vanskelige vilkår for relationsarbejdet og elevernes mangel på sociale fællesskaber, der har givet dårlig trivsel.
- Mange elever har følt frustration og ensomhed i perioderne med fjernundervisning.
- Eleverne har generelt haft svært med den til tider løse struktur for skoledagen/-ugen under nedlukningerne. Det er fagligt stærke elever, der bedst har kunnet navigere i den selvstændighed, dette har krævet.
- Perioden er gået mest ud over trivslen hos de i forvejen udsatte eller særligt udfordrede elever.
- Den udvidede mulighed for at modtage nødundervisning eller deltage i nødpasning på skolen har udgjort et vigtigt sikkerhedsnet under en del elever.

Disse resultater skal ses i lyset af de nationale trivselsmålinger, der viser stabilitet i 2020/2021 sammenlignet med tidligere år. Resultaterne fra den nationale trivselsmåling for skoleåret 2020/2021 skal dog tolkes med varsomhed, fordi perioden, hvori den kunne besvares, blev udskudt og forlænget for at så mange elever som muligt kunne gennemføre den fysisk på skolen. Det var så i en periode, hvor skolerne netop var genåbnet i kølvandet på endnu en nedlukning, hvilket kan have betydning for målingens resultat.

Eleverne har generelt givet udtryk for stor gensynsglæde, da skolerne genåbnede i foråret 2021, og de igen kunne modtage undervisning fysisk på skolen. Dog er det samtidig tydeligt, at det hurtigt blev klart, at der både ift. enkeltelever og hele klasser var brug for et fornyet fokus på trivsel. Dette er baggrunden for, at skolerne i stor stil har iværksat indsatser målrettet elevernes trivsel.

Iværksættelse af indsatser og brug af frihedsgrader

Skolerne sætter indsatser i gang for at styrke trivslen

Skolerne har især igangsat trivselsindsatser målrettet hele klasser, trivselsindsatser målrettet enkelte elever samt tolærerordninger². I mange tilfælde er disse indsatser helt eller delvist finansieret af de politiske midler, som i februar og juni 2021 blev afsat for at imødekomme faglige eller trivselsmæssige konsekvenser af covid-19-pandemien. De kvalitative interview viser, at det er klassernes trivsel, som har været – og fortsat er – et meget stort fokusområde for skolernes valg af, hvilke indsatser der skulle iværksettes på bagkant af de gentagne nedlukninger og genåbninger.

- 95 % af skolelederne har iværksat trivselsindsatser målrettet hele klasser (fx lejrskole, ekskursioner, trivselsbånd mv.).
- 87 % af skolerne har brugt tolærerordninger, som også kan indbefatte andre fagprofessionelle som fx pædagoger. Skolerne vurderer, at en ekstra lærer eller pædagog i undervisningen skaber gode muligheder for at understøtte elevernes læring og trivsel oven på den langstrakte periode med nedlukninger.
- De politisk afsatte midler har været med til at finansiere skolernes trivselsfremmende aktiviteter. Fx angiver 78 % af skolelederne, at tolærerordning er helt (9 %) eller delvist (69 %) finansieret af de uddelte midler.

Skolerne har forholdt sig meget forskelligt til de ekstraordinære frihedsgrader

Skolerne har forholdt sig meget forskelligt til de fire ekstraordinære frihedsgrader, som folkeskolerne³ har fået mulighed for at benytte sig af i skoleåret 2021/2022. Analyserne af det kvalitative datamateriale viser, at skolerne har anvendt én af to overordnede tilgange til disse ekstraordinære, midlertidige frihedsgrader:

- Nogle skoler har gjort brug af *alle* de tilgængelige ekstraordinære frihedsgrader. Det begrundes disse skoler med, at de har haft positive erfaringer fra covid-19-perioden med mindre målstyring og færre bindinger, samt at de generelt har haft negative erfaringer med nogle af folkeskolereformens elementer.
- Andre skoler har helt *undladt* at bruge de særlige frihedsgrader. Begrundelsen er, at skolerne oplever, at det ikke er umagen værd, hvis frihedsgraderne kun er midlertidige. Skolerne vurderer samtidig, at der har været rigeligt med forandringer i de forgangne halvandet år, hvorfor man i stedet primært har brug for ro. Der er dog også skoler, der har fravalgt brug af de særlige frihedsgrader, fordi de har en praksis, de gerne vil fastholde. Et eksempel herpå er brugen af UUV-timer til formål som fx svømning på mellemtrinnet og ligestilling af naturfagene i udskolingen.

Sådan har skolerne benyttet sig af de fire frihedsgrader

- 55 % af skolelederne angiver, at de på deres skole har benyttet sig af de udvidede muligheder for at **konvertere understøttende undervisningstimer** (UUV-timer). Timerne er blevet konverteret til

2 For læsevenlighedens skyld betegner vi sådanne ordninger som "tolærerordninger", selvom der i praksis kan indgå andre fagprofessionelle som fx pædagoger i sådanne ordninger.

3 De midlertidige frihedsgrader vedrører aspekter af folkeskoleloven, der bl.a. blev indført i forbindelse med folkeskolereformen, og omfatter derfor kun folkeskoler og ikke fri- og privatskoler.

at have flere fagprofessionelle i undervisningen (fx som tolærerordninger) og til at forkorte skoledagens længde.

- 43 % af skolelederne fortæller, at de har fraveget målsætningen om **fuld kompetencedækningsgrad**. Skolerne oplever, at det har givet en kontinuitet samt ro og trivsel hos lærere og elever, og enkelte steder har frihedsgraden givet anledning til at nytænke undervisningen ved fx at organisere undervisningen, så det er emnebaseret snarere end fagopdelt.
- 34 % af lederne angiver, at de udarbejder **elevplanerne** som før, mens 13 % af lederne fortæller, at de helt har droppet elevplanerne. 33 % giver forældrene en anden form for tilbagemelding om deres børns udvikling (skriftligt eller mundtlig).
- 26 % af skolelederne angiver, at der indsamles data til **kvalitetsrapporten** for 2020/21 som sædvanligt, hvor skolerne bidrager til kommunernes udarbejdelse af disse rapporter. 27 % af lederne angiver, at kvalitetsrapporten er droppet helt denne gang, mens 29 % angiver, at der i efteråret 2021 endnu ikke var truffet beslutning om, hvorvidt kvalitetsrapporten skulle udarbejdes eller ej.
- Spørgeskemadata viser, at det blot er 4 % af skolelederne, som slet ikke har benyttet sig af nogen af de fire frihedsgrader på undersøgelsestidspunktet.

Perspektiver

EVA's datamateriale viser, at skolerne ønsker at fastholde eller arbejde videre med forskellige områder på den anden side af perioderne med nødundervisning:

- Skolerne ønsker et fornyet fokus på de sociale og faglige fællesskaber, herunder et fornyet fokus på at styrke elevernes samarbejdskompetencer.
- Man vil gerne holde fast i de nye erfaringer med den virtuelle undervisning og bl.a. afklare, hvordan de ældste elever fremover vil kunne drage fordel af mulighederne for virtuel undervisning.
- Skolerne vil gerne holde fast i tolærerordninger – både fordi de har haft gode erfaringer med dem under genåbningsperioderne, og fordi to fagprofessionelle i undervisningen kan bidrage til skolens øvrige udvikling, fx ift. af styrke inklusionsarbejdet. 82 % af skolelederne svarer således, at de vil fortsætte tolærerordningerne, enten i reduceret omfang (45 %), på linje med det nuværende/planlagte omfang (32 %) eller endda i øget omfang (5 %).
- Skolerne ser et udviklingspotentiale i at skabe mere kontinuitet i undervisningen ved færre fag- og lærerskift i skoledagen. Det er baseret på erfaringer, man især har gjort sig under genåbningsperioderne.

2 Indledning

I december 2020 blev den anden landsdækkende nedlukning af skoler og uddannelsesinstitutioner en realitet. Undervisningen skulle herefter endnu engang gennemføres som nødundervisning, ligesom i foråret 2020. Sårbare børn, unge og voksne under uddannelse var dog undtaget fra hjemsendelsen. Nedlukningen var begrundet i en bekymrende udvikling i smitten med covid-19.

Børne- og Undervisningsministeriet (BUVM) igangsatte en afdækning af erfaringerne med nødundervisning under den første nedlukning og efterfølgende genåbning på tværs af uddannelsesområder. Erfaringsopsamlingen blev gennemført af Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) og resultaterne blev offentliggjort i februar 2021. I november 2021 udkom der i tillæg hertil en afdækning af erfaringer, som pædagoger i folkeskoler og fritidsordninger har gjort sig, samt perspektiver fra kommunalforvaltninger.

Denne rapport om *Erfaringsopsamling: Elevernes læring og trivsel i grundskolen under covid-19-pandemien - Status, indsatser og fremadrettede behov* er ligeledes gennemført på opdrag fra BUVM. Rapporten er én ud af i alt tre rapporter fra samme undersøgelse. I de to øvrige rapporter har EVA undersøgt, hvilke erfaringer man har gjort sig med nødundervisning under covid-19-perioden på hhv. erhvervsskolerne og de gymnasiale uddannelser.

2.1 Formål og undersøgelsesspørgsmål

Formålet med undersøgelsen er tredelt og drejer sig om at:

1. **Give en status på elevernes faglige og trivselsmæssige situation** ved starten af det nye skoleår 2021/2022.
 - a. Til det er der brug for indsigt i, hvordan eleverne klarede sig igennem den anden nedlukning og genåbning – samt hvordan det oplevedes anderledes eller på samme måde som den allerførste nedlukning og genåbning i foråret 2020.
 - b. Som i den første erfaringsopsamling ses der både på eleverne generelt og på specifikke elevgrupper, herunder særligt de elever, der fik tilbud om at modtage nødundervisning på skolerne under nedlukning.
2. **Kortlægge, hvilke indsatser skolerne har igangsat** ved hjælp af bl.a. de politisk afsatte midler fra folketingets partier til håndtering af faglige og trivselsmæssige udfordringer som følge af pandemien.
 - a. Undersøgelsen giver et overblik over, hvilke typer af indsatser skolerne har valgt at igangsætte og for hvilke elever, samt indsigt i, hvorvidt og hvordan skolerne oplever, at indsatserne bidrager til at løse de udfordringer, de har identificeret.

- b. Som led heri ses der i undersøgelsen på, hvilke udvidede, midlertidige frihedsgrader i bekendtgørelserne om nødundervisning som skolerne har benyttet sig af, begrundelserne herfor og erfaringer med dem.
3. **At give et fremadrettet perspektiv** på, hvilke generelle erfaringer skolerne tager med sig fra den efterhånden langstrakte periode præget af covid-19-pandemien, samt hvad skolerne vurderer, at der fremadrettet er brug for for at understøtte elevernes faglige- og trivselsmæssige udvikling. Der vil være fokus på skolernes perspektiver på evt. at fastholde nogle af de igangsatte tiltag.

Der henvises til bilag A for en oversigt over undersøgelsesspørgsmålene.

2.2 Metodisk design

Samlet set bygger erfaringsopsamlingen på en kombination af kvantitative og kvalitative datakilder. Styrken ved det anvendte undersøgelsesdesign ligger i, at data trianguleres således, at undersøgelsen vha. spørgeskemadata kan tegne et bredt billede af forekomsten af praksis og erfaringer fra covid-19-perioden ud fra et skolelederperspektiv. Samtidig kan de kvalitative data bidrage med mere dybdegående forståelse af og konkrete eksempler på, hvad der er på spil. Det sker med afsæt i perspektiver fra en lang række forskellige informanter (skolechefer, ledere, lærere, pædagoger og elever) på fem caseskoler, der tilsammen repræsenterer en god variation ift. elevantal, med/uden udskolingstrinnet, elevgrundlagets socio-økonomi, og skolernes geografiske beliggenhed.

Erfaringsopsamlingen er informeret og kvalificeret af de forudgående erfaringsopsamlinger fra covid-19-perioden, som EVA har gennemført i 2020 og i 2021. Det bemærkes, at datagrundlaget for denne rapport er substantielt anderledes end for de forrige erfaringsopsamlinger. Der er eksempelvis ikke indsamlet spørgeskemadata blandt elever eller lærere til denne rapport. En evt. sammenligning af resultaterne med de tidligere erfaringsopsamlinger bør derfor ske med forbehold herfor. Vi refererer endvidere til resultater fra folkeskolens afgangsprøver, de nationale test og de nationale trivselsmålinger fra skoleåret 2020/2021 samt til BUVVM's årlige undersøgelse af skolernes forkortelse af skoledagens længde, hvor brugen af de midlertidige frihedsgrader er relevant for denne undersøgelse.

2.2.1 Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere

På grundskoleområdet er der gennemført en spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere på folkeskoler samt fri- og privatskoler. Spørgeskemaundersøgelsen er gennemført af Epinion for EVA.

Overordnet vurderes kvaliteten af de indsamlede spørgeskemadata som tilfredsstillende. Den opnåede svarprocent er 45 %. Opdelt på skoletype er der indsamlet svar fra 1.155 folkeskoleledere og 530 fri- og privatskoleledere, svarende til svarprocenter på hhv. 42 % og 51 %. Repræsentativitetsanalysen viser, at spørgeskemadata er repræsentativt på alle undersøgte parametre (region, skolestørrelse, andel elever med anden etnisk herkomst end dansk, samt karaktergennemsnit) med undtagelse af institutionstype). Her er der en mindre underrepræsentation af folkeskoler ift. fri- og privatskoler (fem procentpoint) i besvarelsesgrundlaget, sammenlignet med populationen. Betydningen heraf er imidlertid yderst begrænset, og vægtning på institutionstype vurderes ikke nødvendig. Se metodebilaget for flere detaljer vedr. repræsentativitet og afprøvning af vægtning.

2.2.2 Casebesøg på fem grundskoler

På grundskoleområdet er der gennemført casebesøg på fem grundskoler. Caseskolerne er beliggende i fem kommuner, som tilsammen repræsenterer en vis geografisk variation. Skolecheferne i hver af de fem kommuners forvaltninger har ifm. interview til undersøgelsen udpeget to-tre skoler som mulige caseskoler, hvis skoleledere EVA efterfølgende har gennemført screeningsinterview med. Herefter er én caseskole udvalgt i hver af de fem kommuner, så de fem skoler tilsammen repræsenterer variation ift. elevgrundlag, skolestørrelse (herunder klassetrin) og beliggenhed (land/by). Der er tale om fem folkeskoler, hvoraf to går fra 0.-6. klassetrin, og de tre går fra 0.-9. klassetrin. Caseskolerne er desuden udvalgt, så vi har en vis variation, ift. hvilken type indsats de har iværksat (jf. kapitel 5), samt ift. hvilke midlertidige frihedsgrader (jf. kapitel 6) de har benyttet sig af.

Ifm. casebesøgene har vi gennemført interview blandt følgende informanter:

- **Lærere.** Interview med lærerne er gennemført som gruppeinterview. Grupperne blev sammensat af tre-seks lærere fra både indskoling, mellemtrin og udskoling. På én af caseskolerne deltog også to pædagoger, og på en anden skole deltog en inklusionsvejleder.
- **Elever.** Interview med eleverne er gennemført som gruppeinterview. Grupperne bestod som udgangspunkt af et udpluk af fire-seks elever fra samme klasse enten på mellemtrinnet eller i udskolingen. På én af skolerne deltog elever fra flere klasser på samme årgang, mens der på en anden skole deltog elevrådsmedlemmer fra udskolingen.
- **Skoleledere:** Interview med skolelederne er gennemført som enkeltinterview på digital platform eller telefon.

Der er tillige gennemført i alt fem interview med skolechefer i de respektive kommuner. Interview med skolechefer gennemført som enkeltinterview på digital platform eller telefon.

Nødundervisning under gentagne nedlukninger og genåbninger i 2020 og i 2021

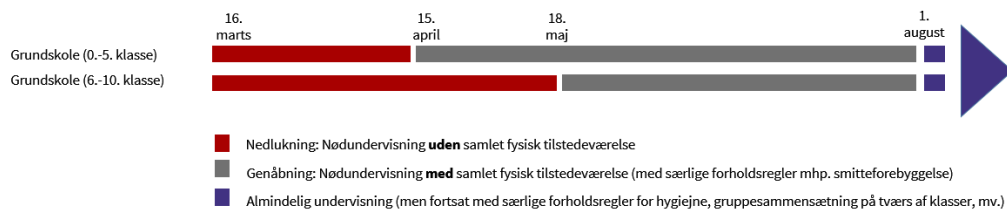
Formålet med denne undersøgelse er at kaste et tilbageblik og gøre status på bagkant af de to perioder med nødundervisning. I både spørgeskema og interview har vi undertiden bedt respondenterne og informanterne om at reflektere over betydningen af den samlede periode. Dette gør vi ikke for at negligere betydningen af de enkelte perioder, men for at tage et 'helikopterperspektiv' – dels på nedlukningerne, som samlet set må forventes at have givet de allersværeste betingelser for elevernes læring og trivsel, dels på genåbningerne, som samlet set må forventes at have givet lidt bedre betingelser end nedlukningerne. Dog belyses forskellene på de to nødundervisningsperioder også, herunder de konkrete betingelser for nødundervisning samt udviklingen fra den første til den anden periode.

I rapporten henviser vi til den første nedluknings- og genåbningsperiode, som omhandler den allerførste nedlukning og genåbning, da covid-19-pandemien første gang fik konsekvenser for skolerne i marts 2020. Den anden nedluknings- og genåbningsperiode betegner nedlukningen, der strakte sig fra december 2020 til frem til den gradvise genåbning i løbet af 2021, jf. figur 2.1.

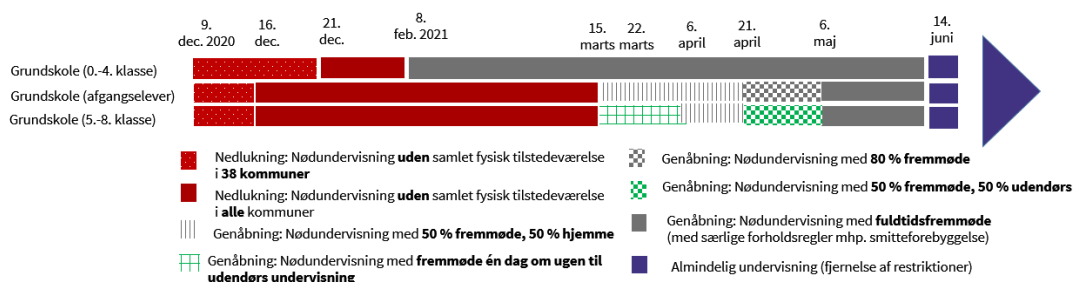
FIGUR 2.1

Nødundervisningsperioder på grundskoleområdet i 2020 og 2021

Første nedlukning og genåbning i 2020

Anden nedlukning og genåbning i 2020/2021 (se noter for undtagelser fx vedr. ikke-brofaste øer og Hovedstadsområdet)

Kilde: Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) og Styrelsen for Undervisning og Kvalitet (STUK), Børne- og Undervisningsministeriet.

Noter: Figuren afspejler hovedlinjerne i de nationale nedluknings- og genåbningsperioder i 2020 og i 2021. Elever i specialklasser og på specialskoler har været undtaget hjemsendelse under den anden nationale nedlukning. Sårbare elever er blevet tilbudt at modtage nødundervisning på skolerne. Særligt i anden nedluknings- og genåbningsperiode har der tillige være en del lokale nedlukninger og genåbninger. Det betyder, at omfanget af nødundervisning uden fysisk fremmøde har været mere omfattende end det, som figuren afbilder i nogle områder og på nogle skoler pga. lokale og regionale nedlukninger. Disse undtagelser er beskrevet nedenfor.

Vedr. nedlukningen i december 2020:

Elever i 5. kl.-10. klasse blev i 38 kommuner hjemsendt allerede den 9. december 2020. Fra og med den 16. december 2020 blev hjemsendelsen af elever i 5.-10. klasse udvidet til at gælde i alle kommuner. Fra og med den 21. december 2020 blev elever i 0.-4. klasse i alle kommuner også hjemsendt. Elever på 5.-8. klassetrin på skoler i Nordjylland blev derudover hjemsendt i perioden 9. – 16. november 2020.

Vedr. genåbningen i februar-maj 2021:

Afgangselever (9. og 10. klasse) vendte, afhængigt af landsdel, først tilbage med 50 % fremmøde henholdsvis 15. og 22. marts 2021. På ikke brofaste øer vendte elever i 5.-8. klasse og afgangselever tilbage med 100 % fremmøde 1. marts 2021. Der åbnedes for 50 % fremmøde for 5-8. klasse nationalt (med undtagelse af Brøndby, Ishøj, Vallensbæk og Høje-Taastrup kommune) den 6. april. Den 15. marts fik elever i 5.-8. klasse i alle landsdele mulighed for at møde til udendørs undervisning én dag om ugen. Den 21. april: fik afgangselever (9-10. klasse) i grundskoler mulighed for 80 pct. fremmøde. Dette gjaldt dog ikke i Hovedstadsområdet, dvs. København by, Københavns Omegn, Nordsjælland og Østsjælland. Her fortsatte man med 50 pct. fremmøde for afgangselever (9-10. klasse). Elever i 5.-8. klasse fik mulighed for udendørs fremmøde i de uger, hvor de ikke kunne møde frem til undervisning med fysisk tilstedeværelse – dvs. de havde 50 % indendørs undervisning og 50 % udendørs undervisning.

3 Den faglige status

Dette kapitel belyser den vurderede betydning af de gentagne nedlukninger og genåbninger af skolerne i løbet af 2020 og 2021 på elevernes læringsudbytte – både generelt og for forskellige elevgrupper. Vi ser på ledere og læreres vurderinger af den faglige status i efteråret 2021, og hvilke forhold der har haft betydning herfor. Vi ser også på elevernes egne oplevelser af deres læringsudbytte.

3.1 Ledernes vurdering af betydningen af perioden som helhed for elevernes læringsudbytte

Undersøgelsen indikerer, at den samlede periode med gentagne nedlukninger og genåbninger som følge af covid-19-pandemien på forskellige måder har påvirket elevernes læringsudbytte. Det er især de i forvejen udfordrede elever, hvis læringsudbytte er blevet påvirket negativt af perioden hidtil, lyder lederne og lærernes vurderinger. Det viser analysen på tværs af de kvantitative og kvalitative data, som dermed tegner et billede, der er velkendt fra den første erfaringsopsamling fra EVA (EVA, 2021a). Hovedpointerne i dette afsnit er følgende:

- Generelt er det lederne og de interviewede læreres vurdering, at den samlede covid-19-periode har haft en overvejende negativ betydning for elevernes læringsudbytte, om end der samtidig gives udtryk for en optimisme ift., at eleverne nok skal nå at indhente 'det tabte'.
- Elever fra socialt udsatte hjem og elever, hvis forældre ikke taler dansk, har særligt under nedlukningerne manglet forældrenes hjælp til at fastholde fokus i fjernundervisningen.
- Fagligt stærke elever har bedre kunnet fastholde motivationen og selvdisciplinen og ser dermed ud til at have fået et større læringsudbytte – især under nedlukningerne – end de øvrige elevgrupper.
- Tilbuddet om nødundervisning på skolen under anden nedlukning har udspændt et sikkerhedsnet under flere af de mere udfordrede elever.
- Selvom både lærere og elever har været bedre forberedte på fjernundervisningen anden gang, så oplevede de interviewede elever stadig, at det var svært at få hjælp til skolearbejdet.

Tabel 3.1 viser skoleledernes svar på det overordnede spørgsmål i spørgeskemaet, der handler om, hvilken positiv eller negativ betydning den *samlede periode* med nedlukninger og genåbninger i løbet af 2020 og 2021 har haft for elevernes læringsudbytte. I tolkningen af resultaterne er det vigtigt at holde sig for øje, at lederne i spørgeskemaet er blevet bedt om deres *overordnede* vurdering af betydningen af perioden for elevernes læringsudbytte. Begrebet 'læringsudbytte' forstås i denne sammenhæng helt overordnet, bredt på tværs af fag og hvad man ellers som elev lærer i skolen. I det efterfølgende afsnit 3.2 ser vi på læringsudbyttet i de *specifikke fag*, hvor vi samtidig perspektiverer til resultaterne i de seneste nationale test.

I alt 75 % af skolelederne vurderer, at den samlede periode har haft en lidt negativ (67 %) eller meget negativ (8 %) betydning for den samlede elevgruppes læringsudbytte. Hver femte skoleleder (20 %) vurderer, at perioden hverken har haft en positiv eller en negativ betydning, mens det er få (ca. 5-6 %), der vurderer, at perioden har haft en positiv betydning. Flertallet af skolelederne vurderer således, at perioden samlet set har haft en negativ betydning for elevernes læringsudbytte.

TABEL 3.1

Hvilken positiv eller negativ betydning har hele covid-19-pandemien (begge nedluknings- og genåbningsperioder i 2020 og 2021) haft for den samlede elevgruppes læringsudbytte? (n = 703)

	Meget negativ betydning	Lidt negativ betydning	Hverken negativ eller positiv betydning	Lidt positiv betydning	Meget positiv betydning	Total
	%	%	%	%	%	%
Den samlede elevgruppe	8	67	20	5	1	100

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt grundskoleledere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2021.

Note: Spørgsmålsformuleringen lød: "Hvilken positiv eller negativ betydning har hele covid-19-pandemien (begge nedluknings- og genåbningsperioder i 2020 og 2021) haft for følgende elevgruppes læringsudbytte?" Tallene summerer ikke præcis til 100 % pga. afrunding. Tabellen afbilder den samlede elevgruppe. Se bilag B, tabel 1 for den fulde tabel.

Note: En chi²-test viser, at der ikke er signifikant forskel på folkeskoler og privat- og friskoler ift. hele covid-19-pandemiens betydning for den samlede elevgruppes læringsudbytte (p-værdi = 0,316).

Oplevelsen af, at nødundervisningsperioden med gentagne nedlukninger og genåbninger *har* haft negative implikationer for elevernes faglige udbytte, går imidlertid hånd i hånd med en vis portion optimisme i interviewene med såvel ledere og lærere om elevernes faglige status og udvikling. På den ene side er oplevelsen, at eleverne *ikke* har lært alt det, de under mere normale omstændigheder ville have lært. På den anden side er man heller ikke voldsomt bekymret for elevernes faglige niveau og udvikling. En skoleleder sætter følgende ord på:

Jeg ved jo ikke, hvad jeg siger om 3-4 år, men lige nu tænker jeg ikke, at jeg er sådan super bekymret for elevernes sådan faglige niveauer. Jeg tænker, de nok skal komme fint igennem skolen og blive ordentlige mennesker alligevel.

Skoleleder

Situationen anskues, som anført i citatet ovenfor, ud fra et langsigtet og bredt blik på, hvad det er, eleverne skal have ud af grundskolen. Det er et perspektiv, der går igen blandt både de interviewede skoleledere og lærere. De er således fortrøstningsfulde, ift. at eleverne nok skal nå at lære det, de skal, og indhente det faglige stof, de måtte være kommet bagud med som følge af nødundervisningen.

Der er dog meget store forskelle på, hvad nødundervisningsperioden har betydet for forskellige elevgrupper. Det var også en konklusion, der blev draget i forbindelse med den første erfaringsopsamling om betydningen af covid-19-pandemien (EVA, 2021a). Her fandt man bl.a., at den første nedlukning vurderedes til at have haft negative følger for de mere sårbare elevgrupper, fx elever fra socialt udsatte hjem og elever, der får specialundervisning eller anden faglig støtte. Undersøgelsen

fra 2021 fremhævede dog også, at de fagligt stærke elever samt enkelte elever med psykiske udfordringer synes at have haft gavn af nødundervisningen derhjemme. Forklaringerne herpå var bl.a., at eleverne oplevede mere ro og færre forstyrrelser derhjemme.

I den nærværende undersøgelse ses der imidlertid tilbage på en meget længere periode, der har indbefattet endnu en national nedlukning, som for de ældste elevers vedkomne blev forholdsvis langvarig. Hertil kom en hel del lokale og regionale nedlukninger. Samlet set betyder dette, at der i de kvalitative interview med ledere, lærere og elever til denne erfaringsopsamling *ikke* på samme måde som i den første erfaringsopsamling, bliver fremhævet de positive aspekter af fjernundervisningen for elevernes faglige udvikling i perioden. Ofte har fortællingen været, at det i starten var godt og givtigt fagligt, men at man efterhånden som den anden nedlukningsperiode trak ud, blev det sværere at finde motivationen til skolearbejdet. Dette bliver udfoldet yderligere nedenfor.

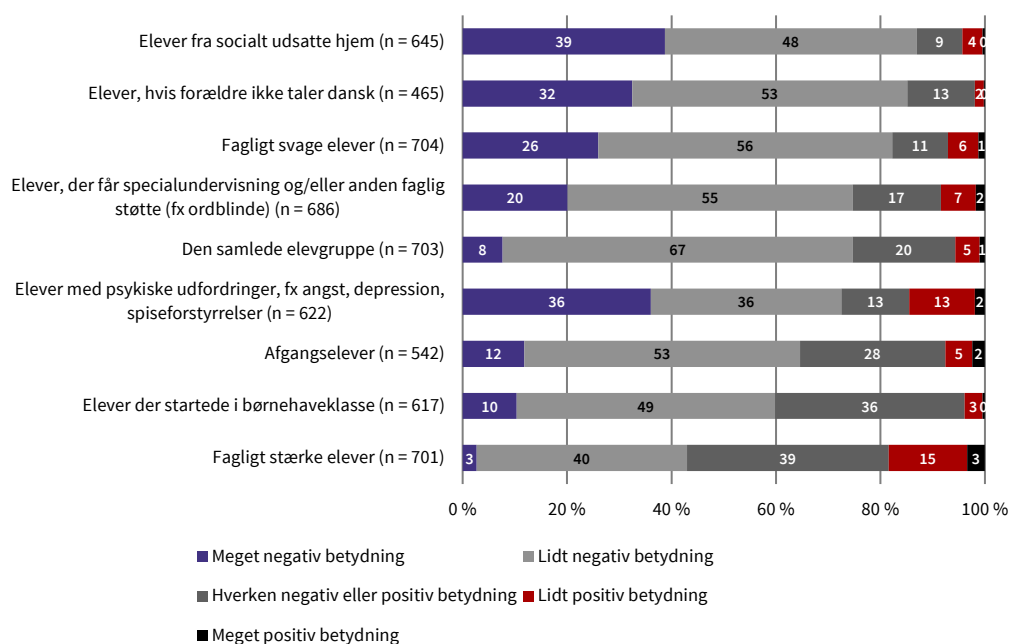
Ligesom i den første erfaringsopsamling (EVA 2021a) viser de kvalitative analyser denne gang, at nuancerne drejer sig om, hvordan familierne har fungeret under nedlukningerne, om forældrene har kunnet hjælpe deres børn med at møde op til og deltage i den virtuelle undervisning, om eleverne i forvejen har været fagligt stærke eller fagligt udfordrede, og om der fx er andre psykosociale problematikker, der gør sig gældende. Det er disse nuancer, vi ser på det i næste afsnit.

3.1.1 Læringsudbytte afhænger af familiebaggrund

Det er elever fra socialt udsatte hjem, elever med forældre, som ikke taler dansk, og fagligt svage elever, for hvem læringsudbyttet har været påvirket mest negativt. Sådan ser den overordnede vurdering ud fra skoleledernes perspektiv. Skoleledernes vurdering dækker dog over nogle vigtige nuancer, som vi uddyber nedenfor.

FIGUR 3.1

Hvilken positiv eller negativ betydning har hele covid-19-pandemien (begge nedluknings- og genåbningsperioder i 2020 og 2021) haft for følgende elevgrupper læringsudbytte?

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt grundskoleledere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2021

Note: Ledere, der har markeret i "Er ikke i stand til at vurdere" og "Ikke relevant" er frasorteret, hvorfor n varierer.

Note: Tallene gengives i bilag B, tabel 1.

Figur 3.1 viser skoleledernes vurdering af den betydning, som begge nedluknings- og genåbningsperioder i 2020 og 2021 har haft for forskellige elevgrupper. Øverst i figuren er placeret de elevgrupper, som ifølge skolernes vurdering har været påvirket mest negativt. Knap ni ud af ti skoleledere (87 %) vurderer, at perioden har haft enten meget negativ betydning (39 %) eller lidt negativ betydning (48 %) for læringsudbyttet hos *elever fra socialt udsatte hjem*. Et lignende billede tegner sig gruppen af *elever, hvis forældre ikke taler dansk*.

Det kan hænge sammen med, at netop disse to elevgrupper har haft det svært, særligt under i nedlukningsperioderne, viser den kvalitative analyse. De har ikke i samme grad kunne få hjælp fra deres forældre til at logge på, deltage og holde fokus i fjernundervisningen. De har også haft svært ved at skabe en struktur omkring skolearbejdet og opsøge hjælp, når de havde behov for det.

Lærere og ledere har givet eksempler på socialt udsatte familier, hvor hjemmene nærmest er gået i opløsning under de gentagne og langtrukne nedlukninger. Sådanne omstændigheder gør det selv sagt svært for et barn at koncentrere sig om at deltage i og få udbytte af den virtuelle undervisning. Udfordringer med at komme i kontakt med forældre, som ikke taler dansk, er en problematik, som lærerne har oplevet. Det har derfor især været en udfordring at støtte de yngste elever, hvis forældre ikke taler dansk, fordi fjernundervisningen af de yngste elever kræver konkret og praktisk forældreinvolvering.

Et lignende billede så vi ifm. den første erfaringsopsamling (EVA, 2021a). I det følgende citat beskriver en indskolingslærer, hvordan nedlukningsperioden i 2021 har haft forskellige implikationer for indskolingselevernes læsefærdigheder, afhængig af familiebaggrund:

Hvis vi snakker om læseniveau, så er der stor spredning for de hjem, hvor der har været overskud, dér har de læst med deres børn hver dag, og de er endda rykket rigtig meget. Og de familier, hvor der ikke har været det samme overskud, der har de jo ikke fået læst. [...] så spredningen blev større. [...] og så gælder det selvfølgelig også meget de tosprogede, og det er dér, vi har været mest bekymrede, det er de tosprogede, fordi de har jo været hjemme med nogle forældre, der ikke kan dansk, og så har de gået med deres eget sprog, [...] syrisk eller litauisk, og kommer så i skole, og deres sproglige udvikling er jo sat tilbage, fordi de har jo ikke måttet lege med andre børn [pga. covid-19-restriktionerne mhp. at minimere smitte].

Indskolingslærer

Vanskelighederne med at komme i kontakt med forældre, der ikke selv taler dansk, skyldes tre forhold. For det første er det forældrenes manglende eller meget sporadiske brug af kommunikationsplatforme som fx Aula; for det andet er det manglende tilgængelighed på telefonen; og for det tredje er det selve sprogbarrieren. Til sammen har disse forhold betydet, at en del af disse elever reelt set ikke har fulgt den undervisning, der har været tilrettelagt for dem i perioder, hvor det har foregået i form af fjernundervisning.

Der berettes imidlertid også om familier, der i løbet af perioden har fået større indsigt i deres barns udfordringer, og hvor skolerne er gået i dialog med forældrene om, hvordan de bedst har kunnet støtte barnet. En skoleleder beskriver her nogle af de nuancer, der er, hvad angår familiebaggrundens betydning i perioden:

Vi har børn, der har profiteret rigtig meget af at have meget tid sammen med deres forældre/bedsteforældre. Vi har forældre – også til svage elever – der har fået øjnene op for deres barns vanskeligheder. Vi har lærere, der har undervist forældre i bedre at hjælpe og støtte deres barn. Vi har børn/forældre, som slet ikke har kunnet få det til at fungere hjemme, og hvor barnet har været på skolen til én-til-én-undervisning. Der er rigtig mange nuancer.

Skoleleder i en kommentar til spørgeskemaet

Betydning af familiebaggrund for elevernes læringsudbytte under covid-19 pandemien er tema, som også Birkelund & Karlson (2021) interesserer sig for. I deres studie ser de på betydningen af nogle andre forældrebaggrundsvariable end dem vi har omtalt ovenfor; de ser på forældres uddannelse, beskæftigelse og indkomst. Derudover undersøger de specifikt resultaterne i læsning som målt vha. de nationale test. Hypotesen er, at når skolearbejdet i højere grad har skullet finde sted derhjemme, forventes det, at forældrenes ressourcer spiller en vigtig rolle ift. hvordan eleverne har klaret sig fagligt i løbet af perioden. Ved at sammenligne betydningen af forældrebaggrund for elevernes gennemsnitlige læseresultater på de nationale test før og efter pandemien, finder Birkelund & Karlson (2021) imidlertid *ikke* belæg for, at der skulle være sket en øget faglig polarisering mellem eleverne afhængig af deres familiebaggrund. Denne konklusion gælder for elever på 2., 4. og 6. klassetrin. For elever på 8. klassetrin finder Birkelund & Karlson (2021) en vis tendens til øget betydning af forældres indkomst og beskæftigelse for elevernes læseresultater. Dette mønster var dog allerede tydelig efter den første nedlukning og der er ikke tegn på at betydningen skulle være øget ifm. anden nedlukningsperiode. Studiet kan ikke give håndfaste forklaringer på, hvad der har forhindret en ellers forventelig polarisering mellem elevernes læseresultater afhængig af familiebaggrund, men forfatterne peger på, at muligheden for at modtage nødundervisning fysisk på skolen under nedlukningerne for elever med særlig behov herfor, kan have spillet en rolle.

Tilbud om nødpassning fysisk på skolen for elever, der har haft det svært med at følge med i og få udbytte af fjernundervisningen derhjemme, ser vi på i afsnit 3.1.4. Inden da ser vi i det følgende afsnit på, hvordan lederne i spørgeskemaet til denne undersøgelse, har vurderet læringsudbyttet blandt elever med forskelligt fagligt udgangspunkt.

3.1.2 Læringsudbytte afhænger også af fagligt udgangspunkt

Figur 3.1 viser, at otte ud af ti skoleledere (i alt 82 %) vurderer, at perioden har haft enten lidt negativ betydning (56 %) eller meget negativ betydning (26 %) for de *fagligt svage* elever læringsudbytte. Til sammenligning vurderer fire ud af ti skoleledere (43 %), at perioden har haft enten lidt negativ (40 %) eller meget negativ (3 %) betydning for de *fagligt stærke* elever læringsudbytte.

Det er de fagligt stærke elever motivation, selvdisciplin og evne til at arbejde selvstændigt, som den kvalitative analyse peger på, har hjulpet dem igennem. Der er tale om karakteristika, som særligt under nedlukningerne synes at have været en styrke, fordi en stor del af undervisningen er foregået virtuelt, og strukturen ikke nødvendigvis har fulgt et skema som i den almindelige undervisning med fysisk tilstedeværelse. I disse perioder har eleverne alt andet lige været mere overladt til sig selv.

Dog indikerer den kvalitative analyse også, at skoleledere og lærere har oplevet, at elever, som de ellers ikke havde forventet ville komme i faglige vanskeligheder, alligevel er blevet udfordret. Det, som starter med, at en elev oplever ikke at kunne overskue at modtage undervisning bag skærmen, kan blive til et motivationsproblem, som så i sidste ende går ud over det faglige udbytte.

3.1.3 Læringsudbyttet for de psykisk sårbare

Flere end hver tredje (36 %) af skolelederne har angivet, at den samlede periode med gentagne nedluknings- og genåbningsperioden har haft en "meget negativ betydning" for elever med psykiske udfordringer (fx angst, depression mv.), jf. figur 3.1. Yderligere 36 % vurderer, at perioden har haft en "lidt negativ betydning" for elevgruppen.

Angst, skolevægring og ensomhed er de problematikker, som lærere og ledere oplever, i stigende grad er dukket op henover covid-19-perioden. Bekymringerne om, at der synes at være flere elever, der oplever psykiske udfordringer, fremhæves især, når talen falder på udskolingseleverne og især pigerne på de afsluttende klassetrin. Det er selvfølgelig ikke til at vide præcist, hvilken rolle covid-19-pandemien og nødundervisningen har spillet, men en af de interviewede ledere udtrykker hendes fornemmelser sådan, at "det kan godt både være en forlængelse af de udviklinger, vi så før, men det kan også godt være forstærket af en coronaperiode."

Betydningen af at skulle følge med i nødundervisningen hjemmefra er formentligt også blevet oplevet forskelligt afhængig af den enkelte elevs udfordringer. For elever, der har lidt af begyndende skolevægring, har hjemsendelserne formentligt været udfordrende, fordi situationen går imod det, man ellers ved er virksomt for netop elever med skolevægring, dvs. at få eleverne "ind over dørtærsklen", gerne tit og i lidt færre timer ad gangen, for at skabe et tilhørsforhold. For andre elever med fx angst kan undervisningen derhjemme have oplevedes forholdsvis positivt – med færre mennesker og mindre omskiftelighed at forholde sig til i løbet af en skoledag.

Skiftet tilbage til en mere almindelig skoledag ifm. den anden genåbning i 2021 har ikke været uproblematisk for alle elever. En almindelig skoledag med et fast skema, hyppige skift mellem fag og lærere mv. kan opleves som en stor kontrast til den ro, elever med angst fx har oplevet derhjemme under nedlukningerne. Som nævnt tidligere, er det særligt ift. udskolingseleverne, om hvem der udtrykkes bekymring, og her fremhæver lærerne, at koblingen til oplevelsen af et fagligt pres i 8. og 9. klasse synes at føre til begyndende mistrivsel hos nogle elever.

3.1.4 Nødundervisning på skolen har været et sikkerhedsnet for flere

Under den anden landsdækkende nedlukning, som fandt sted i 2020/2021, var elever, der modtog specialundervisning, undtaget fra hjemsendelsen. Det betyder, at de som udgangspunkt fik mulighed for at modtage nødundervisning med fysisk tilstedeværelse på skolen (jf. EVA 2021b). Skolerne blev særligt i løbet af den anden landsdækkende nedlukning desuden opfordret af Børne- og Undervisningsministeriet til at invitere særligt udfordrede elever ind på skolerne, så de kunne modtage nødundervisning dér frem for derhjemme. Det bemærkes, at det er den del af nødbekendtgørelsen, at kommunerne etablerer nødpasning. Tilgangene og mulighederne på caseskolerne i denne undersøgelse har været forskellige. Nogle caseskoler har haft en meget åben og tillidsbaseret tilgang og har haft mulighed for at tilbyde alle med behov for det at komme ind og modtage undervisning i skolens 'nødpasning'. Andre caseskoler har ikke haft tilstrækkelige ressourcer til at tilbyde nødpasning på skolen til alle, der havde brug for det, og har derfor været nødt til at prioritere blandt eleverne. Der henvises i øvrigt til EVA (2021b) for en uddybning af samarbejdet mellem forvaltninger og skoler om nødpasning. Her fremgår det bl.a., at seks ud af ti kommuner under den anden landsdækkende nedlukning havde udarbejdet retningslinjer for deres tilbud om nødpasning til sårbare elever/elever i mistrivsel.

Det er en gennemgående oplevelse blandt de interviewede lærere og ledere til nærværende undersøgelse, at muligheden for nødpasning har været med til at holde hånden under elever, som ellers ville have haft det meget svært under endnu en nedlukningsperiode. For de elever, der har taget

imod tilbuddet, har det givet dem en fast base i en svær periode. Som det udtrykkes i lærerinterviewene, har disse elever haft behov for at få et kram, mærke fællesskabet og få sat struktur på lektier og afleveringer. Selvom der bestemt har været trivselsmæssige bevæggrunde til at invitere flere elever ind på skolerne under anden nedlukning, så beskriver lærerne tilbuddet som intensiv og nærværende undervisning med et klart læringsudbytte.

Det er primært indskolings elever, der har deltaget i nødundervisning på skolerne. Der var dog flere elever på mellemtrinnet og i udskolingen, der kom ind på skolerne under den anden nedlukning i 2021, sammenlignet med første nedlukning i 2020 (jf. den supplerende erfaringsopsamling, EVA, 2021b). Én medvirkende årsag synes at være, at de lidt ældre elever kan have oplevet sig en smule "udstillet" ved at takke ja til nødundervisning på skolen. Der, hvor de lidt ældre elever er kommet ind på skolerne, er oplevelsen, at de har fået stor glæde af tilbuddet, fordi de har kunnet motivere og støtte hinanden, når de var sammen om skolearbejdet på skolen. Afgørende for elevernes faglige udbytte af nødundervisningsindsatsen på skolerne har selvsagt været, om det var en lærer eller pædagog, som har haft indsigt i elevernes opgaver og faglige formåen og dermed kunnet understøtte deres deltagelse i nødundervisningen. Til sidst kan nævnes den oplevelse, at den tætte kontakt mellem underviser og elev, som nødpasning på skolen har indebåret, også har ført til bedre relationer, dybere kendskab og dermed mulighed for at skabe andre narrativer omkring fx fagligt svage elever.

3.1.5 Stadig svært at fastholde fokus og at få hjælp i fjernundervisningen

Både personalet og eleverne har alt andet lige været bedre klædt på til fjernundervisningen, da anden nedlukning blev en realitet i december 2020, sammenlignet med den første nedlukning, der indtraf som en helt ekstraordinær situation i marts samme år. Det er formentligt med til at forklare, at i alt 75 % af skolelederne svarer, at den samlede elevgruppes læringsudbytte enten var "meget højere" (25 %) eller "lidt højere" (50 %) i den anden nedluknings- og genåbningsperiode i 2020/2021 sammenlignet med den første i 2020 (bilag B, tabel 2).

Analyse af det kvalitative materiale viser, at det, som har udfordret eleverne ift. at fastholde deres deltagelse og motivation i fjernundervisningen – og dermed få størst mulig udbytte af den – er følgende:

- Nedlukningens længde
- Alder og modenhed
- Utilstrækkelig eller langsom virtuel hjælp til skolearbejdet
- Manglende tydelighed ift. skoleopgaverne
- Manglende vejledning ifm. virtuelt gruppearbejde
- Manglende variation i undervisningen.

Nedlukningens længde, alder og modenhed: Selvom eleverne havde gjort sig erfaringer med og var bedre forberedte på fjernundervisningen i anden nedlukningsperiode, så står det klart, at det er en krævende disciplin for mange elever at strukturere og overskue skolearbejdet og dermed få udbytte af undervisningen, når den foregår på distancen. Vi har tidligere været inde på, at elever med et fagligt stærkt udgangspunkt har haft gode forudsætninger herfor, og de har ikke haft samme behov for hjælp til at fastholde fokus undervejs. Alder og modenhed synes dog også at spille en væsentlig rolle. Det er især på mellemtrinnet, at der synes at have været udfordringer. Her er det vigtigt at erindre, at i den anden nedlukning blev 5. klassetrin også omfattet af det, som viste sig at

være en næsten fire måneder lang nedlukning frem til april 2021. Det er både lærernes og elevernes oplevelse, at det har været en udfordring at fastholde elevernes opmærksomhed i den virtuelle undervisning, hvor anden nedlukning utvivlsomt har føltes lang. Nogle elever deltog slet ikke i den virtuelle undervisning. Andre er forsvundet midt i det hele, fordi de er blevet distraheret af fx at skulle luften hunden, eller fordi de hellere ville spille computerspil, og så er de ikke vendt tilbage til undervisningen den dag.

Langsom eller utilstrækkelig hjælp samt manglende tydelighed ift. skoleopgaverne demotiverer: Ligesom under den første nedlukning blev eleverne både på mellemtrinnet og i udskolingen frustrerede, når der var lang virtuel responstid (fx på chat, via Aula). Desuden har oplevelsen under anden nedlukning fortsat været den, at hjælp i den virtuelle undervisning slet ikke kan sammenlignes med den hjælp, man kan få, når man fx bare kan spørge siddemakkeren eller læreren, når man er fysisk sammenovre i skolen. En elev i 9. klasse sætter ord på:

Det er stadig ikke det samme som at få fysisk hjælp overhovedet. Altså det er meget bedre, når der er en lærer, der står og forklarer det, end at de skriver det over en besked [virtuelt], og så forstår man måske ikke lige så meget af det.

Elev i 9. klasse

I fjernundervisningen er det således vigtigt for elevernes motivation og læringsudbytte, at opgaverne og forventningerne til elevernes indsats er så tydelige som muligt. Elever, der under anden nedlukning gik på mellemtrinnet, italesætter selv, at det har været svært at fastholde motivationen i fjernundervisningen, når det ikke var tydeligt, hvad det var, man skulle arbejde med, og hvis man ikke oplevede at kunne få hjælp til det, man havde svært ved.

Virtuelt gruppearbejde skal rammesættes og læres: I det kvalitative materiale tegner der sig et mønster i retning af, at de virtuelle muligheder for gruppearbejde har været bragt bedre i spil under den anden nedlukning sammenlignet med den første. Dengang var det primært blandt de ældste elever, at lærerinitieret gruppearbejde var udbredt, og dengang var det også udskolingseleverne, der havde nemmere ved selv at tage initiativ til at arbejde sammen virtuelt sammenlignet med de yngre elever (EVA, 2021a). Erfaringerne fra den anden nedlukning viser, at virtuelt gruppearbejde fortsat er en disciplin, som især de lidt yngre elever har brug for vejledning i at bruge på en konstruktiv måde, viser denne undersøgelses kvalitative analyse. Her fortæller en elev fra 6. klasse, hvordan skærmen kan opleves som en barriere for og skabe passivitet i gruppearbejdet:

Jeg følte ikke rigtig, man sådan helt rigtig kunne snakke sammen og vise tingene og sådan noget, fordi man ligesom bare sad foran en skærm.

Elev i 6. klasse

Manglende variation i undervisningen demotiverer: Mange af de praktiske og tekniske aspekter af den virtuelle undervisning er gået mere smidigt under anden nedlukning. Ikke desto mindre går det igen i det kvalitative materiale, at eleverne har oplevet en undervisning, der har båret præg af repetition og færdighedstræning samt en vis tilbageholdenhed fra lærerens side ift. at introducere nyt fagligt stof. En elev i 6. klasse fortæller om matematikundervisningen, der oplevedes som ensformig og nem:

Matematik kan jeg huske, at det var meget nemmere, fordi der lavede vi kun 100 gangeøvelser på tid. Og så... det var nogenlunde det eneste.

Elev i 6. klasse

Oplevelser som denne minder på mange måder om dem fra den første nedlukning (EVA, 2021a), selvom der også har været eksempler på kreativ virtuel undervisning i begge nedlukningsperioder.

Elevernes oplevelse af, at fjernundervisningen efterhånden oplevedes ensformigt efterhånden som tiden gik, bliver i de kvalitative interview undertiden koblet sammen med, at de giver udtryk for, at de begyndte at tvivle på, om de overhovedet lærte noget under nedlukningen. Oplevelsen af at være i tvivl om, hvad man har lært, kan måske hænge sammen med, at undervisningen har set meget anderledes ud, end den plejer. I næste afsnit ser vi på, hvordan undervisningen har set forskelligt ud ift. fagdækningen i de to perioder med nødundervisning.

3.2 Fagdækningen og elevernes læringsudbytte

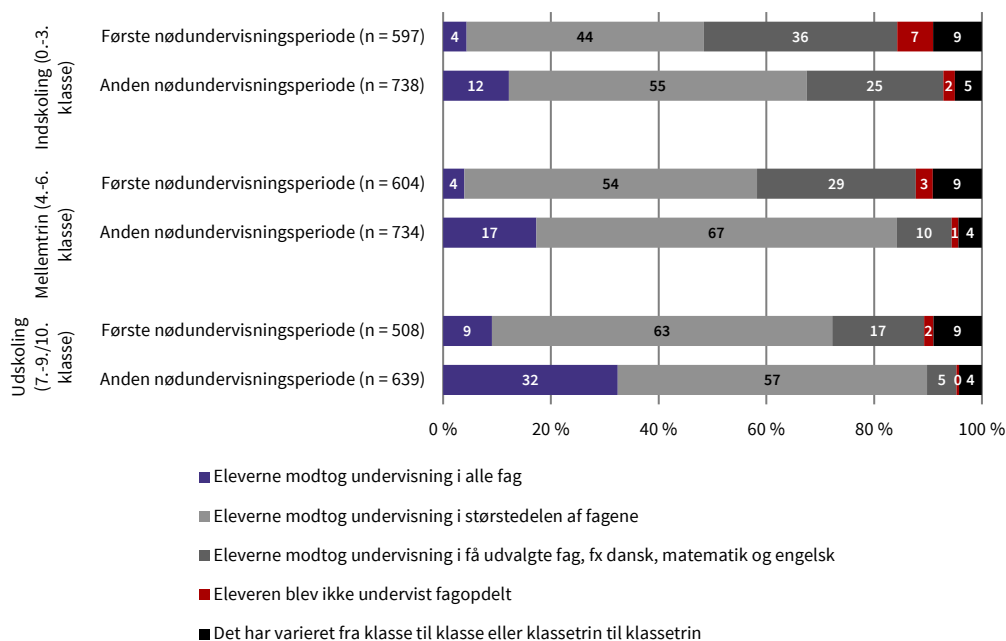
Undersøgelsen viser, at selvom der er kommet flere fag på skemaet i løbet af den anden periode med nedlukning og genåbning, har der alligevel været størst fokus på de store fag. Årsager til og implikationer af dette opsummeres som følgende:

- Eleverne på mellemtrinnet og i udskolingen har ifølge lederne i højere grad modtaget undervisning i alle eller de fleste fag i den anden nedluknings- og genåbningsperiode end i den første.
- Få-lærer-princippet har betydet, at der er nogle af de mindre fag, som nogle klasser kun har modtaget meget lidt eller nærmest ingen undervisning i.
- Generelt er vurderingen, at eleverne har klaret sig godt i de store fag (dvs. dansk, matematik og engelsk). Denne vurdering skal ses i lyset af, at resultaterne fra de seneste nationale test for skoleåret 2020/2021 viser en fremgang i dansk (læsning) på 2., 4. og 6. klassetrin samt i engelsk på 4. og 7. klassetrin. De nationale test viser et fastholdt niveau i matematik. Disse udviklinger i resultater på de nationale test skal dog tolkes med varsomhed, fordi testafviklingen i 2021 lå senere på skoleåret, end den plejer. Der er nemlig en positiv sammenhæng mellem testafviklingstidspunkt og elevernes resultater.
- Ledere og lærere ser et behov for et fagligt løft af de praktisk-musiske fag generelt og af de naturfaglige fag – særligt i udskolingen.
- Ledere og lærere ser et behov for et fornyet fokus på alle elevers samarbejdskompetencer.
- De ældste elever har lært at strukturere skolearbejdet, at arbejde selvstændigt og bede om hjælp, lyder det fra de interviewede lærere.

Det var de ældste elever, der havde den bredeste fagdækning under den første nedluknings- og genåbningsperiode i 2020 (jf. EVA, 2021a). I indskolingen og på mellemtrinnet besluttede nogle skoler dengang, at eleverne primært skulle modtage undervisning i dansk, matematik og engelsk. I den anden nedluknings- og genåbningsperiode i 2020/2021 har skolerne i højere grad bestræbt sig på at undervise i alle eller flest mulige fag. Det gælder især på mellemtrinnet og i udskolingen. Figur 3.2 viser, at ni ud af ti skoleledere (89 %) svarer, at deres udskolings elever har modtaget undervisning i enten alle fag (32 %) eller de fleste fag (57 %) i anden nødundervisningsperiode. 5 % af skolelederne svarer, at deres udskolings elever har modtaget undervisning i få udvalgte fag som fx dansk, matematik og engelsk. Anderledes ser det ud for indskolings eleverne, hvor hver fjerde skoleleder (25 %) angiver, at de yngste elever i anden nødundervisningsperiode primært blev undervist i få udvalgte fag. Denne andel er dog lavere end under den første nødundervisningsperiode, hvor 36 % af skolelederne angav, at deres indskolings elever modtog undervisning i få udvalgte fag som fx dansk, matematik og engelsk.

FIGUR 3.2

På tværs af hele nødundervisningsperioden, hvilke af følgende beskrivelser er bedst dækkende for fagdækningen af den undervisning, der blev gennemført:

Kilde: Spørgeskemaundersøgelserne blandt grundskoleledere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2020 og 2021.

Note: Figuren indeholder afrundede tal, hvormed de ikke altid summerer til 100.

Note: Chi²-test viser, at der er signifikant forskel på besvarelsene i de to nødundervisningsperioder. Dette gælder for alle tre trin (p-værdi < 0,001; p-værdi < 0,001; p-værdi < 0,001)

Note: En chi²-test viser, at der er signifikant forskel på folkeskoler og privat- og friskoler ift. fagdækning af den undervisning, der blev gennemført i anden nedluknings- og genåbningsperiode. Privat- og friskoler har for alle tre trin haft flere skoler, hvor eleverne modtog undervisning i alle fag (p-værdi < 0,001; p-værdi < 0,001; p-værdi = 0,002).

3.2.1 Få-lærer-princippet har ført til sporadiske ”huller” ift. mindre fag

Under begge genåbninger har der været en sundhedsfaglig anbefaling, at klasserne skulle møde så få forskellige lærere som muligt af hensyn til at minimere smittefaren. Det oplevedes som et kæmpe skemamæssigt puslespil, der skulle lægges gentagne gange i løbet af genåbningerne for at tilgodese hensynene til såvel de sundhedsfaglige restriktioner og anbefalinger som de faglige bestræbelser.

Skolerne har, som nævnt, i anden omgang generelt været lidt mere optagede af at få udvidet fagdækningen for at forhindre for store faglige ”huller”. Et perspektiv, der kommer til udtryk blandt skolelederne, kredser om vigtigheden af at sikre, at udskolings eleverne skulle undervises af faglærere med undervisningskompetence i fag som fx fysik/kemi, mens få-lærer-princippet et langt stykke af vejen giver sig selv i indskolingen. I praksis ser det ud til, at hensynet til få-lærer-princippet typisk har trumfet fagdækningen.

Selv på den enkelte skole kan der inden for en årgang være store forskelle på, om og hvilke af de mindre fag eleverne har modtaget undervisning i. I vores kvalitative materiale optræder eksempler på klasser, der har haft en hel del tyskundervisning, fordi de lærere, de har haft i mange undervisningstimer, ”tilfældigvis” også dækkede tysk faget. Omvendt er der andre eksempler på klasser, der

stort set ikke har modtaget undervisning i udvalgte fag, fordi det ikke har kunnet gå op med be-
mandingen:

Det er forskelligt fra klasse til klasse. For eksempel vores nuværende niende, den ene klasse har været undervist i historie, det har den anden ikke. Det kommer an på, hvor læreren ellers har været primærlærer henne, så [...]. Men vi har holdt... altså de store fag har der været fuld dækning på. Der har måske også været mere end to lærere til en klasse.

Lærer

Lærerne har mange steder haft hovedansvaret for én eller flere klasser, hvor deres fagprofil så har været bestemmende for, hvilke fag eleverne er blevet undervist i. Det er dog ikke entydigt, at det udelukkende er dansk, matematik og engelsk, der har været betragtet som "hovedfagene". Der er eksempler på skoler, hvor man har nedprioriteret engelskundervisningen i indskoling, mens der på en anden skole var krav om undervisning i dansk, matematik, engelsk og historie. Hvad man underviste i derudover var op til lærerne.

Det er ikke kun under genåbningerne, mens til dels også under nedlukningerne, at nogle skoler har allokeret færre lærere til de enkelte klasse, end man ellers ville gøre under "normale" omstændigheder. De steder, man har valgt at gøre det, begrundes beslutningen ud fra en erfaring med, at fjer-undervisningen ikke nødvendigvis fungerer, men at man "bare" følger det almindelige skema. Her har man konstateret, at der er nogle fordele ved den kontinuitet, der ligger i at have én lærer tilknyttet en klasse i flere timer ad gangen frem for at skifte mellem lektioner, som man ellers ville gøre i den fysiske undervisning. Det har derfor haft indflydelse på, hvilke fag eleverne er blevet undervist i. Hertil kommer, at skolerne gjorde den erfaring, at det stadig har været vigtigt, at lærerne arbejdede med elevernes fokus på det faglige i undervisningstiden og på den digitale dannelse i de virtuelle klasserum.

Vi fandt ud af, at når der f.eks. var én lærer, der havde fra 8-12, at det fungerede faktisk bedre, end at der var alt for mange skift. Man kom mere til at mærke, om børnene var med, eller om de ikke var med. [...] Vi havde nemlig faktisk en lang snak om, er det bare undervisning, at vi bare kan sige, okay, nu har jeg gennemgået mit pensum, eller skulle der ske læring? Og der var vi i ledelsen meget optaget af at tale om, at der faktisk skulle foregå læring.

Skoleleder

Hvor man i første nedlukningsperiode var yderst optaget af at sikre kontakten til alle elever og i det hele taget at få undervisningen til at fungere på de virtuelle platforme, så var der i anden nedlukningsperiode mere overskud til at fokusere på, at der rent faktisk fandt læring sted, som italesat af en skoleleder i ovenstående citat. Ved at en lærer havde klassen flere timer i træk, kunne han eller hun få en bedring føling med, hvorvidt eleverne var med. De lærere, som har været gode til hurtigt at få skik på elevernes opførsel i de digitale rum, har nemmere kunnet flytte fokus over på den faglige læring. Det handler om virtuel klasseledelse, herunder en forventning om, at "når skærmen er tændt, så starter undervisningen", som en skoleleder udtrykker det.

3.2.2 Skolelederne ser behov for et fagligt løft af de praktisk-musiske fag generelt og af naturfagene i udskoling

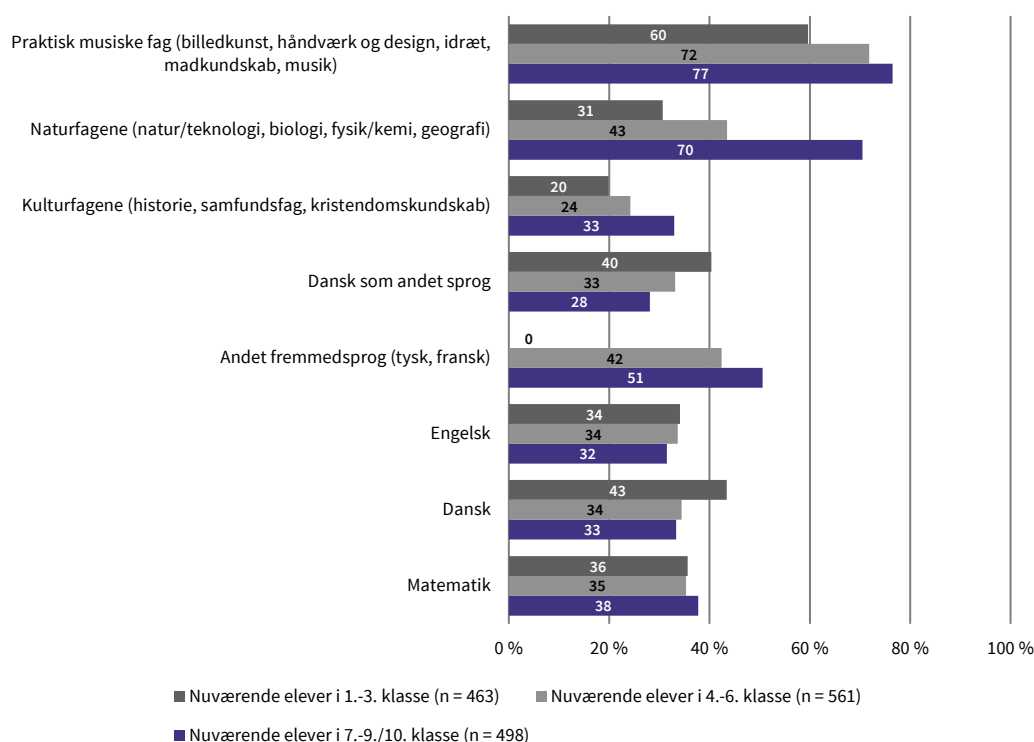
Figur 3.3. viser skoleledernes angivelser af, i hvilke fag og på hvilke trin der findes klasser, hvor størstedelen af eleverne har behov for et fagligt løft som følge af hele covid-19-pandemien. I de tre store fag dansk, matematik og engelsk er det godt og vel en tredjedel af skolelederen, der angiver

et behov for et fagligt løft, og der er ikke nævneværdig forskel på tværs af trin, på nær en lille overvægt, hvad angår dansk i indskolingen (hvor forskellene ift. hhv. mellemtrinnet og udskolingen er statistisk signifikante).

FIGUR 3.3

Fag/fagområder, der har behov for et fagligt løft, opdelt på klassetrin

I hvilke fag/fagområder og på hvilke trin vurderer du, at der er klasser på din skole, hvor størstedelen af eleverne i klassen aktuelt har behov for et fagligt løft som følge af hele covid-19-pandemien (begge nedluknings- og genåbningsperioder i 2020 og 2021)?

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt grundskoleledere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2021.

Derudover indikeres tydeligt et behov for et fagligt løft i de praktisk-musiske fag på alle tre trin – om end lidt mere udtalt på mellemtrinnet og i udskolingen (forskelle, som statistisk set er signifikante ift. indskolingen). Generelt har det været svært at gennemføre undervisningen i mange af de praktisk-musiske fag. Det blev tydeligt allerede under den første nedlukning (EVA, 2021a). Under nedlukningerne har undervisning i fag som billedkunst været udfordrede, da aktiviteterne har været afhængig af, hvilke materialer eleverne har haft til rådighed derhjemme. Da eleverne vendte fysisk tilbage til skolen, var der fokus på ikke at blande elever, fx på tværs af klasser på samme årgang, for at minimere smittefaren. Det har betydet, at en del af den praktisk-musiske undervisning er blevet anderledes end normalt, herunder klasseopdelt. Der er desuden eksempler blandt caseskolerne på, at de praktisk-musiske fag, både hos de yngste og ældste elever, blev nedprioriteret til fordel for de større fag som dansk og matematik, bl.a. for at efterleve krav om få voksne i klasserne. Der er på den anden side også eksempler blandt caseskolerne, hvor man i forbindelse med genåbningen har prioriteret at forsøge at indhente det forsømte i de praktisk-musiske fag. På en af caseskolerne arrangerede man fx tre fagdage med fuld fordybelse i en del af læreplanen for de fire praktisk/mu-

siske valgfag – håndværk og design, billedkunst, musik og madkundskab. Fagdagene blev efterfulgt af en prøve med en lærer og en ”censor”, for at eleverne herved kunne få en grundig faglig feedback. De interviewede 9. klasseelever, der havde deltaget i forløbet, var glade for at få muligheden for at fordybe sig og oplevede det lidt som en projektuge. Eleverne var samtidig glade for at have et forløb, der lidt lignede de valgfag, som de ikke havde haft mulighed for at få så meget af i løbet af nødundervisningsperioden.

I naturfagene har skolelederne indikeret et meget tydeligt behov for et fagligt løft, særligt i udsko-lingen, jf. figur 3.3. To forhold gør sig gældende ifølge den kvalitative analyse. For det første vanskeligheder ved at gennemføre de praktiske dimensioner som fx forsøg og laboratorieøvelser i fysik/kemi under nedlukningerne, og for det andet en prioritering af få-lærer-princippet under genåbningerne. Under normale omstændigheder underviser fx fysik/kemi-lærere typisk flere forskellige klasser, hvilket i praksis ikke har været foreneligt med, at hver lærer skulle have kontakt med så få klasser som muligt af hensyn til smitterisikoen. Ikke desto mindre står skoleledernes svar i spørgeskemaet lidt i kontrast til resultaterne fra de nationale test, som blev gennemført i 2021, hvor der hverken blev identificeret tegn på forbedring eller forværring i fysik/kemi i 8. klasse ift. skoleåret 2019/2020. Udviklingen i de nationale testresultater henover covid-19-perioden skal dog, som tidligere anført, tolkes med en vis varsomhed, jf. boksen om resultater af nationale test i afsnit 3.2.3.

3.2.3 Eleverne vurderes til at have klaret sig godt i de store fag

Selvom der skal tages passende forbehold for resultaterne, synes der at være forsigtige tegn på, at folkeskoleeleverne har klaret sig godt i de nationale test i dansk, læsning og engelsk, og at niveauet er fastholdt i matematik, jf. boksen nedenfor. Dette positive billede tegnes også af de interviewede ledere på caseskolerne, som vurderer, at deres elever generelt har klaret sig godt i dansk og matematik og henviser til netop resultaterne på de nationale test. Nogle skoleledere fortæller ligefrem om, at eleverne har opnået de bedste resultater på de nationale test i flere år.

Dette positive billede hænger formentligt sammen med, at det også er de store fag, der konsistent har været fokus på igennem begge nødundervisningsperioder uagtet en tendens til at udvide fag-dækningen i anden nødundervisningsperiode, jf. figur 3.2. I de kvalitative interview er det tydeligt, at skolelederne ikke alene baserer deres overordnede vurdering på testdata, men også ud fra et samlet indtryk af elevernes faglige kunnen formidlet til dem fra lærerene og ud fra den kendsger-ning, at eleverne typisk har haft meget undervisning i fagene dansk, matematik og ofte også en-gelsk. At eleverne ligger på eller over forventet niveau tilskrives af denne lærer en koncentreret og målrettet indsats:

Hvis man sådan ser lidt nøgternt på det, så alt, hvad man skal nå at lære på et skoleår, kan man jo knalde af på tre måneder i virkeligheden. Groft sagt, hvis man giver den en skalle.

Lærer på mellemtrinnet

En af forklaringerne på de gode resultater er, ifølge interviewene, at man i genåbningsperioden har sat særligt fokus på og en målrettet indsats i de store fag som dansk og matematik. Der er eksempler på skoler, der har inddraget forældre og bedsteforældre i opgaven med at få styrket fx indsko-lingselevernes læsefærdigheder.

Resultater fra de nationale test i skoleåret 2020/2021

Børne- og undervisningsministeriet (BUVM) har offentliggjort en mindre analyse af udviklingen i resultaterne i de nationale test (2021). Når test afviklet for skoleåret 2019/20 sammenlignes med skoleåret 2020/21, konkluderes det, at der er sket en stigning i andelen af elever med gode testresultater⁴ i læsning på klassetrinene 2., 4. og 6. klasse samt i engelsk på klassetrinene 4. og 7. klasse. Udviklingen i andelen af elever med gode testresultater er uændret i matematik og fysik/kemi. Resultatet tegner et billede af, at eleverne er blevet bedre under covid-19-pandemien til læsning og engelsk og har et uændret niveau i matematik og fysik/kemi. Resultaterne skal dog tolkes med varsomhed, bl.a. fordi test gennemførelsen er foregået senere på året i skoleåret 2020/2021 end tidligere netop pga. covid-19. Da der er en velkendt positiv sammenhæng mellem testafviklingstidspunktet og elevernes testresultater, skal udviklingen over tid i netop denne periode tolkes med varsomhed.

Kilde: Børne- og Undervisningsministeriet. <https://www.uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/2021/nov/211108-resultaterne-af-de-nationale-test-i-skoleaarer>

Note: Nationale tests gennemføres kun på folkeskoler og ikke på fri- og privatskoler.

3.2.4 Elevernes oplevelse af deres læringsudbytte varierer

I forbindelse med gruppeinterviewene noterede eleverne i et refleksionsskema tanker om deres samlede oplevelse af, hvorvidt de har lært mere, det samme eller mindre, end de plejer, i covid-19-perioden (figur 1 i metodebilag A viser fire typiske eksempler på udfyldte skemaer). Beskrivelsen af deres oplevelser kunne være på et helt overordnet plan, specifik ift. konkrete fag eller ift. andre aspekter af deres skolegang. Elevernes noter dannede udgangspunkt for en drøftelse i gruppen omkring deres oplevelse af læring og faglig progression.

Generelt er der en oplevelse blandt eleverne af at være bagud eller stagneret i nogle fag – typisk de mindre fag eller de praktiske fag. Der ses dog en stor variation, og billedet bærer præg af en vis grad af (oplevet) tilfældighed som følge af skolernes brug af få-lærerprincippet, jf. afsnit 3.2.1. Dette afspejler sig følgelig i elevernes oplevelser af, om de har lært noget i det pågældende fag, eller om de oplever, at de er kommet bagud. Hvad angår fag som fysik/kemi, der har en praktisk dimension, er det en udbredt oplevelse blandt de interviewede udskolings elever, at de har lært mindre, end de ellers ville have gjort, fordi de ikke har kunnet gennemføre de praktiske forsøg. Lignende kommer også til udtryk ift. fag som fx madkundskab og idræt, som har været nødt til at foregå på andre og typisk mindre hensigtsmæssige måder.

Når eleverne har givet udtryk for oplevelsen af at gå lidt i stå fagligt, så handler det typisk om, at undervisningen har bestået af færdighedstræning og repetition af kendt stof. Det har særligt været i fag som matematik og engelsk, at færdighedstræning og repetition har fyldt en del, ifølge de inter-

4 Gode testresultater skal her forstås som elever, der som minimum har opnået testresultatet "god præstation" på den kriteriebase-rede skala.

viewede elever. Samtidig reflekterer de interviewede elever i udskolingen over oplevelsen af, at lærerne nogle gange har været lidt tilbageholdende med at introducere nyt stof i løbet af nødundervisningsperioden.

Interesse for et fag afspejler sig i nogle elevers oplevelse af deres læringsudbytte. Det kommer til udtryk, når elever fortæller, at de oplever at have lært det samme eller mere i de fag, de i forvejen er glade for, mens de i de fag, de ikke er så er glade for, har en følelse af at være kommet mere bagud.

Skriftlige, mundtlige og de analytiske aspekter af fagene

Bestemte aspekter af fagene er også noget, som nogle elever oplever, at de har udviklet sig inden for i løbet af perioden. Fx giver udskolingselever udtryk for, at de har udviklet deres **skriftlige** fremstillingsfærdigheder, fordi der har været forholdsvis mange skriftlige opgaver under nedlukningerne.

Jeg har skrevet [i refleksionsskemaet], at jeg har lært lidt mere omkring skriftlige opgaver. Det var sådan mest det med, at der ligesom var en opgave, man skulle skrive, fordi læreren havde meget nemmere ved at give skriftlige opgaver [under nedlukningerne], og man så skulle aflevere dem. Det synes jeg egentlig var ret fedt, fordi det at vide, at man ligesom havde et tidspunkt, man skulle aflevere dem på. Jeg følte ikke, at det var så stressende, og det var dejligt at vide, at man ligesom kunne bruge noget tid på at skrive opgave i stedet for bare at læse forskellige ting.

Elev i 9. klasse

Den virtuelle undervisning har for nogle elever også muliggjort nye måder at træne **mundtlige** færdigheder. Et eksempel på dette er engelsklærere, der har udnyttet det virtuelle rum til at variere sprogundervisningen ved at introducere noget, de kalder "Speaker's Corner", bl.a. til at afholde fremlæggelser kun for læreren eller i mindre grupper. På den måde har elever, der måske ellers ville have det svært med at fremlægge på et fremmedsprog for hele klassen, haft et afgrænset og mere trygt øvelsesrum, og på den måde kan de have fået mere ud af dette aspekt af sprogundervisningen.

De **analytiske** aspekter af fagene handler om at fortolke, om at læse mellem linjerne og hele "tænke selv"-processen. Som det også blev fremhævet i den første erfaringsopsamling (EVA, 2021a), så oplever lærerne fortsat, at det er udfordrende at skabe gode rammer om fx fælles samtale om en historie eller fælles diskussion af en fagtekst virtuelt. Faglige og analytiske samtaler er svære og sådanne aspekter af undervisningen øves derfor nu, hvor eleverne er tilbage i skolen fysisk.

3.2.5 Eleverne har lært andet og mere end det faglige

På tværs af det kvalitative datamateriale er det tydeligt, at både ledere, lærere og eleverne selv oplever, at langt de fleste elever har lært andet og mere end det faglige i løbet af nødundervisningsperioden. Det drejer sig især om omstillingsparathed og tilpasningsdygtighed samt it-færdigheder mere generelt. Ift. de ældste elever fremhæves selvstændighed og arbejdsdisciplin. Der synes dog samtidig at være et fornyet behov for at sætte fokus på elevernes samarbejdskompetencer – uanset klassetrin.

Omstillingsparathed generelt og selvstændighed hos de ældste

I interviewene med både lærere og eleverne selv fremhæves særligt elevernes omstillingsparathed og tilpasningsdygtighed – ikke mindst ift. at motivere sig selv til at deltage i den virtuelle undervis-

ning under nedlukningerne. Dog peger spørgeskemaundersøgelsen på, at lederne vurderer betydning af perioden for elevernes selvstændighed forskelligt, afhængig af hvilken elevtype der er tale om. I spørgeskemaet har skolelederne svaret på, hvilken positiv eller negativ betydning covid-19-pandemien samlet set har haft på elevernes kompetencer ift. at arbejde selvstændigt med skoleopgaver. Mens mere end halvdelen (i alt 54 %) svarer, at den har haft en lidt positiv (39 %) eller meget positiv (20 %) betydning for de *fagligt stærke* elevers evne til at arbejde selvstændigt, så vurderer kun godt hver tiende (i alt 13 %), at det samme gælder for de *fagligt svage* elever (12 % svarer "lidt positiv betydning", og 1 % svarer "meget positiv betydning") (bilag B, tabeller 3-4).

I de kvalitative interview med udskolingslærerne berettes også om, at eleverne har været meget samvittighedsfulde og er blevet gode til at strukturere deres skolearbejde. Den selvdisciplin, som særligt de ældste elever har fået opdyrket, har givet en anden tænkning omkring fx brugen af vikarer, som vi skal se i kapitel 7. Eleverne i de ældste klasser er flere steder også blevet gode til at sige til, hvis noget ikke har fungeret for dem. Det kommer bl.a. til udtryk ved elever, der selv har bedt om at få lov til at modtage nødundervisning fysisk på skolen, når det blev for svært at være i den virtuelle undervisning derhjemme.

En del af selvstændigheden er også kommet ved, at eleverne er blevet nødt til at arbejde med en del af opgaverne derhjemme *selv* frem for sammen med andre som i den fysiske skole, hvor de tit ville have siddet to og to eller i mindre grupper. Eleverne har, som nogle lærere udtrykker det, ikke kunnet "gemme sig" bag gruppearbejdet. På den måde er eleverne blevet mere bevidste om, hvad de egentlig godt kan selv, og hvad det er, de har svært ved rent fagligt. Eleverne har med andre ord kunnet få en større og mere nuanceret faglig selvindsigt i løbet af nedlukningsperioden.

Elevernes IT-færdigheder er blevet styrket – også blandt nogle af de yngre elever

De elever, der har overvundet barrieren ift. at deltage i den virtuelle undervisning, har oplevet at udvikle deres IT-færdigheder hurtigt. Ifølge lærerne og lederne er det særligt eleverne på mellemtrinnet og i udskolingen, der har rykket sig, hvad angår IT-færdigheder, om end der også er eksempler på, at det lykkedes at gennemføre undervisningen virtuelt blandt elever i 2. og 3. klasse under den anden nedlukning i 2020/2021.

Jeg synes, at der er for lidt fokus på det positive, ift. hvor IT-kyndige både personale og børn er blevet. Jeg tror simpelthen, at vi har skippet mange års læring og bare sprunget måske 5-10 år over. Fordi at det har været nødvendigt. Der var ikke nogen, der har været forstyrret af at tænke: "Skal man arbejde på den måde" eller lignende, fordi det *skulle* jo lykkes.

Skoleleder

Den virtuelle undervisning på de yngre klassetrin må selvsagt tilpasses for at matche aldersgruppens kortere koncentrationsspænd, og man skal sikre sig, at forældrene kan være behjælpelige med at få deres børn godt i gang. Når de ting er på plads, beretter lærerne om gode erfaringer med fx virtuelt gruppearbejde, videoinstruktioner, læringsvideoer m.m. Lærerne forklarer, at det ligesom under den første nedlukning har været et vigtigt redskab ift. at bibeholde kontakten i nedlukningsperioderne, og at eleverne har fået en lang række værktøjer og kompetencer i at bruge dem, også nu, hvor eleverne er tilbage i skolen.

Som det blev påpeget i den første erfaringsopsamling (EVA, 2021a), så giver disse nye IT-baserede muligheder og IT-kompetencer nye veje at gå – også i forbindelse med undervisning med fysisk tilstedeværelse. En af fordelene ved videoinstruktioner og læringsvideoer er fx, at elever har mulighed for at arbejde i eget tempo og evt. gense dem efter behov. En anden fordel er, at lærerne nemt kan dele det digitale undervisningsmateriale, som de udarbejder, med hinanden. Se i øvrigt også Christensen m.fl. (2021) for indblik i udviklingen i 8. klasseelevers IT-kompetencer og IT anvendelse fra 2018 til 2020/21.

Samarbejdskompetencerne skal have en fornyet opmærksomhed

I spørgeskemaet er skolelederne blevet bedt om at vurdere periodens betydning for elevernes samarbejdskompetencer. Halvdelen af lederne (i alt 50 %) svarer, at covid-19-pandemien har haft en meget negativ (8 %) eller lidt negativ (42 %) betydning for de *fagligt stærke* elevers samarbejdskompetencer. Vurderingen blandt skolelederne er endnu mere negativ ift. betydningen af perioden for de *fagligt svage* elevers samarbejdskompetencer, hvor i alt 78 % mener, at perioden har haft en meget negativ (27 %) eller lidt negativ (51 %) betydning for disse elever (bilag B, tabeller 3-4).

Det går igen i det kvalitative materiale, at det særligt er de samarbejdsrelaterede og de analytiske aspekter af fagene, det har været svært at holde ved lige og udvikle i forbindelse med fjernundervisningen. Det er noget af det, som man derfor har fokus på nu, hvor eleverne er tilbage. Udfordringer med at samarbejde handler meget om at lære at gå i skole igen, hvilket vi uddyber i kapitel 5.

3.3 Udskolingen og afgangsprøverne

Hovedpointerne i dette afsnit er følgende:

- Skolerne har fokuseret på at få afgangseleverne 2020/2021 godt igennem prøverne fx vha. tilknytning af vejledere og andre støttepersoner og gennem fokuserede fagdage i prøvefagene.
- De nuværende 9. klasseelever oplever et pres ift. at indhente ”det tabte”.
- I alt 86 % af skolelederne vurderer, at læringsudbyttet var meget højere (25 %), lidt højere (50 %) eller det samme (16 %) i anden nedluknings- og genåbningsperiode sammenlignet med den første periode.

Fokus på at få afgangseleverne godt igennem prøverne er gået udover valgfagene

Det at få afgangseleverne fra skoleåret 2020/2021 godt igennem de afsluttende prøver har flere af caseskolerne gjort noget ekstra for. Det har eksempelvis været gennem inddragelse af i forvejen tilknyttede vejlednings- og støtteteam (fx læsevejledere og pædagoger med fokus på trivsel) til at støtte op om afgangseleverne.

Andre steder har man givet afgangseleverne flere fagdage i de fag, de skulle til prøve i, og sikrede sig, at de fik undervisning af de relevante faglærere. Det har krævet et stort arbejde med at få skemaerne til at gå op, samtidig med at smitterisikoen skulle minimeres. Der er dog også det perspektiv blandt nogle udskolingslærere, at tilgangen kunne opleves meget ”prøve-minded” og uden at levne plads til de mere kreative fag, som kan give eleverne en helt anden slags læringsoplevelse end den, der retter sig mod afgangsprøverne.

Resultater fra folkeskolens afgangsprøver i skoleåret 2020/2021

Børne- og Undervisningsministeriet (BUVM) har offentliggjort en mindre analyse af udviklingen i resultaterne af folkeskolens afgangseksamen (skoleåret 2020/2021). Når afgangsprøverne afviklet for skoleåret 2020/21 sammenlignes med tidligere år, konkluderes det, at ele-

vernes gennemsnit er steget. Sammenlignes resultaterne med skoleåret 2019/2020, er elevernes samlede karaktergennemsnit steget fra 7,5 til 7,8. Resultaterne kan imidlertid ikke uden videre tages som et udtryk for, at eleverne har forbedret deres faglige niveau under covid-19-pandemien. Det er, fordi afvikling og karaktergivning i forbindelse med afgangsprøverne i skoleåret 2019/2020 har været præget af nogle helt særlige forhold pga. covid-19. Afgangsprøverne i skoleåret 2019/2020 blev aflyst, og eleverne fik i stedet ophøjet deres afsluttende standpunktskarakterer til prøvekarakterer. I skoleåret 2020/21 blev prøver helt eller delvist aflyst, således at der kun blev afholdt prøver i dansk, matematik og engelsk i 9. klasse samt i dansk og matematik i 10. klasse. For de aflyste prøver fik eleverne ophøjet deres afsluttende standpunktskarakterer til prøvekarakterer. Det blev desuden besluttet for skoleåret 2020/2021, at eleverne fik ophøjet deres afsluttende standpunktskarakterer til prøvekarakterer, hvis standpunktskarakteren var højere end den opnåede prøvekarakter. Samlet set betyder disse særlige omstændigheder, at man skal være meget varsom i tolkningen af udviklingen i karaktererne over tid.

Kilde: Børne- og Undervisningsministeriet. <https://www.uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvvm/2021/sep/210929-resultater-fra-folkeskolens-afgangsproever-i-skoleaaret-20-21>

Det fortsatte fokus på at få afgangseleverne godt igennem opleves som et pres

Analysen af de kvalitative data viser, at både elever og lærere beretter om et pres i udskolingen. De interviewede elever, der i skoleåret 2021/2022 går i 9. klasse, beretter om et stort fokus på at nå at indhente "det tabte" og "at være klar til, hvad der venter én på næste trin", dvs. ungdomsuddannelserne. Lærerne italesætter også det at skulle "indhente det tabte" og at "nå pensum". Det er et pres, som opleves, på trods af at skoleledere og lærere er meget bevidste om ikke at skabe unødigt bekymring blandt eleverne.

Elevernes bekymringer om "det tabte" handler både om konkrete fag, som de kun har modtaget begrænset undervisning i, og om dele af pensum, der endnu ikke er nået. Elevernes ambitioner er høje, og det oplevede pres handler både om karakterer, bekymringer om utilstrækkelig undervisning, om de får de nødvendige kompetencer med i bagagen, og hvad det mon betyder for deres videre færd i uddannelsessystemet:

Altså alt under ti er jo ikke acceptabelt for rigtig mange af de her piger. Den skal helst være to-cifret. Og så er de jo ... men de kan jo også godt lægge to og to sammen og vide, at hov, den undervisning, de har haft, den er jo ikke fyldestgørende, ift. hvad den skulle have været. Så de er jo godt klar over, de kan jo godt regne det ud. Så det er både et ... en nervøsitet omkring det her med, starter jeg op med det, jeg skal, når jeg starter på en ungdomsuddannelse? Men også ift. den karakter, jeg får. Nu kom der den der regel ift. karakteren, der blev overført, men i bund og grund så gjorde det ikke den store forskel for dem.

Udskolingslærer

Samfundsdebatten forstærker, ifølge lærerne, elevernes bekymring og oplevelse af pres. Det gør lærernes italesættelse af problematikken imidlertid også, som det formuleres her af en 9. klasse-elev:

Det er også bare ret svært, det der med ligesom at tage ansvaret væk fra sig selv, fordi vi ligesom ... næsten hver dag vi kommer i skole, så får vi at vide, okay, vi skal indhente det her og det her, og vi er rigtig meget bagud her, og ... altså jeg føler mig rigtig meget bagud, og det er bare rigtig svært, når man ligesom har nogle ting, man godt vil opnå og sådan noget. Så det er bare meget stressende. Også det der med, at man hele tiden bliver mindet om det. Der er ikke noget, hvor man lige får lov til at trække vejret. Det er sådan, I skal skynde jer at lave det her og det her.

Elev i 9. klasse

På trods af at både ledelsen og lærernes giver udtryk for en opmærksomhed på *ikke* at presse afgangseleverne unødigt og netop forsikre dem om, at de nok skal nå at blive klar og få en god og retfærdig behandling til afgangsprøverne, så er denne oplevelse af pres gennemgående for afgangseleverne på caseskolerne.

Lederne på skoler med udskolingstrinnet vurderer læringsudbyttet mere negativt end ledere på skoler uden

I det kvalitative materiale tegner der sig et mønster i retning af en mere positiv vurdering af elevernes faglige status ved interviewtidspunktet (efteråret 2021) på de to caseskoler, der har elever fra 0.-6. klassetrin, sammenholdt med de tre caseskoler, der har elever fra 0.-9. klassetrin. Vi har derfor delt skoleledernes spørgeskemabesvarelser vedr. elevernes læringsudbytte op på skoletype (med eller uden udskoling) for at se, om der er en forskel. Vores beregninger viser, at der er en forskel (som er statistisk signifikant). På skoler med udskolingselever vurderer 76 % af skolelederne, at perioden har haft en negativ betydning for elevernes læringsudbytte. Det samme gør sig gældende for 64 % af skolelederne på fødeskoler *uden* udskolingselever. De kvantitative data viser med andre ord en *mindre negativ* vurdering hos fødeskolelederne end de øvrige skoleledere, hvad angår betydningen af den samlede covid-19-periode på deres elevers læringsudbytte. Vi har desuden undersøgt, om det har noget med skolestørrelsen at gøre, og det tyder det ikke på (bilag B, tabel 5).

TABEL 3.2

Hvilken positiv eller negativ betydning har **hele** covid-19-pandemien (begge nedluknings- og genåbningsperioder i 2020 og 2021) haft for den samlede elevgruppes **læringsudbytte**?

	Meget negativ/ lidt negativ betydning	Hverken negativ eller positiv betydning	Meget positiv/ lidt positiv betydning	Total
	%	%	%	%
Fødeskole (0.-6. klasse) (n = 106)	64	29	7	100
Almindelig skole (0.-9. klasse) (n = 586)	76	18	6	100
Total	74	20	6	100

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2021.

Note: Besvarelser fra ledere, hvor skolen kun består af en udskolingsafdeling, indgår ikke i tabellen, da der kun var 11 besvarelser. Derudover er ledere, der har markeret i "Ikke i stand til at vurdere" eller "Ikke relevant", også frasorteret.

Note: Svarkategorierne til spørgsmålet lød: "Meget negativ betydning", "Lidt negativ betydning", "Hverken negativ eller positiv betydning", "Lidt positiv betydning", "Meget positiv betydning".

Note: Spørgsmålsformuleringen lød: "Hvilken positiv eller negativ betydning har hele covid-19-pandemien (begge nedluknings- og genåbningsperioder i 2020 og 2021) haft for følgende elevgruppers læringsudbytte?". Tabellen afbilder den samlede elevgruppe.

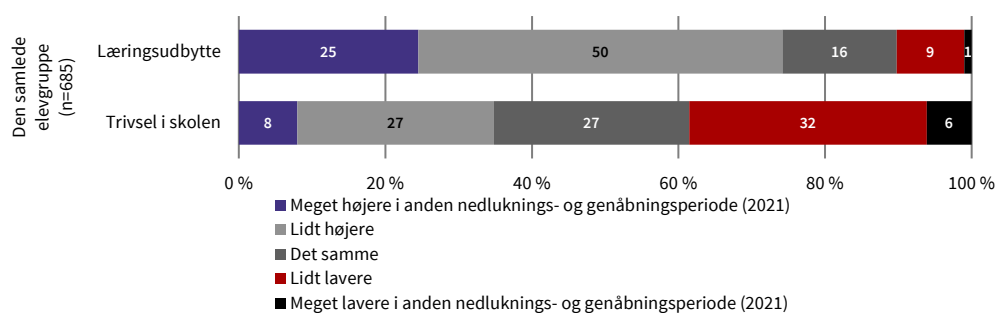
Note: En chi²-test viser, at der er signifikant forskel mellem lederbesvarelser fra fødeskoler og almindelige skoler (p-værdi = 0,026).

Læringsudbyttet vurderes til at være større eller det samme under anden nedluknings- og genåbningsperiode sammenlignet med den første

Skoleledernes overordnede vurdering er, at eleverne har fået mere ud af den faglige del af skolen i den anden periode med nedlukning og genåbning sammenlignet med den første. I spørgeskemaet er lederne blevet spurgt, hvordan de vurderer elevernes hhv. læringsudbytte og trivsel under den anden nedluknings- og genåbningsperiode (vinteren 2020/2021), sammenlignet med den første periode (forår/forsommer 2020). Figur 3.5 viser, at tre ud af fire skoleledere (i alt 75 %) vurderer, at **læringsudbyttet** var meget højere (25 %) eller lidt højere (50 %) i anden nedluknings- og genåbningsperiode, sammenlignet med i den første periode. Skolelederne er knap så positive omkring elevernes trivsel i anden periode sammenlignet med den første. I alt 62 % af lederne svarer, at **trivselen** var højere eller det samme i anden perioden (fordelt med 8 % "Meget højere", 27 % "Lidt højere" og 27 % "Det samme") sammenlignet med den første.

FIGUR 3.4

Læringsudbytte og trivsel i skolen i den anden nedluknings- og genåbningsperiode sammenlignet med den første periode

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2021.

Note: Figuren afbilder to spørgsmål. Spørgsmålsformuleringerne lyder: "Hvordan vil du vurdere følgende elevgruppers overordnede læringsudbytte i skolen i anden nedluknings- og genåbningsperiode (2021) sammenlignet med første nedluknings- og genåbningsperiode (2020)?" og "Hvordan vil du vurdere følgende elevgruppers trivsel i skolen i anden nedluknings- og genåbningsperiode (2021) sammenlignet med første nedluknings- og genåbningsperiode (2020)?" Her vises svarfordelingerne vedr. den samlede elevgruppe.

Den kvalitative analyse peger på, at både skolechefer, skoleledere og lærere er mindre bekymrede for de faglige følger af perioden end for de relationelle. Som vi skal se i kapitel 5 om indsats, kommer det bl.a. til udtryk ved, at skolerne har prioriteret styrkelse af fællesskaberne højt. Det har været en prioritet i forbindelse med anden runde genåbninger i hhv. februar og april 2021, men det er også noget, der har fået stor opmærksomhed ved starten af det nye skoleår 2021/2022. Argumentet er, at der først må tages hånd om elevernes trivsel samt oplevelsen af igen at være en del af klassen og skolens fællesskab; derefter kan der fokuseres på det faglige. En skolechef sætter ord på prioriteringen:

Vi satsede på, at det måske var bedre med nogle sociale lege og fælles gåture, som vi mødte dem med, end det var tre måneders efterslæb i matematik.

Skolechef

Citatet illustrerer en gennemgående pointe hos flere af de interviewede skolechefer og skoleledere, at nok har perioden helt overordnet haft negative følger for elevernes faglige udvikling, men vurderingen er, at de ikke er voldsomt store, og at man skal nok nå at indhente "det tabte":

Jeg oplever, at den politiske dagsorden har været meget pessimistisk ift. elever læring og trivsel under corona. De fleste elever har været i både læring og trivsel. Blot på lidt andre vilkår. Og det har kunnet justeres med få tiltag. Mange elever har oplevet den ro, der har været, som rar.

Skoleleder i en kommentar til spørgeskemaet

Udover at få genskabt en mere normal skolehverdag giver både skolechefer og skoleledere udtryk for, at der er behov for at få dannet sig et overblik over, hvordan det reelt ser ud ift. elevernes faglige niveau. Som denne skolechef italesætter, så kan dette overblik dannes ved at inddrage både kvantitative og kvalitative data:

Så skal vi jo selvfølgelig ud at kigge på noget data ift. vores faglige niveau. Hvad er der sket? Og det er jo både test og prøvekarakterer selvfølgelig. Men det kan også være, at vi skal følge op på en lidt anden måde, fordi vi netop har lagt så meget ud til de her [...] lærerteams. Så har jeg tænkt på, at det kunne være hensigtsmæssigt også at få deres billeder. Altså hvad er den menige lærers billede af situationen? Men [...] det kommer til at vente til den anden side af nytår [2022], er jeg sikker på, fordi vi skal simpelthen bare have lidt energi derude først og lidt ro på ... oplevelse af normalitet.

Skolechef

De interviewede lærere har på interviewtidspunktet (dvs. efteråret 2021) fokus på, at eleverne skal have tid sammen – både til det sociale og til at lære at samarbejde igen. Lærerne udtrykker ligesom ledelsen tillid til, at de nok skal få klædt eleverne på fagligt, og som én af lærerne eftertænksomt siger: "Tiden må vise, om vi har ret." Elevernes trivsel og oplevelse af fællesskaberne i skoler er temaet for det næste kapitel.

4 Den trivselsmæssige status

I dette kapitel ser vi nærmere på, hvad nødundervisningsperioderne med gentagne nedlukninger og genåbninger har betydet for elevernes trivsel. Undervejs i kapitlet præsenteres analyser af både det kvalitative og det kvantitative datamateriale med henblik på at give en nuanceret belysning af betydningen af covid-19-pandemien for elevernes trivsel, dels hvad de skolelærere og skoleledere, vi har interviewet, mener ligger til grund herfor.

Kapitlet begynder med et kig på perioderne med nedlukning, hvorefter fokus rettes mod genåbningerne. Afslutningsvis ses der nærmere på hvilke elevgrupper, der vurderes til at have været mest udfordret af perioderne med nedlukning.

4.1 Nedlukning

4.1.1 Lederne vurderer, at den samlede periode har udfordret elevernes trivsel

Tabel 4.1 viser skoleledernes svar på det overordnede spørgsmål i spørgeskemaet, der handler om, hvilken positiv eller negativ betydning den samlede periode med nedlukninger og genåbninger i løbet af 2020 og 2021 har haft for elevernes trivsel:

TABEL 4.1

Hvilken positiv eller negativ betydning har hele covid-19-pandemien (begge nedluknings- og genåbningsperioder i 2020 og 2021), overordnet set haft for følgende elevgruppers individuelle trivsel i skolen?

	Meget negativ betydning	Lidt negativ betydning	Hverken negativ eller positiv betydning	Lidt positiv betydning	Meget positiv betydning	Total
	%	%	%	%	%	%
Den samlede elevgruppe (n=711)	8	63	24	4	0	100

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2021.

Note: Flere elevgrupper er frasorteret i denne version af tabellen. Se bilag B, tabel 6 for den fulde tabel.

Note: Ikke alle procenterne summer til 100, da decimalerne er blevet afrundet.

Note: En chi²-test viser, at der ikke er signifikant forskel på folkeskoler og privat- og friskoler ift. hele covid-19-pandemiens betydning for den samlede elevgruppes trivsel i skolen (p-værdi = 0,665).

I alt 71 % af skolelederne vurderer, at den samlede periode har haft en lidt negativ (63 %) eller meget negativ (8 %) betydning for den samlede elevgruppes trivsel. Hver fjerde skoleleder (24 %) vurderer, at perioden hverken har haft en positiv eller en negativ betydning, mens det er få (4 %) der vurderer, at perioden har haft en positiv betydning. Flertallet af skolelederne vurderer altså, at perioden samlet set har udfordret eleverne ift. deres trivsel.

Skoleledernes svar i spørgeskemaet står lidt i kontrast til de overordnede resultater fra den nationale trivselsmåling, som blev gennemført i slutningen af skoleåret 2020/2021, hvor det konstateres, at trivslen er på niveau med tidligere år. Det er dog vigtigt at holde sig for øje, at trivselsmålingen for skoleåret 2020/2021 blev gennemført senere end normalt, så flest mulige elever kunne besvare målingen, da de var fysisk tilbage på skolen. Målingen er således primært gennemført i en genåbningsperiode, som er kommet i kølvandet på, hvad der for mange elevers vedkomne, blev en ret langvarig nedlukning. Det kan derfor ikke udelukkes, at dette forhold har præget resultaterne for skoleåret 2020/2021 i en positiv retning. jf. boksen herom i afsnit 4.2.1.

I den første erfaringsopsamling vedr. covid-19-pandemiens betydning for elevernes trivsel (EVA, 2021a) fremhævedes nogle elever, der "blomstrede" i den første nedlukningsperiode. Det gjaldt fx elever, som normalt har svært ved at samle sig om opgaverne i klassen, tit kommer i konflikter eller lider af skolevægning. Lærernes vurdering var dengang, at disse elever havde haft gavn af en pause fra det dagligdagens pres. Det havde gavnet dem ikke at skulle forholde sig til mange klassekammerater eller skifte mellem mange aktiviteter. De har trivedes med at arbejde i eget tempo og med tilpassede opgaver. I denne opfølgende erfaringsopsamling er der ikke på samme måde fremkommet lignende fortællinger. Vores analyse af det kvalitative materiale indikerer, at det formentligt hænger sammen med, at der nu har været tale om en meget lang periode præget af endnu en landsdækkende nedlukning – foruden de mange regionale og lokale nedlukninger. Samlet set har dette udfordret trivslen for alle elever – også dem, som måske i starten af covid-19-pandemien fik glæde af roen derhjemme. Selvom der bestemt er elever, der har oplevet perioder, som har været "hyggelige", så er det overordnede indtryk et, hvor eleverne i stigende grad savnede skolen og fællesskabet med klassekammeraterne.

Analysen af det kvalitative materiale til denne undersøgelse peger på, at der er to overordnede forhold, som har haft særlig betydning for periodens negative påvirkning af elevernes trivsel. For det første har der været vanskelige vilkår for relationsarbejdet mellem lærere og elever samt elevernes afkobling fra de sociale fællesskaber. For det andet peger analysen på, at forældresamarbejdet har været afgørende for, at skolerne har kunnet hjælpe udsatte elever. Disse analytiske pointer udfoldes i det følgende.

Nedlukningerne har udfordret relationsarbejdet

Perioderne med fjernundervisning har især udfordret lærernes relationsarbejde med eleverne. Et gennemgående perspektiv blandt lærerne er, at de har oplevet at miste følingen med deres elever grundet den fysiske afstand i perioderne med virtuel undervisning. Dette har i mange tilfælde gjort det svært at opnå indblik i, hvordan eleverne klarede sig undervejs – ikke kun fagligt men også socialt. En lærer fra en af caseskolerne beskriver det således:

”Vi er jo relations-arbejdere, og jeg synes, det var svært at bevare relationen gennem skærmen.”

Lærer

Lærerne fremhæver i interviewene eleverne i 5.-9. klasserne som værende særligt udfordret i dette øjemed, idet de som bekendt oplevede at blive fjernundervist i den længste samlede periode i 2020/2021. Der peges desuden på, at de mange skift mellem undervisningsformer for disse klassetrin i løbet af den samlede covid-19-periode har ledt til frustrationer, ligesom lærerne vurderer, at

mange elevers trivsel er blevet påvirket negativt af at være meget alene i perioderne med virtuel undervisning.

Elever har følt sig ensomme

Følelsen af at have været afkoblet fra fællesskabet går igen hos eleverne. For mange manifesterede afkoblingen sig i en følelse af ensomhed. Flere af de interviewede elever taler således om at mangle nogen at lege, snakke eller være sammen med. Der er også elever, som giver udtryk for, at det bare generelt har været svært at bevare kontakten til sine klassekammerater. I den forbindelse spiller geografien også ind. Det har især været svært for de elever, som i forvejen bor lidt afsides, at bevare kontakten til kammeraterne. Endelig er der også elever, som har oplevet, at et krav fra deres forældre om, at de efterlevede myndighedernes anbefalinger om sociale bobler, har gjort, at de mistede kontakten til en stor del af deres sociale omgangskreds.

Der er dog også nogle elever, som giver udtryk for, at perioderne med fjernundervisning har været "hyggelige", fordi man blandt andet kunne mødes fx to-og-to og have undervisning sammen med en god klassekammerat eller deltage i fjernundervisningen hjemme hos fx bedsteforældrene.

Skole-forældre-samarbejdet har spillet en betydelig rolle i hjælpen til elever med trivselsudfordringer

Skolerne har forholdt sig til flere forskellige informationskilder i forbindelse med identifikation af elever eller elevgrupper, der har haft behov for en ekstra trivselsindsats som opfølgning på den samlede nødundervisningsperiode. I det kvantitative datamateriale fremgår det, at det først og fremmest er lærernes og pædagogernes vurderinger, som skolelederne har forholdt sig til. 97 % af skolelederne svarer, at identifikation af elever/elevgrupper med behov for en ekstra trivselsindsats beror på sådanne vurderinger. Samtaler med og tilbagemeldinger fra forældrene har også været en vigtig kilde med 71 % (bilag B, tabel 7).

Samarbejdet med hjemmene har dermed spillet en betydelig rolle i forbindelse med understøttelsen af elevernes trivsel. Dette er endvidere formentligt årsagen til, at det i interviewene med lærere og ledere kommer til udtryk, at det har været ekstra udfordrende at bevare følingen særligt med de elever, hvis forældre ikke taler dansk, jf. afsnit 3.1.1. I disse tilfælde har man ikke i samme omfang som med de andre elever, kunnet trække på forældrene i forsøget på at varetage det relationelle arbejde med eleven på afstand.

4.2 Genåbning

Ligesom med den første genåbning berettes der også denne gang i de kvalitative interview med såvel ledere, lærere og eleverne selv om generelt stor gensynsglæde hos eleverne da de i løbet af foråret 2021 gradvis kunne vende tilbage til skolen. Eleverne havde generelt savnet hinanden, lærerne og skolen i det hele taget. Eleverne fortæller om de positive oplevelser forbundet med de tiltag, som skolerne iværksatte for netop at gøre noget godt for elevernes trivsel og fællesskabet oven på den anden nedlukning.

Ikke desto mindre berettes der hos ledere og lærere om, at der hurtigt viste sig behov for at sætte fornyet fokus på både enkeltelever, der havde fået det svært, men også klassefællesskaberne. Nogle elever havde lukket sig om sig selv, fået problematikker såsom angst, ensomhed eller skolevægring tæt ind på livet. I nogle klasser var der opstået forandringer i gruppedynamikkerne. Disse emner udfoldes i de følgende afsnit.

4.2.1 Børnefællesskaberne skal i fokus på ny

Mange af de trivselsmæssige udfordringer, som perioderne med nedlukning har afstedkommet, og som er beskrevet ovenfor, har kunnet mærkes allerede mens perioderne med fjernundervisning stod på. Andre udfordringer har man først fået øje på, efter eleverne er vendt tilbage til den almindelige skolehverdag med fysisk fremmøde og det sociale samvær, som hører med (se også EVA 2021b). Mens mange udfordringer har været individuelle, såsom følelsen af ensomhed eller oplevelsen af psykiske problemer som fx angst eller begyndende mistro, relaterer en mere generel udfordring sig til pandemiens indflydelse på *fællesskabet*. Som tabel 4.2 viser, oplever skolelederne, at klassefællesskaberne er blevet udfordret. Syv ud af ti (mellem i alt 67 %-71 %) af skolelederne svarer, at den samlede periode med gentagne nedlukninger og genåbninger i 2020 og 2021 enten har haft en lidt negativ eller meget negativ betydning for klassefællesskabet. Billedet er det samme på tværs af alle tre trin: indskoling, mellemtrin og udskoling.

TABEL 4.2

Hvilken positiv eller negativ betydning har hele Covid-19-pandemien (begge nedluknings- og genåbningsperioder i 2020 og 2021), overordnet set haft for følgende elevs klassefællesskab?

	Meget negativ betydning	Lidt negativ betydning	Hverken negativ eller positiv betydning	Lidt positiv betydning	Meget positiv betydning	Total
	%	%	%	%	%	%
Klasser i indskoling (bh. kl.-3. klasse) (n=700)	12	55	25	7	1	100
Klasser på mellemtrinnet (4.-6. klasse) (n=696)	14	55	23	7	1	100
Klasser i udskoling (7.-9/10. klasse) (n=590)	15	56	22	6	1	100

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2021.

Oplevelsen af, at pandemien har haft en overvejende negativ betydning for klassefællesskaberne kommer til udtryk ved, at mange elever har haft svært ved at tage del i klassefællesskabet, efter de er vendt tilbage til den almindelige skoledag. Det beretter både lærere og ledere om i interviewene. Det har betydet, at lærerne i forbindelse med tilbagevenden til den fysiske undervisning har set sig nødsaget til at bruge ekstra ressourcer på at skabe et fornyet fokus på de sociale fællesskaber.

”Men der er ingen tvivl om, at altså det, at de har været så meget alene derhjemme, har gjort det svært for dem at være i fællesskabet. Så det bruger vi meget tid på at arbejde med [...] Og mange af dem har jo så også haft forældre, der har gået på arbejde, og der er man virkelig ikke særlig stor, når man er ti eller elleve år og skal være alene hjemme [...] Altså, så det der med at lære at tage hensyn til andre og være sammen med andre og gruppearbejde med andre og sådan noget, det bruger vi rigtig meget tid på [...] At de arbejder med at tage hensyn [...] Ja, helt almindelig opdragelse”

Lærer

Tilbagevenden til den fysiske undervisning karakteriseres som værende præget af et mærkbart ”opsamlingsarbejde” rent trivselsmæssigt, hvor der skulle sættes ekstra ind efter sommerferien (2021) ”for at få de sociale rammer på plads igen”.

Alt i alt tegner der sig et billede i det kvalitative datamateriale af, at der er tale om nogle helt elementære dannelsesprincipper (såsom at tage hensyn til andre og arbejde sammen i grupper), som mange af eleverne, efter deres tilbagevenden til den fysiske skolegang, har skullet hjælpes ekstra med at efterleve og ikke mindst trives i.

Den virtuelle undervisning har haft en negativ betydning for elevernes sociale kompetencer og rummelighed

Den virtuelle undervisning har sat sine spor på elevernes sociale kompetencer samt deres generelle rummelighed, lyder vurderingen blandt de interviewede skoleledere:

”Altså når 80 % af vores kommunikation er nonverbal, når vi så ikke sidder sammen, altså så er der jo rigtig meget, der går tabt. Man kan også ”mute”. Nogle er utroligt udfordret af at komme tilbage, fordi i det sociale kan du ikke bare ”mute” folk. Du er nødt til at gøre noget ved det. Hvor når man er online, så kan man bare sige: ”Nu muter jeg lige de her” eller ”Jeg gider ikke”. Man kan lade være med at tænde for sit kamera og sige, at der er noget i stykker i det eller et eller andet. Der er mange muligheder for at tjekke ud af fællesskabet, som du ikke har normalt.”

Leder

Som beskrevet her, er der nogle omstændigheder ved deltagelsesmulighederne i den virtuelle skoledag, som adskiller sig mærkbart fra mulighederne i den fysiske skoledag. Blandt andet kan man i den fysiske skolegang ikke trække sig fra fællesskabet på samme måde, som man kan online, og det har ifølge lærerne og lederne udgjort en særlig udfordring for mange elever.

Eleverne deler oplevelsen af, at det har været svært at vende tilbage

Oplevelsen af, at der var noget man skulle øve sig på på ny i forhold til at tage del i de sociale fællesskaber er også noget, eleverne selv har givet udtryk for i interviewene. Blandt dem tales der om, at det har været ”svært” at komme tilbage, og at man har skullet bruge noget tid på at ”vænne sig” til skole med fysisk fremmøde igen. Enkelte nævner også, at det sociale fællesskab har taget, hvad de opfatter som, noget nær uoprettelig skade af nedlukningerne. Der gives også udtryk for, at det er hårdt at skulle vænne sig til en længere skoledag igen, samt at det har været udfordrende, at man ikke længere selv kan planlægge sin dag på samme måde.

Der er dog også elever, som oplever det modsatte, nemlig at klassefællesskabet er kommet styrket ud af nedlukningsperioderne. Dette har blandt andet givet sig til udtryk ved færre konflikter og en større lyst til at være sammen efter så lang tid væk fra hinanden. Analysen af de kvalitative data viser, at dette primært gør sig gældende for de klasser, hvor eleverne beretter om, at de i forvejen havde et godt sammenhold. Oplevelsen af, at klassefællesskabet nogle steder er kommet styrket ud af perioderne med nedlukning, går også igen hos nogle af lærerne, som fortæller om en tilbagevenden til den fysiske undervisning præget af en stor gensynsglæde og velvillighed.

Nogle elever har haft sværere ved omstillingen til det fysiske fremmøde end andre. Et eksempel herpå er en nyetableret 7. klasse. For dem har det været ekstra svært at finde sig til rette i fællesskabet efter perioden med fjernundervisning af den simple grund, at fællesskabet aldrig nåede at blive etableret inden nedlukningen. Det samme gør sig gældende for flere 0. og 1. klasser, som er startet i skole under nedlukningen, og som ligeledes aldrig nåede at etablere et sammenhold til at starte med.

Resultater på den nationale trivselsmåling for skoleåret 2020/2021

Børne- og Undervisningsministeriet (BUVM) har offentliggjort en mindre analyse af resultaterne af den nationale trivselsmåling blandt elever i 4.-9. klasse for skoleåret 2020/2021. Resultaterne viser, at den overordnede trivsel blandt eleverne i skoleåret 2020/2021 har holdt sig på niveau med de foregående år. Den gennemsnitlige trivsel ligger på 3,7 på en skala fra 1-5. Undersøgelsen dykker, ud over den generelle trivsel, ned i fire underkategorier af trivsel, ”faglige trivsel”, ”ro og orden”, ”social trivsel” og ”støtte og inspiration”. Disse ligger i dette skoleår mellem 3,2 og 4,0, svarende til niveauerne for de foregående år. Kategorien ”social trivsel” viser den højeste trivsel på 4,0, og kategorien ”støtte og inspiration” viser den laveste trivsel på 3,2, tilsvarende tidligere år. Resultaterne skal dog tolkes med varsomhed, da perioden for gennemførelse af den nationale trivselsmåling i skoleåret 2020/2021 blev udskudt og forlænget pga. covid-19 for at sikre, at flest mulige elever kunne gennemføre målingen fysisk på skolen. Det fremgår ikke af data, hvorvidt eleven har gennemført målingen hjemmefra eller på skolen.

Kilde: Børne- og Undervisningsministeriet <https://www.uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/2021/okt/211007-uaendret-trivsel-blandt-elever-i-folkeskolen>

4.3 Sårbare elevgrupper

4.3.1 Ledere og lærere vurderer, at nedlukningerne gik hårdest ud over de allerede udsatte elevgrupper

I forhold til spørgsmålet om hvilke elevgrupper, som covid-19-pandemien har været særligt hård for, fremhæver både lærere og ledere de elever, som i forvejen befandt sig i sårbare positioner. Det være sig børn, som enten i forvejen led af psykiske problemer såsom angst eller udpræget ensomhed eller som har udviklet disse under perioderne med nedlukning. Af andre udsatte elevgrupper peger lærerne og lederne på elever, som har været praktisk udfordret på hjemmefronten på den ene eller den anden måde. Som eksempler nævnes børn, som bor på meget lidt plads og har mange søskende, hvorfor det at finde et sted, hvor man kan deltage i den virtuelle undervisning i ro og fred, kan være mere eller mindre umuligt. Andre eksempler er børn, som har oplevet at være rigtig meget alene hjemme og dermed har skullet håndtere skolearbejdet helt selv. Endelig fortælles der igen i denne forbindelse om udfordringer relateret til tosprogede elever med forældre uden stærke danskundskaber, hvor det vanskelige kommunikationsforhold gjorde det svært for lærerne at sikre elevernes deltagelse i den virtuelle undervisning, jf. afsnit 3.2.2.

Den kvantitative analyse viser, at elever fra socialt udsatte hjem og elever med psykiske udfordringer, vurderes at være blevet påvirket mest negativt af den samlede covid-19-periode med gentagne nedlukninger og genåbninger henover 2020 og 2021. I alt 90 % af skolelederne vurderer, at perioden som helhed har haft en meget negativ (38 %) eller lidt negativ (52 %) påvirkning for elever fra socialt udsatte hjem (bilag B, tabel 6).

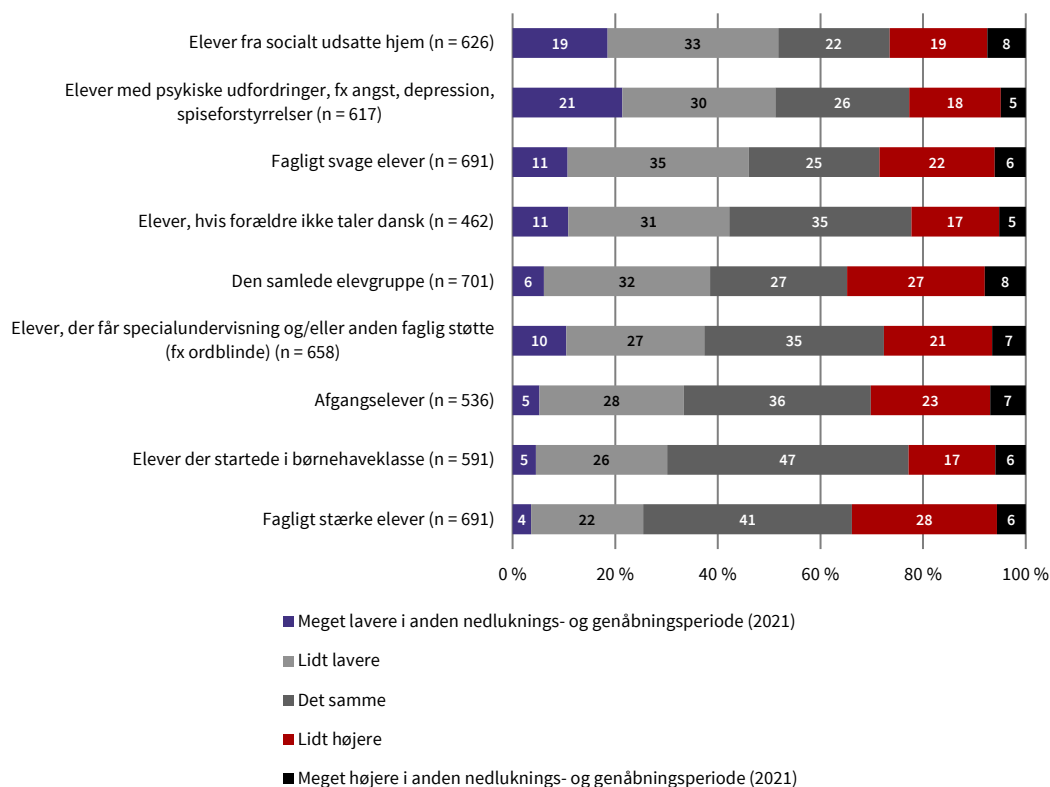
Når skolelederne bliver bedt om at sammenligne de forskellige elevgruppers trivsel i henholdsvis første og anden nedluknings- og genåbningsperiode, fordeler tallene sig som vist i figur 4.1. Figuren

viser, at det primært er de elevgrupper, som i forvejen kunne karakteriseres som sårbare, der vurderes af skolelederne til at have enten den samme eller en lavere trivsel efter anden nedlukning sammenlignet med den første. Hvad angår elever fra socialt udsatte hjem, vurderer 19 % af lederne, at elevgruppen havde en meget lavere trivsel i anden perioden sammenlignet med første perioder og yderligere 33 % vurderer, at elevgruppens trivsel havde været lidt lavere. Elever med psykiske udfordringer og fagligt svage elever er derudover også blandt de elevgrupper, som flest skoleledere mener, er kommet ud af den anden periode med nedlukning med en lavere trivsel sammenlignet med den første periode.

Hvad figuren også viser er, at i alt 35 % af lederne vurderer, at den samlede elevgruppes trivsel har været enten lidt højere (27 %) eller meget højere (8 %) i anden periode sammenlignet med den første. Skoleledernes svar tegner dermed ikke et entydigt billede af elevernes trivsel i den anden nedlukningsperiode sammenlignet med den første. De viser ikke desto mindre, at det langt fra er alle elever, der har oplevet den anden periode som ekstra udfordrende. Dette er interessant at se i sammenhæng med, at datamaterialet viser, at der netop i den anden nedlukningsperiode har været flere elever, som har gjort brug af muligheden for nødpasning, dvs. muligheden for at deltage i nødundervisningen med fysisk tilstedeværelse på skolen. Dette ser vi nærmere på nedenfor i kapitlets sidste afsnit.

FIGUR 4.1

Hvordan vil du vurdere følgende elevgruppers trivsel i skolen i anden nedluknings- og genåbningsperiode (2021) sammenlignet med første nedluknings- og genåbningsperiode (2020)?

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2021.

Note: Ikke alle procenterne summer til 100, da decimalerne er blevet afrundet.

Under den anden nedlukning har flere gjort brug af muligheden for nødpasning på skolen

Under den anden nedlukningsperiode, der startede i vinteren 2020/2021, var der et særligt politisk fokus på at få flere elever ind på skolerne til nødpasning. Derfor blev tilbuddet om nødpasning bredt mere ud. I en af de tidligere EVA-undersøgelser om erfaringerne fra covid-19-perioden angav i alt 76 % af de kommunale skolechefer i foråret 2021, at skolerne modtog enten flere (57 %) eller mange flere (19 %) elever i nødpasning under nedlukningen 2021 end i nedlukningen i 2020 (EVA 2021b).

Dette billede afspejles også i de kvalitative interviews til denne undersøgelse, hvor skolerne giver udtryk for, at der i den anden nedlukningsperiode sammenlignet med den første har været markant flere børn, som deltog i nødpasningen og den fysiske nødundervisning på skolen. På en af de største af de fem deltagende caseskoler oplevede de således, at "næsten alle børnene i indskoling" i den sidste del af nedlukningsperioden tog del i nødundervisningen på skolen. Skolen her er vel at mærke en skole med en forholdsvis ressourcestærk elevgruppe, hvorfor det på flere måder er en bemærkelsesværdig omstændighed. En del af forklaringen ligger ifølge de interviewede lærere og ledere i, at mange familier til sidst nåede et mæthedspunkt, hvad angår fjernundervisning og derfor besluttede at sende deres børn i nødpasning. Som en lærer fra skolen siger om forældrene:

"De [forældrene] kunne simpelthen ikke magte at have dem hjemme mere."

Lærer

Nødpasningen har ikke kun været benyttet af socialt udsatte elever og familier, men mere bredt, hvilket også var intentionen. Intentionen har været, at det var elevens individuelle behov, der skulle afgøre om et barn blev tilbudt nødpasning eller ej. Udtalelsen som den citeret ovenfor vidner derudover om, at oplevelsen af den anden periode med nedlukning har været præget af oplevelsen af den første periode. At skulle igennem en ny periode med nedlukning efter en så forholdsvis kort tilbagevenden til den fysiske skoledag, bliver af mange set som særligt udfordrende. Flere af eleverne beskriver den anden periode med nedlukning som langtrukken:

"Jeg kan huske, at jeg sad til sidst og tænkte: 'Lad os nu bare komme tilbage, jeg er så træt af det her' "

Elev, udskoling

Den generelle oplevelse af tilbagevenden til den almindelige skoledag med fysisk fremmøde er altså præget af oplevelser af både positiv og negativ karakter. På den ene side har det for langt de fleste været rart at komme tilbage og tage del i det sociale fællesskab og mærke hinanden igen. På den anden side har det for en del elever samtidig været udfordrende at genetablere de sociale mønstre og finde sin rolle i klasse- og skolefællesskaberne igen. Skolens personale har derfor måttet arbejde ekstra hårdt på at understøtte elevernes trivsel – både individuelt og i fællesskaberne. Det har man blandt andet gjort gennem særlige indsatser, hvor rigtig mange har været rettet mod netop elevernes trivsel. Hvad det er for nogle indsatser, der er blevet iværksat, ser vi nærmere på i det næste kapitel.

5 Indsatser til at imødegå faglige og trivselsmæssige udfordringer

Det er en generel oplevelse på de deltagende caseskoler, at nedlukningerne overordnet set har sat sine spor på mange elevers trivsel og faglige udvikling. Det viser analyserne i de to foregående kapitler. Dette kapitel giver et overblik over, dels hvilke indsatser som skolerne har i gangsat for at imødegå pandemiens konsekvenser for elevernes læring og trivsel, dels hvad der har ligget til grund for valget af netop disse indsatser. Kapitlet begynder med et kvantitativt overblik over de mest udbredte indsatser. Derefter ses der nærmere de mere kortvarige indsatser, hvor både trivslen og det faglige har været i fokus. Kapitlet slutter med en gennemgang af nogle af de indsatser, som skolerne har set så stor værdi i, at de mange steder har besluttet at fortsætte med dem. Undervejs i beskrivelserne af de forskellige indsatser inddrages elevperspektivet for at belyse, hvordan eleverne selv har oplevet/oplever udbyttet af de forskellige indsatser.

De politiske aftaler om støtte til skolernes håndtering af faglige udfordringer og indsatser til at styrke trivslen

Med de politiske aftaler fra hhv. februar og juni 2021 blev der afsat midler til finansiering af den slags indsatser. Vurderingen var, at elevernes faglige udvikling og trivsel havde været ”sat på prøve under nedlukningen” og i en erkendelse af, at ”elevers faglig udvikling og trivsel hænger uløseligt sammen”, ønskede man at foregribe de negative konsekvenser, det måtte have for såvel den enkelte som for samfundet som helhed. Ud af en rammebevilling på kr. 390 mio. gik de kr. 174 mio. til grundskolerne til ekstraundervisning, tolærerordninger, turboforløb, øget åbningstid i SFO el.lign. Derudover var der afsat midler til et inspirationskatalog over kendte virkningsfulde indsatser og til digitale gæstelærerforløb. Hvilke indsatser, der blev igangsat af på grundskoleområdet, ser vi på i kapitel 5.

I starten af juni 2021 blev der indgået endnu en aftale i erkendelsen af, at selvom eleverne var fysisk tilbage på skolerne, og at det blev gjort en stor indsats for at give eleverne en god afslutning på skoleåret 2020/2021, så måtte det forventes, at nogle elever ville starte det kommende skoleår (2021/2022) med et ”fagligt efterslæb”. Der blev så afsat yderligere kr. 295 mio. til at understøtte et fagligt løft i 2021. I samme aftale forlængedes fristen til brug af den første runde midler til udgangen af 2021. Derudover fik folkeskolerne en række frihedsgrader, som skolerne også havde i skoleåret 2020/2021 som følge af, at skolerne var underlagt nødundervisningsbestemmelserne. På folkeskoleområdet gælder det fire frihedsgrader, som behandles i kapitel 6.

Til sidst kan det nævnes, at der ligeledes i juni 2021 blev afsat kr. 41 mio. til trivselsfremmende aktiviteter i skole, SFO, fritids- og klubtilbud til børn og unge. Midlerne kunne bl.a. bruges til lejrskoler, ekskursioner m.v.

Kilder: *Aftale om håndtering af faglige udfordringer og indsatser for at styrke trivsel hos elever og kursister i grundskolen og på ungdoms- og voksenuddannelser frem mod sommeren 2021, af den 18. februar 2021, Aftale om håndtering af faglige udfordringer hos elever i grundskolen og på ungdoms- og voksenuddannelser, af den 1. juni 2021, og Aftale om sommer- og erhvervspakke mv., af den 4. juni 2021.*

5.1 Indsatsernes fokus og baggrunde

5.1.1 Indsatserne adresserer både trivselsmæssige og faglige udfordringer

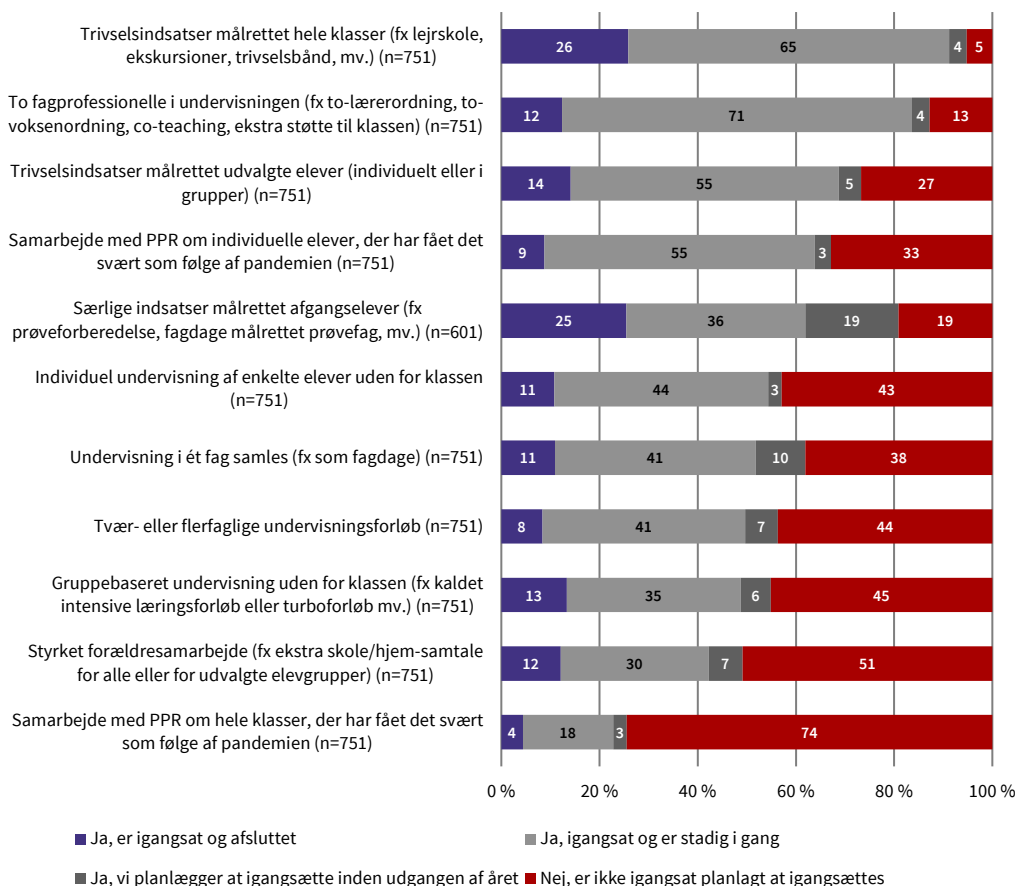
De kvantitative resultater viser tydeligt, at klassernes trivsel har været (og fortsat er) et meget stort fokusområde for skoler, når de har igangsat indsatser. Næsten alle skoleledere (i alt 95 %) angiver således i spørgeskemaet, at de har igangsat trivselsindsatser målrettet hele klasser (fx lejrskole, ekskursioner, trivselsbånd mv.). Som det fremgår af Figur 5.1, er 65 % af skolerne på dataindsamlingsstidspunktet stadig i gang med sådanne klassebaserede indsatser, 26 % har afsluttet dem, mens 4 % er planlagt til senere afvikling.

Den næstmest anvendte indsatstype er allokering af to fagprofessionelle i undervisningen (fx tolærerordninger, co-teaching, ekstra støtte til klassen). Næsten ni ud af ti skoleledere (87 %) angiver, at de har iværksat sådanne indsatser. Ligesom med trivselsindsatserne viser figuren også, at mange skoler fortsat er i gang (på dataindsamlingsstidspunktet) med sådanne indsatser (71 %), mens nogle har afsluttet indsatsen (12 %), og endelig at 4 % har planlagt en indsats med to fagprofessionelle i undervisningen til senere. Disse gennemgås nærmere i afsnit 5.5, og vi bemærker her, at vi for læsevenlighedens skyld vil betegne sådanne ordninger som ”tolærerordninger”, selvom der i praksis kan indgå andre fagprofessionelle som fx pædagoger i sådanne ordninger.

Ud over de klassebaserede trivselsindsatser viser de kvantitative resultater, at trivselsindsatser målrettet udvalgte elever (individuelt eller gruppebaseret) ligeledes er udbredte. 14 % af skolelederne svarer, at disse indsatser har været igangsat og nu er afsluttet, 55 % svarer, at de stadig kører, mens 5 % svarer, at de planlægger at igangsætte sådanne indsatser, inden året er omme. 27 % svarer, at de hverken har igangsat eller planlægger at igangsætte sådanne indsatser. Tallene for særlige indsatser målrettet afgangselever ligner disse. Her har 25 % af skolelederne svaret, at de har været igangsat og nu er afsluttet, mens 36 % svarer, at de stadig kører, og 19 % svarer, at de planlægger at igangsætte sådanne indsatser, inden året er omme. Dertil kommer individuelle trivselsindsatser i samarbejde med PPR målrettet elever, som har fået det svært som følge af pandemien. I alt 67 % af skolelederne svarer, at disse enten har været i gang og afsluttet (9 %) eller stadig er aktuelle på deres skole, enten fordi de fortsat er i gang (55 %) eller er planlagt til at finde sted senere på året (3 %).

FIGUR 5.1

Har I igangsat, eller planlægger I at igangsætte følgende indsatser til at styrke elevernes læring og trivsel som følge af covid-19-pandemiens konsekvenser?

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2021.

Note: Figuren afbilder udvalgte svarkategorier.

Note: Chi²-tests viser, at der er signifikant forskel på folkeskoler og privat- og friskoler ift. følgende indsatser: Folkeskoler har gjort mere brug af to fagprofessionelle i undervisningen (p-værdi < 0,001), samarbejde med PPR om hele klasser (p-værdi = 0,004) og udvidet åbningstid i SFO (p-værdi < 0,001). Privat- og friskoler har gjort mere brug af individuel undervisning af enkelte elever uden for klassen (p-værdi = 0,001) og undervisning i et fag samles (p-værdi < 0,001).

5.1.2 Skolerne arbejder på forskellige måder med at identificere de elever, som har brug for en ekstra indsats

Der har ligget et væsentligt arbejde for skolerne i at identificere de elever eller elevgrupper, som har behov for særlige indsatser. I dette arbejde har skolerne først og fremmest trukket på lærer/pædagog-vurderinger, men også samtaler og tilbagemeldinger fra forældre, opgørelser af elevfravær og individuelle samtaler med elever har udgjort givtige værktøjer, jf. kapitel 4. Ift. det trivselsmæssige har man ligeledes trukket på vejledervurderinger (af fx AKT-vejledere eller inklusionsvejledere) i arbejdet med at identificere de elever, som havde brug for et ekstra løft (bilag B, tabel 7).

Dette arbejde ligger altså til grund for den lange række af indsatser, som skolerne har valgt at iværksætte for at imødegå de faglige og trivselsmæssige udfordringer, som pandemien har

ført med sig. Nogle indsatser er specifikt rettet mod at styrke den individuelle og sociale trivsel. Andre indsatser er af mere faglig karakter, men også størstedelen af disse involverer et fokus på det trivselsmæssige. Nogle er først iværksat efter tilbagevendelsen til den fysiske skoledag, mens andre er blevet iværksat allerede under selve nedlukningerne i et forsøg på at imødekomme udfordringer blandt eleverne i perioderne med fjernundervisning. Analyserne af det kvalitative datamateriale viser, at de mere kortvarige indsatser, som skolerne har iværksat, primært har haft til formål at understøtte elevernes trivsel, men at nogle af disse samtidig har været kombineret med et fagligt indhold. Analysen viser også, at skolerne har været kreative i deres udvikling og implementering af disse indsatser, hvor aktører både på og uden for skolen har været involveret. I det følgende skal vi se nærmere på, hvordan disse indsatser har set ud.

5.2 Kortvarige indsatser med et fagligt indhold

Det er kendetegnende for de faglige indsatser, som skolerne har iværksat, at de også involverer et trivselsmæssigt fokus. I det kvalitative datamateriale ses eksempler på indsatser, som primært er fagligt motiveret, men som samtidig er udformet på en måde, således at indsatsen også understøtter elevgruppernes sociale fællesskab. Som eksempler på kortvarige indsatser med et fagligt fokus kan nævnes en udeskole/åben skole-indsats, hvor både indskoling-, mellemtrin- og udskolings elever fx har indgået i et fagligt samarbejde med forskellige aktører i lokalsamfundet såsom plejehjem, en biavlforening, fiskerne på den lokale havn samt den nærliggende købmand.

I sådanne indsatser kommer eleverne ud og oplever noget sammen. Samtidig får man styrket det praksisnære aspekt i undervisningen, og endelig får man involveret dele af det lokalsamfund, som i flere tilfælde har været lukket ned.

5.2.1 Elevernes oplevelser af de fagligt fokuserede indsatser

Eleverne vurderer udbyttet af den praksisnære undervisning/brugen af åben skole positivt. Specielt variationen og det, at man nu ikke altid ved, hvad præcis der skal foregå i de enkelte fag, giver ifølge eleverne skoledagen noget, som den ikke havde før covid-19.

Det er blevet meget mere spændende, det er ikke lige, at vi ved, hvad vi skal have og sådan nogle ting, når læreren træder ind ad døren.

Elev

Undervisningen bliver af eleverne sammenlignet med en "surprise party", hvilket understreger begejstringen for indsatsen.

Inddragelse af et fagligt element i alle indsatser har været en eksplicit prioritering i nogle kommuner, og dermed har man de steder helt undladt at iværksætte tiltag, som udelukkende har haft et trivselsformål:

Jeg har forsøgt sådan at skrue noget ned for, og det gjorde vi også sidste år, da den der famøse sommerferiepakke, som vi alle rystede på hovedet ad og sagde: "Altså prøv at høre her, det er ikke fordi ... altså I kan stort set ikke være sammen med parallelklassen. Det er ikke hverken Fårup Sommerland eller ZOO eller... det er simpelthen ikke det, vi taler om. Nej, nu må I lige ... det er ikke underholdningsindustri, og det er ikke Tivoli-penge, der kommer ud af os."

Skolechef

Det er dog ikke alle skolechefer og skoleledere, som har insisteret på at kombinere alle sociale aktiviteter med et fagligt indhold, hvorfor flere kortvarige indsatser primært har været iværksat for at styrke elevernes sociale trivsel.

5.3 Kortvarige indsatser med fokus på trivlsen

Vores kvalitative datamateriale indeholder flere interessante eksempler på kortvarige indsatser med et trivselsmæssigt fokus. I en af de deltagende kommuner har man eksempelvis gennemført en indsats med et specifikt pædagogisk fokus på tværs af kommunes skoler. Denne indsats var yderligere kendetegnet ved, at den blev varetaget af pædagogerne på de involverede skolers SFO'er, og at den blev iværksat, mens skolerne var lukket ned:

Så skoleledere har simpelthen [...] kontaktet forældre og der, hvor man ikke havde kontakt med en elev, der har de været hjemme at stemme dørklokker og så videre. Så var vi nok nogle af de første, der sagde, at ... til vores SFO-pædagoger, at I skal altså ikke bare sidde derhjemme. Og der er nogle kommuner, der satte SFO-pædagogerne til at lave noget andet, fordi nu var pædagoger ... nu var SFO'erne jo lukket. Og det sagde vi fra dag ét, jeres arbejde er nu mere vigtigt end nogensinde. I skal simpelthen tage kontakt med eleverne, eller børnene, de unge mennesker. I skal arrangere spildage med dem, I skal lave individuelle samtaler med dem og så videre. Så pædagogerne har simpelthen arbejdet syvogtredive timer om ugen, ligesom de normalt ville gøre. Og så har de selvfølgelig bakket op omkring lærernes virtuelle undervisning, men en stor del af tiden har de simpelthen brugt på at lave pædagogisk SFO-arbejde, bare online.

Skolechef

Som beskrevet, blev indsatsen initieret af skolelederne på kommunens skoler som et led i arbejdet med at identificere de elever, som oplevede faglige og/eller trivselsmæssige udfordringer under perioderne med fjernundervisning. Herefter blev SFO-pædagogerne mobiliseret til at udføre et såkaldt "online pædagogisk SFO-arbejde". Dette er et eksempel på, at man på skolerne ikke bare har været særligt opmærksomme på at understøtte elevernes trivsel i en svær periode men samtidig har været kreative i måden, man greb dette arbejde an på.

Andre eksempler på indsatser har været afholdelse af "trivselsdage" og "trivselsuger", hvor man blandt andet har gennemført forløb med den individuelle og sociale trivsel på skemaet og haft undervisningssessioner med samtaler om disse emner.

Indkøb af ekstra legetøj til indskolingens elever samt til bålhygge med kakao og skumfiduser er andre eksempler på trivselsindsatser. Endelig lader det mest udbredte trivselsværktøj (se figur 5.1) til at være arrangering af ture ud af huset. Der gives i interviewene eksempler på klasser, som har været i skoven, på hyttetur, på stranden, i Tivoli, i Zoo eller lignende. I nogle tilfælde har man, som beskrevet ovenfor, kombineret turene med fagligt indhold. Der tegner sig dog et mønster af, at man primært har haft fokus på at være sociale sammen som gruppe igen, og nogle steder har man gjort en dyd ud af, at turene skulle udgøre "ekstraordinære" oplevelser.

5.3.1 Elevernes oplevelser af de trivselsmæssige indsatser

Eleverne synes generelt godt om at komme en tur i Tivoli, i ZOO, i skoven eller lignende. De mange ture ud af huset har med andre ord været et stort hit, og i elevernes begrundelser peger de blandt andet på, at det har været rart med noget afveksling. Eleverne giver også udtryk for, at turene har

styrket fællesskabet. Flere af eleverne påpeger dog samtidig, at det har været svært at se det *faglige* udbytte i turene. Analysen viser, at dette også gør sig gældende i de tilfælde, hvor det faglige ellers var tænkt som noget, der indgik som et centralt element.

Med hensyn til de ovennævnte ”trivselstimer” er det til gengæld ikke noget, de involverede elever har været særligt begejstret for. Eleverne forklarer dette med, at de slet og ret ikke føler det store trivselsmæssige udbytte af at sidde og tale om den sociale trivsel, hvor det oven i købet er læreren, der har mest taletid:

Jeg synes det er lidt nederen, for jeg synes ikke trivsel skal være sådan noget, hvor vi sidder, og hun [læreren] forklarer i nærmest en time.

Elev

Elevernes perspektiv synes at være, at aktiviteter, bevægelse og samvær i undervisningen har understøttet den fælles trivsel bedre end selve trivselstimerne.

5.3.2 Indsatser målrettet enkelte klasser eller årgange

I interviewene med lederne og lærerne fortæller der også om eksempler på indsatser, som er målrettet enkelte årgange eller enkelte klasser. Et eksempel på dette er en skole, der efter tilbagevenden til den fysiske skolegang har etableret et decideret trivselsprogram til en af de årgange på skolen, som blev vurderet til at have de største trivselsmæssige udfordringer. Programmet blev sat i stand i et tværprofessionelt samarbejde med PPR:

Så der forsøgte vi os med sådan en indsats, der skulle give et positivt boost, og arbejde sådan med... ja, fællesskabet i klassen og sådan omkring mentalisering og grundfølelser og mistrivsel og trivsel. Vi havde sådan et program, os fire inklusionsvejledere, forebyggende rådgiver og psykolog kørte det her forløb, to gange tre lektioner med forskellige programmer, hvor vi kom ind på forskellige ... og så var lærerne med, dels som den observerende ift. klassefællesskabet, men også for at kunne køre det videre med nogle af de snakke, der havde været i gang.

Lærer

Sådan et eksempel illustrerer, hvordan det på mange skoler har været en høj prioritet at få genetableret det sociale fællesskab efter nedlukningsperioderne, og hvordan dette arbejde i høj grad har hængt sammen med lokale analyser af de forskellige elevgruppers situation og behov. Det illustrerer også en anden generel tendens, nemlig at det er lærerne og de lokale ressourcepersoner, som har udført dette analysearbejde, og at de konkrete indsatser er blevet struktureret ud fra de lokale ressourcemæssige muligheder, som skolerne nu engang har. I dette konkrete tilfælde har man på den involverede årgang flere elever, som er visiteret til specialpædagogisk støtte, hvorfor der altså ikke er tale om et nyetableret samarbejde med PPR og skolens ressourcepersoner men snarere en udvidelse af et allerede eksisterende samarbejde.

Det meget varierede billede af, hvilke indsatser, der har været iværksat (og stadig kører), og hvordan disse er udformet, viser med al tydelighed, at indsatsarbejdet på de enkelte skoler i høj grad er præget af lokale omstændigheder. Særligt hvad angår de mere kortvarige indsatser som dem, der er beskrevet her, er der derfor stor variation. Hvad angår de mere langsigtede indsatser derimod, er der større lighed på tværs af skolerne, ligesom et andet kendetegn ved disse er, at de i højere grad primært er rettet mod elevernes faglige udvikling, selvom flere involverer et fokus på elevernes trivsel også. Nogle af disse indsatser gennemgås i det følgende afsnit.

5.4 Tolærerordninger

I det kvalitative datamateriale er der særligt én type længerevarende indsats, som går igen på tværs af skolerne, og det er tolærerordninger. Det er den betegnelse, som vi her for læsevenligheden skyld bruger, når skolerne allokerer to fagprofessionelle til undervisningen, selvom der også kan indgå andre fagprofessionelle som fx pædagoger i sådanne ordninger. En nyligt udgivet opgørelse over omfanget af sene skoledage i 2021 fra BUVM viser, at størstedelen af skolerne, som benytter sig af paragraf 16b til at konvertere understøttende undervisningstimer til tolærertimer, både anvender lærere og pædagoger i bemandingen (BUVM, 2022). Indsatsen motiveres ifølge interview med skolechefer, ledere og lærere af en overbevisning om, at det skaber bedre muligheder for at praktisere holddannelse og dermed sørge for mere 1:1-tid mellem elev og lærer/pædagog:

Du kan komme tættere på de enkelte børn, både med hensyn til deres trivsel og med henblik på deres læring.

Skolechef

Tolærerordningerne ses som en indsats, der gavner det faglige og det trivselsmæssige på samme tid, fordi det giver bedre muligheder for at komme tæt på børnene og få en føling med, hvilke elever som har brug for en ekstra didaktisk eller pædagogisk indsats.

Implementeringen af tolærerordningerne er undertiden inspirere af principperne bag co-teaching (se fx Friend, 2017; Højholdt, 2018; Hansen, 2019):

Den anden side er jo, at der fagligt er mulighed for at lægge nogle andre vinkler på det. Og får vi co-teaching til at gå som en systematisk tilgang, så bliver det jo netop den professionelle tilgang til at være to i klasserummet. Og det er ... personligt tror jeg på, at det er noget af det her, vi vil se mere af også. Altså det er noget af det, man vil tænke ind, når man laver reformer, fordi det er jo ikke kun os, der tænker sådan her. Så derfor tænker jeg, at det, der er vigtigt, er, at vi bliver dygtige til at bruge det, at der er to i klasserummet, fordi det er ikke bare noget, der sker af sig selv. Derfor er jeg så optaget af det med co-teaching også.

Skolechef

Figur 1 i bilag B viser, at en tredjedel af lederne angiver, at der er anvendt holddannelse til alle eller næste alle klasser uanset trin under anden nedlukning. Det er en noget lavere andel end under den første nedlukning. Det kvalitative materiale til denne undersøgelse indikerer, at det særligt er holddannelse inden for klasserne, som tolærerordningerne har været brugt til at praktisere. Nogle skoler har imidlertid også anvendt det til at praktisere holddannelse på tværs af klasserne for at levere ekstra støtte til de elever, som efter tilbagevendelsen til den fysiske skoledag har haft svært ved at genetablere deres fodfæste i klassefællesskabet. Man har derfor samlet dem på tværs af klasserne og gennemført en særlig målrettet indsats for dem.

Elevernes oplevelser af tolærerordningerne

Ift. tolærerordningerne er der en overvejende positiv holdning blandt eleverne til udbyttet. Elever, der er overvejende positive, giver udtryk for, at de synes, at det har understøttet deres læring, fordi det blandt andet har givet mere ro og dermed bedre muligheder for at koncentrere sig. Samtidig har elever en oplevelse af, at de hurtigere kan få hjælp til det, de har svært ved, mens nogle elever også ser et særligt udbytte i mulighederne for differentiering.

Analysen af det kvalitative datamateriale viser endvidere, at det er eleverne på de skoler, hvor indsatsen er ”professionaliseret” (fx gennem en praktisering af co-teaching), som oplever det største udbytte af indsatsen. De skoler, hvor man både har tilført en ekstra voksen til undervisningen og

samtidig har arbejdet aktivt med rammerne for, *hvordan* de to voksne skal samarbejde i og omkring undervisningen, er altså også skoler, hvor eleverne selv oplever, at de har fået et godt udbytte af tolærerordningerne.

På de skoler, hvor dette ikke har været tilfældet, giver elever udtryk for, at de har svært ved at se pointen i at have to lærere. Det skal eleverne ikke nødvendigvis kunne, da der kan være mange grunde til, at der er allokeret en ekstra lærer i undervisningen. Ikke desto mindre har elever i interviewene givet udtryk for, at den ekstra voksne undertiden til tider virker overflødig:

Jeg tænker, at den anden oftest står bare ved vindueskarmen og kigger på, hvis jeg skal være helt ærlig. De kigger bare på.

Elev

Det skal selvfølgelig understreges, at dette udsagn *ikke* kan bruges til andet end at konstatere, at den pågældende elev har oplevet tolærerordningen på denne måde. Hvorvidt det rent faktisk har forholdt sig sådan, at den ekstra lærer ikke har deltaget aktivt i undervisningen, siger det ikke noget om. Det er også meget muligt, at den ekstra lærer har været med i undervisningen i en observerende rolle. Ikke desto mindre er det med til at tegne et billede af, at tolærerordningerne synes at have fungeret bedst de steder, hvor man har arbejdet aktivt med rammerne for anvendelsen af den ekstra voksne.

5.5 Andre længerevarende indsatser

5.5.1 Styrket undervisning i dansk som andetsprog (DSA) og ekstra ressourcer til børnehaveklasserne

Af andre længerevarende indsatser ses i datamaterialet eksempler på en styrket DSA-undervisning, hvor skoler har tilført ekstra ressourcer i form af nyansatte DSA-lærere for at understøtte arbejdet med de elever, som ikke har dansk som modersmål. Som nævnt i kapitel 4, gives der flere steder udtryk for en bekymring angående lige netop denne elevgruppe, fordi det har været ekstra svært at bevare kontakten til dem og deres familier under nedlukningen. Dette understreges desuden i det kvantitative materiale, hvor ”elever, hvis forældre ikke taler dansk”, fremhæves som en af de elevgrupper, der har været særligt udfordret under nedlukningerne (bilag B, tabel 1).

Et andet eksempel er en skole, hvor man har brugt de tilførte midler som en anledning til forstærke en eksisterende indsats målrettet skolens børnehaveklasser. Her har man blandt andet gjort to klasser til tre for at få færre elever i hver klasse og dermed bedre muligheder for at styrke det relationelle arbejde med både børn og forældre. Man har tilført ”ekstra hænder” og givet klasserne nogle nye og større lokaler. Ifølge lærerne på skolen var der allerede inden pandemien et stort fokus på at iværksætte ekstra indsatser for børnehaveklasserne, men det er perioden med nedlukningerne, der for alvor har sat skub i processen.

5.5.2 Nye værktøjer til systematisk opfølgning på elevernes faglige udvikling

Der er i det kvalitative materiale også eksempler skoler, som har iværksat tiltag på tværs af fag. Et eksempel på dette er en indsats, som står på skuldrene af et koncept, en af skolens ressourcepersoner (dvs. vejledere) har udviklet. Konceptet indebærer en ny systematik i opfølgningen på elevernes faglige progression, som man indførte under perioderne med nedlukning for at imødegå eventuelle udfordringer angående elevernes faglige udvikling. Man har fortsat med at arbejde med konceptet efter tilbagevendelsen til den fysiske skoledag med ambitionen om at oparbejde en ny systematik, som kan tage højde for, at man som lærer ikke altid har det relationelle aspekt i klasse-

værelset til rådighed i vurderingen af elevernes faglige progression. Man afprøver til en start konceptet på 2., 4. og 6. årgang, og det tværfaglige fokus omhandler de to store fag, dansk og matematik. I det følgende fortæller skolelederen mere om det og refererer til den nye systematik som ”klassekonferencen”:

Og så har vi i år også indført noget, der hedder [indsatsens navn], altså fagligt samarbejde, som er, at én time om ugen, så samarbejder dansklærerne på én årgang og planlægger undervisning sammen og matematiklærerne tilsvarende, så den viden man får fra klassekonferencen, der er det jo tanken, at man tager det med ind i den fælles forberedelse og siger: ”Hvad kan vi så sammen? Skal vi lave noget holdopdelt undervisning, eller skal vi få en vejleder ind, så vi kan understøtte noget differentiering for dem, der ligger stærkest, eller hvad er der behov for der?” Og så vil der være en opsamling i foråret med den samme gruppe, hvor man så kigger på, hvordan de har flyttet sig. Så det er sådan lidt afprøvende, og det er derfor, at vi laver det på 2., 4. og 6. og så med fokus på at kunne rulle det mere ud. Men blandt andet også på baggrund af de erfaringer under corona til ligesom at sige, hvordan er der vi får et stærkere og mere fælles blik på elevernes progression.

Skoleleder

Dette er endnu et eksempel på en indsats, som nok er iværksat som følge af perioden med covid-19, men som samtidig har inspireret en skole til at ændre deres traditionelle praksis i arbejdet med både undervisningen og her opfølgning på elevernes faglige progression. På den måde er indsatsen også et billede på et mønster blandt caseskolerne til at bruge perioden med nedlukninger, fjernundervisning og tilbagevendelsen til den fysiske skoledag til at nytænke og tilpasse allerede eksisterende praksisser med henblik på at blive endnu bedre til at arbejde med og understøtte elevernes faglige og sociale trivsel.

Finansiering af indsatserne

De kvantitative data viser, at de politisk afsatte midler i mange tilfælde har været med til at helt eller delvist at finansiere skolernes igangsatte indsatser. Hvad angår trivselsindsatserne målrettet hele klasser, angiver fx 19 % af skolelederne, at de er finansieret udelukkende af de politisk uddelte midler, 59 % svarer, at indsatserne er delvist finansieret af de uddelte midler, mens de sidste 22 % angiver, at de uddelte midler har slet ikke være brugt til disse indsatser (bilag B, tabel 8).

Et lignende billede gør sig gældende ift. indsatser, der involverer to fagprofessionelle i undervisningen, om end med en lidt mindre andel af skolelederne (9 %), der angiver, at disse indsatser er finansieret alene med de politisk uddelte midler. 69 % af skolelederne svarer, at indsatser med to fagprofessionelle i undervisningen er delvist finansieret af de uddelte midler, mens de resterende 22 % angiver, at de uddelte midler har slet ikke være brugt til at finansiere disse indsatser (bilag B, tabel 8). Blandt caseskolerne er der eksempler på, at finansieringen af to fagprofessionelle i undervisningen sker via vikarbudgettet. Der er tale om en afvejning af, hvordan man bruger ressourcerne bedst, som en lærer udtrykker det:

Selvfølgelig helt vildt ærgerligt, men det er jo en del af dealen, ellers så kunne vi jo ikke have det [timer med to faglærere i det omfang, som de har].

Lærer

6 Anvendelse af midlertidige frihedsgrader

Da fristen for anvendelse af midlerne til håndtering af faglige og trivselsmæssige udfordringer blev forlænget, blev de politiske partier bag aftalen samtidig enige om at videreføre nogle af de frihedsgrader, som havde været gældende for nødundervisningen under covid-19-pandemien. Helt konkret på *folkeskoleområdet*⁵ gælder der følgende udvidede frihedsgrader i skoleåret 2021/2022:

1. At konvertere *alt* understøttende undervisning til brug for andre aktiviteter på skolen, der udløser et tilsvarende personaleforbrug i undervisningen
2. At fravige målsætningen om fuld kompetencedækning
3. At undlade at udarbejde elevplaner
4. At undlade at udarbejde kvalitetsrapporter.

I dette kapitel beskriver vi, hvilke frihedsgrader folkeskolerne har benyttet sig af, hvad deres begrundelser har været, og hvilken betydning skolechefer, ledere og lærere tillægger dem. Spørgeskemadata viser, at det blot er 4 % af skolelederne, som slet ikke har benyttet sig af nogen af de fire frihedsgrader på undersøgelsestidspunktet.

6.1 Udvidet mulighed for at konvertere UUV-timer

Analysen af det kvalitative datamateriale viser, at der er to overordnede tilgange til brugen af de *ekstraordinære*, midlertidige frihedsgrader:

- Den ene tilgang har været at gøre brug af *alle* de tilgængelige ekstraordinære frihedsgrader, med henvisning til at der er brug for mere decentrale beslutningskompetence ude på skolerne. Her refereres både til positive erfaringer fra covid-19-perioden med mindre målstyring og færre bindinger samt til negative erfaringer med folkeskolereformen.
- Den anden tilgang har været at *undlade* at bruge de ekstraordinære frihedsgrader ud fra en tænkning om, at man ikke ønsker at iværksætte forandringer, som måske alligevel kun er midlertidige. Oplevelsen har desuden været, at der under covid-19-pandemien har været rigeligt med forandringer, og at der er brug for ro til såvel elever, personale og ledelse.

5 Da frihedsgraderne kun er relevante for folkeskoler og ikke for fri- og privatskoler, er spørgsmålene herom kun stillet til folkeskolerne i forbindelse med spørgeskemaundersøgelsen. For læsevenlighedsens skyld henvises der alligevel til "skoleledere" og "ledere".

Godt halvdelen af skolelederne (i alt 55 %) har i spørgeskemaundersøgelsen svaret, at de på deres skole har benyttet sig af de udvidede muligheder for at konvertere understøttende undervisningstimer (UUV-timer) til andre aktiviteter, der indebærer et tilsvarende personaleforbrug, jf. tabel 6.1. Disse svar fordeler sig sådan, at 35 % af skolelederne svarer, at de har konverteret lidt flere og 20 % svarer, at de har konverteret alle de mulige UUV-timer som følge af de udvidede, midlertidige muligheder herfor.

TABEL 6.1

Hvordan har jeres skole benyttet sig af de eksisterende og de udvidede muligheder for at konvertere understøttende undervisningstimer (UUV-timer) til andre aktiviteter? (n = 480)

	Procent
Vi har slet ikke konverteret UUV-timer på vores skole	6 %
Vi har konverteret UUV-timer, som vi plejer og i henhold til folkeskolelovens § 16 b og § 16 d	40 %
Vi har konverteret lidt flere UUV-timer, end vi plejer, som følge af de udvidede muligheder herfor	35 %
Vi har konverteret alle de UUV-timer, vi har kunnet, som følge af de udvidede muligheder herfor	20 %
Total	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt grundskoleledere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2021.

Note: Spørgsmålet er kun relevant for folkeskoler, og derfor er det ikke stillet til fri- og privatskolerne.

Billedet af en i forvejen udbredt brug af muligheden for at konvertere UUV-timer vha. folkeskolelovens § 16 b og/eller § 16 d kendetegner også de deltagende caseskoler. Der er kun en enkelt af caseskolerne, der først for nylig (skoleåret 2020/2021) er begyndt at tage de eksisterende muligheder i brug. De andre skoler har i flere år gjort brug af konverteringsmulighederne i større eller mindre grad.

Hvad angår de udvidede frihedsgrader i skoleåret 2021/2022, så har fire ud af fem caseskoler valgt at benytte sig af dem i større eller mindre grad. Den caseskole, som slet ikke har taget de udvidede muligheder for UUV-konvertering i brug, begrundet det med, at meldingen kom for sent, idet resourceallokeringen var afsluttet:

Hvis man skal lave om [på noget], så skal man jo re-tænke noget på en anden måde. Og det gør man ikke i midten af juni måned.

Skoleleder

I det følgende uddyber vi begrundelserne for og erfaringerne med konvertering af UUV-timer. Overordnet set bliver der peget på to grunde til at konvertere UUV-timer: For det første bruges de til i stedet at sætte flere, kendte lærere⁶ ind i undervisningen, og for det andet bruges de til at forkorte skoledagens længde.

6 Som i kapitel 5 bruger vi betegnelsen "lærere" i forbindelse med "tolærerordninger" for læsevenlighedsens skyld. Der kan, som tidligere nævnt, være tale om andre fagprofessionelle som fx pædagoger, der indgår i sådanne ordninger.

6.1.1 Beslutning om at sætte flere, kendte lærere ind i undervisningen

Tolærerordninger er et meget udbredt tiltag, jf. kapitel 5 og BUVM (2022). De skoler, som i forvejen er vant til at arbejde med to fagprofessionelle i undervisningen (fx vha. den eksisterende § 16 b og § 16 d), henviser til gode erfaringer hermed både før covid-19-pandemien men også i forbindelse med den første genåbning i 2021 som begrundelse herfor (jf. EVA, 2021a). En klar struktur omkring brugen af flere lærere i undervisningen, hvor der fx arbejdes ud fra co-teaching-principper, og hvor der er lagt fast fælles forberedelsestid ind i lærernes skemaer, giver alt andet lige et godt udgangspunkt for en god udnyttelse af tolærertimerne. En lærer beskriver det således:

Altså jeg i hvert fald sige, at nu har jeg været her, ja det er mit 7 år, at før jeg kom her, der kendte jeg slet ikke til den måde at samarbejde med andre, og nu kunne jeg aldrig forestille mig andet. Vi forbereder alt sammen i hvert fald i det team der, og det er mit indtryk, at langt de fleste teams fungerer på den her måde. [...] Vi kan tage alverdens initiativer og bruge, vi kan lave niveauinddeling, vi kan supplere hinanden når... Jeg kan sige tusind ting godt om det.

Indskolingslærer

Prioritering af, at der er tale om – for eleverne – *kendte lærere*, er noget, som vægtes højt.

Tolærerordninger bruges på mange måder og forskellige samarbejdsformer afprøves

Tolærerordningerne ser ud på mange forskellige måder. Udover forskellige eksempler på holddannelse, så er der i det kvalitative materiale også eksempler på, at den frigivne ressource som følge af konverteringen af UUV-timer kan bruges til, at den ene lærer afholder trivselssamtaler med enkelte elever, mens den anden underviser. Den anden lærer kan også bruges til observation eller støtte af elever i vanskeligheder. Der er også eksempler på skoler, hvor lærerne akkumulerer de frigjorte tolærertimer henover fx en seks-ugers periode, således at man samler sammen til fx at kunne tage en indskolingsklasse på en ekstra tur, hvor der er brug for at have to voksne med.

6.1.2 Forkortelse af skoledagen kan også være en begrundelse

Når UUV-timer konverteres til to-lærer ordninger, så vil en følge heraf være, at eleverne går kortere tid i skole i de tilfælde, hvor undervisningen tilrettelægges med to lærere i stedet for de skemalagte UUV-timer. Skolerne har i skoleåret 2021/2022 tre muligheder for at forkorte skoledagens længde: de kan anvende § 16 b i indskoling; § 16 d på mellemtrinnet og i udskolingen; eller de kan med afsæt i de midlertidige frihedsgrader konvertere *alle* UUV-timer, som kan anvendes på *alle* klassetrin. Den sidste af de tre nævnte muligheder er midlertidig og gælder specifikt for skoleåret 2021/2022 (BUVM, 2022).

To holdninger kommer til udtryk i interviewene med skolechefer, ledere, lærere og pædagoger:

- Én holdning er, at eleverne helt generelt har lange skoledage, og at konvertering af (yderligere) UUV-timer er en måde at forkorte disse på for alle elever.
- En anden holdning er, at eleverne tværtimod har brug for at være i skole efter en langtrukken periode med fjernundervisning. Der kan dog være enkelte klassetrin, som kan have gavn af kortere skoledage, og hvor konvertering af (yderligere) UUV-timer giver mening.

Skoleledere, der deler den første holdning, forklarer eksempelvis, at de ser ”mere kvalitet i undervisningstimer, hvor der er to voksne til stede i en lidt kortere skoledag, end den time, der ligger fx fra

kl. 14 til kl. 15". I det følgende udtrykkes ligeledes en grundtanke om, at kvalitet er bedre end kvantitet, hvor beslutningen har udmøntet sig i en ansøgning om konvertering af alle UUV-timer *specifikt* til skolens bh. og 1. klasseelever. Argumentet bag forklares:

Vi har brug for flere voksne... for at se og mærke børnene mere og være endnu tættere på. Så erfaringerne fra corona ved at korte skoledagene har jo været, at ja, mere nærvær skaber trivsel, og trivsel skaber læring.

Skoleleder på en fødeskole, hvor elever kan gå fra 0. til 6. klassetrin

Tolærerordningen ses som en god løsning for særligt nogle af de mere udfordrede elever. En tolærerordning kan fx spille godt sammen med en skoles inklusionsarbejde. Erfaringen med de kortere skoledage er, at de elever, der har det svært med at "holde til" en hel skoledag bedre kan "være i det".

Kortere skoledage opleves som en lettelse, men kan også være et benspænd

Det er et gennemgående perspektiv blandt de interviewede lærere og ledere, at kortere skoledage med tolærerordninger i nogle timer er at foretrække for de fleste elever, og særligt for de elever, der i forvejen er udfordrede i skolen. Det gælder ikke mindst for de dagens sidste lektion på skemaet, fordi den ofte kan opleves lidt "træg". Der er dog også eksempler på, hvordan lærere må omlægge undervisningens indhold som følge af forkortelsen af skoledagen. Et konkret eksempel er en lærer, som underviser i indskoling på en skole, hvor skoledagen er blevet forkortet med én lektion fire dage om ugen. Før havde hun eleverne i 90 minutter efter frokostpausen, mens hun nu har dem i 45 minutter. Det betyder, at hun er gået over til konsekvent at bruge denne (kortere) tid til træningsopgaver i læsning eller regning, for der er ikke længere tid til at igangsætte faglige aktiviteter, der forudsætter en lidt længere indføring.

Kortere skoledage spiller også ind på elevernes fritidsliv på og uden for skolen. En forkortet skoledag som følge af konvertering af UUV-timer kan give plads til mere tid til, at børnene kan lege sammen derhjemme eller i princippet også i fritidstilbuddene. Kortere skoledage kan dog have utilsigtede konsekvenser for SFO'erne. Konvertering af yderligere UUV-timer er i hvert tilfælde en problematik, der rejser af nogle af de interviewede skolechefer.

Vi har haft mange diskussioner på problematikken, der hedder, at hvis man konverterer understøttende undervisning til tovoksentimer, så er skoledagen jo kortere. Og når skoledagen er kortere, så er SFO-dagen længere. Og betyder det så, at man så bare skal udhule normeringen i SFO-en og dermed gøre det, man siger, at man *ikke vil gøre*, nemlig at nedprioritere trivslen? Eller hvordan finder man nogle løsninger, der gør, at den længere åbningstid i SFO-en bliver kompenseret økonomisk, så man kan holde nogenlunde samme fornuftige normering? [...] Man vil både have tovoksændækning og have en forlænget SFO-dag... så passer regnestykket ikke... Og den abe har de lovgivende myndigheder jo bare kastet ned i den enkelte kommune og ned i den enkelte skoleenhed.

Skolechef

Som citatet viser, så handler overvejelserne både om økonomi og kapacitet, men også om, hvorvidt man med denne udvidede frihedsgrad ubevidst er med til at udvande kvaliteten af skolefritidstilbuddene, og der stilles det retoriske spørgsmål om, hvad det betyder for børnenes trivsel samlet set.

6.1.3 På nogle skoler bevarer man visse specifikke UUV-timer

Det er ikke alle steder, man har valgt en fuld konvertering af UUV-timerne. I det kvalitative materiale er der eksempler på fastholdelse af nogle af UUV-timerne til fx svømning på mellemtrinnet. Der er også eksempler på, at man tildeler flere fagtimer i bestemte fag for at ligestille de naturfaglige fag i udskolingen, så de alle er dækket med to ugentlige timer.

UUV-timer bruges nogle steder til lektiehjælp, og også her ser vi blandt caseskolerne eksempler på, at de ønskes bibeholdt. På én af caseskolerne er det elever på 8. årgang, der selv har efterspurgt de UUV-timer, der tidligere havde været allokeret til lektiehjælp, da de savnede muligheden for støtte og vejledning til skolearbejdet. Det ønske har skolens ledelse imødekommet ved at give eleverne på denne årgang mulighed for i en periode at deltage i en frivillig lektiehjælpsordning. Interview med elever fra en af skolens 9. klasser viser, at også de kunne tænke sig muligheden for at få hjælp til lektierne, jf. det pres, som en del elever i afgangsklasserne oplever efter længere perioder med nødundervisning.

Det handler imidlertid også om indholdet og relevant bemanding af UUV-timer, der er tiltænkt lektiehjælp. I det kvalitative materiale er eksempler på, at tiden allokeret til lektiehjælp har tendens til at blive brugt på trivselsrelaterede aktiviteter snarere end til fagligt arbejde. Det sker, fordi disse lektiehjælpstimer i praksis kan være bemandede af personale, som ikke nødvendigvis kender eleverne særlig godt eller har overblikket over, hvad der ville være relevante faglige aktiviteter for dem, og derfor er det ikke altid noget fagligt, tiden bliver brugt på:

De [nogle lærere] har sagt til mig: ”Ved du hvad, du laver, hvad du har lyst til.” Så jeg kører jo noget ’Fri for mobberi’ og den slags. Super fedt! Men der er også andre [lærere], hvor det er sådan lidt: ”Så er det de her lektier, du skal lave”, og man står inde i en klasse... hvem er det, der har svært ved... man har dem 45 minutter. Så det er også lidt den der... ja, det skal fungere, fordi der er noget mødestruktur, som ... det er den måde, det kan hænge sammen på. Men jeg ser de der lektietimer som trivselstimer. Altså jeg skal ned og lave... vi skal ned og lave noget hyggeligt sammen, vi skal noget sammen... nogle lege og lære hinanden at kende. Også med min egen klasse. Det er sjældent, at jeg siger, at nu skal vi lige finde danskbogen frem, for det er indskolingen.

Pædagog med ansvar for lektiehjælpstimer

Erfaringer som disse forklarer, hvorfor nogle lærere i interviewene foreslår, at man gentænker disse UUV-timer. Her foreslår en lærer, at timerne bruges på en måde, så der rent faktisk er tid og de rette ressourcer til at støtte de elever, der reelt har brug for det:

Jeg synes, at de [lektiehjælpstimerne] skulle lægges [...] for de elever, som har brug for det. Igen, det er, hvad, 20 ud af 24 elever, der godt kan finde ud af at få lavet deres lektier, som kunne sidde derhjemme i ro og mag og gøre det og sikkert få det lavet bedre, end de gør her. Så hvis man nu sendte dem hjem igen, og så sad der lærere til de elever, som virkelig havde brug for støtten, som man så kunne hjælpe. Så det blev understøttende undervisning for de elever, som har brug for det. Det ville give meget, meget mere mening.

Udskolingslærer, som derudover har ansvar for faglig støtte til ordblinde elever og til ”gråzonebørn”

Opsummerende konstateres det, at der er skoler, der har valgt at fastholde nogle UUV-timer til specifikke formål. Der er dog også eksempler på, at der på nogle skoler opleves et behov for at genbesøge bemandingen og evt. overveje differentiering af UUV-timerne som et tilbud til nogle og ikke nødvendigvis alle elever. Hvorvidt disse er mere relevante løsninger end fx tolærerordninger, må den enkelte skole selvsagt afgøre.

6.2 Fravigelse af kompetencedækningskravet

I dette afsnit ser vi på en af de andre frihedsgrader, nemlig muligheden for midlertidigt at fravige kompetencedækningskravet.⁷ Der er to hovedpointer:

- På de skoler, hvor muligheden for at fravige kompetencekravet opleves som en fordel, er oplevelsen, at det har givet kontinuitet, ro og trivsel hos såvel lærere som elever.
- Frihedsgraden har givet anledning til at nytænke undervisningen.

Muligheden for midlertidigt at fravige kompetencekravet afhænger naturligvis af, hvorvidt det lokalt er en udfordring af leve op til kravet. I spørgeskemaundersøgelsen svarer 43 % af skolelederne, at de har benyttet sig af muligheden for at fravige målsætningen om fuld kompetencedækningsgrad (bilag B, tabel 9). Interviewene med skolecheferne tegner dette mønster: I de kommuner, hvor kompetencedækningen i forvejen er høj, har man ikke oplevet den helt store gevinst ved den tilføjede frihedsgrad. I andre kommuner har man taget godt imod muligheden, fordi man så kan fortsætte det, som har været praksis under covid-19-pandemien, nemlig at allokere så få voksne som muligt til de samme elever. Timingen fremhæves af enkelte skoleledere som vanskelig, idet udmeldingen kom sent, ift. at ressourcefordelingen allerede var planlagt. Det har været med til at udvande værdien af frihedsgraden, er oplevelsen.

6.2.1 Fravigelse fra kompetencedækningskravene har sikret kontinuitet, ro og trivsel

Det går igen blandt lærerne i interviewene, at de efter sommerferien 2021 særligt har kunnet mærke, at både de selv og eleverne skal vænne sig til igen at følge et almindeligt skema. Her har muligheden for at fortsætte allokeringen af få lærere til hver klasse sikret den kontinuitet, ro og trivsel, der har været brug for. En følge heraf er, at lærerne må dække fag, de normalt ikke underviser i. Det oplever generelt ikke de store problemer i, så længe de har en vis fleksibilitet ift. at slække lidt på kravene, og at de har indflydelse på, hvor meget og hvor lidt de formår at dække af fagene. Trykgheden i at undervise i fag, man ikke har undervisningskompetence i, afhænger selvfølgelig både af faget men også af, om man kender eleverne:

Det kommer an på, hvad du bliver sat til at undervise i. Altså i år, der underviser jeg i kristendom. Det har jeg ikke på linje, men jeg har til gengæld historie, de to fag hænger rigtig meget sammen. Jeg underviser også i billedkunst. Det er jeg heller ikke linjefagsuddannet i, men jeg er selv meget kreativ og elsker at være kreativ, det giver også god mening for mig. Men blev jeg kastet ud i fysik og kemi, så havde jeg nok rigtig meget ondt i maven og ville sige: ”Arrrgh, det tror jeg er bedre, at I sætter Michael på”.

Lærer

⁷ Kompetencedækningskravet er et mål om, at undervisningen som udgangspunkt skal varetages af lærere med specifik undervisningskompetence (det, der før i tiden hed ’linjefag’) i folkeskolens fagrække.

Det betyder også meget, om lærere og elever kender hinanden fra andre fag. Hvis man i forvejen er fast lærer på årgangen, så har man relationerne til eleverne på plads, man er ikke "ugens gæst", og så kan man bedre håndtere at skulle påtage sig at undervise i et andet fag, end man ellers varetager.

6.2.2 Enkelte skoler har brugt anledningen til at nytænke undervisningen

Erfaringerne fra perioderne med nedlukninger og genåbninger samt de midlertidige frihedsgrader har nogle steder blevet brugt til at eksperimentere med at omlægge undervisningen til fx emnebaseret undervisning. Et eksempel herpå er en caseskole, der arbejder med det, som omtales som et "helhedsorienteret skema". Initiativet er kommet ud af en erkendelse af, at der er nogle fag og aspekter af fag, som det ikke har været muligt at undervise i under pandemien. Fagene natur-teknologi, håndværk og design og billedkunst fremhæves specifikt. Det "faglige efterslæb" i disse fag har man så villet samle op på ved at undervise emnebaseret og dermed give eleverne virkelighedsnære læringsoplevelser ved at tage eleverne ud af huset, ud i naturen og dermed give dem muligheder for at få erfaringer og ny viden ved sammen "at tage ud og mærke på og smage på og røre ved den [virkeligheden]". Det kan lade sig gøre pga. frihedsgraderne, som ifølge skolelederen har været "altafgørende", særligt muligheden for at allokere to lærere og muligheden for at fravige kompetencedækningskravet:

Fordi ellers så kunne vi ikke have gjort det, hvis ikke vi havde reduceret timetallet, så havde vi ikke haft, til dels ressourcer til at bruge tolæreren, og dels havde vi ikke haft mulighed for at ... hvis ikke vi havde fraveget linjefagskravet, så havde det simpelthen ikke kunne lade sig gøre ... ikke som vi har gjort det.

Skoleleder

6.3 Elevplaner

I dette afsnit vender vi blikket mod elevplanerne, som skolerne i forbindelse med den politiske aftale fra juni 2021 fik mulighed for at sætte på pause i skoleåret 2021/2020. Siden da er der indgået endnu en politisk aftale i oktober 2021, hvor elevplaner og kvalitetsrapporter afskaffes.⁸ Hovedpointen er, at hvor nogle skoler har set det som en anledning til at give elever og forældre en anden form for tilbagemelding, så er der andre skoler, der har vejet tilbage fra at sætte elevplanerne på pause ud fra et argument om, at der i forvejen har været så mange forandringer som følge af covid-19-perioden, at man i stedet ønsker at fastholde praksis.

I spørgeskemaundersøgelsen er det ca. hver tiende skoleledere (13 %), der anfører, at ingen elever har fået udarbejdet en elevplan, jf. tabel 6.2. En tredjedel (34 %) fastholder deres nuværende praksis med elevplaner, mens yderligere en tredjedel (33 %) giver forældrene en anden form for tilbagemelding om deres børns udvikling (skriftligt eller mundtligt).

8 Aftale om det fremtidige evaluerings- og bedømmelsessystem i folkeskolen, af den 29. oktober 2021.

TABEL 6.2

Har jeres skole benyttet sig af muligheden for ikke at udarbejde elevplaner? (n = 480)

	Procent
Ja, ingen elever har fået udarbejdet en elevplan	13 %
Ja, men en del af eleverne har stadig fået udarbejdet en elevplan	10 %
Ja, men vi giver i stedet forældrene en anden form for tilbagemelding om deres børns udvikling (skriftligt eller mundtligt fx en ekstra skolehjem samtale)	33 %
Nej, vi fastholder elevplanerne og har ikke ændret praksis	34 %
Er ikke besluttet endnu	11 %
Total	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2021.

Note: Spørgsmålet er kun relevant for folkeskoler, og derfor er det ikke stillet til fri- og privatskolerne.

På tværs af caseskolerne tegner der sig et billede af, at man et langt stykke ad vejen har fastholdt eksisterende praksis. Rationalet lyder, at skolerne alligevel er forpligtet til at dokumentere elevernes faglige og sociale udvikling, og så længe man ikke har andre, bedre værktøjer at byde ind med, så er der ikke nogen grund til at ændre på arbejdsgangen. Desuden var der på interviewtidspunktet (dvs. efteråret 2021) ingen viden om, hvorvidt den midlertidige undtagelse ville blive tale gjort permanent eller ej, jf. den politiske aftale fra oktober 2021.⁹ Der blev i interviewene givet udtryk for en vis mental træthed ift. at skulle omstille sig til flere forandringer oven i alt det, skolerne i forvejen har været igennem siden den første nedlukning i marts 2020.

Der er i eksempler på skoler, hvor man har valgt kun at beholde elevplaner i de store fag – en beslutning, som lærerne har været glade for. Med en prioritering af færre fag mener lærerne, at de bedre kan tage sig tid til at give et grundigt helhedsbillede af hver enkelt elev. På andre skoler oplever lærerne ikke, at det kræver det helt store arbejde at lave elevplaner, fordi det ”bygger jo sig selv op inde i porteføljen [Min Uddannelse]” ud fra elevernes input.

En ekstra skole-hjem-samtale er, hvad man har indført på en af de andre caseskoler som erstatning for elevplanen. Det er en mere meningsfyldt løsning, forklarer lærerne, fordi de oplever, at det er de færreste forældre, der får noget ud af at læse elevplanerne:

Og de fleste forældre, det kan vi også mærke, når vi sidder til de skolehjem samtaler, det, de er interesserede i, det er, har mit barn det godt? Har mit barn nogle venner? Og lige for at få set os som lærere i øjnene og lige finde en tryghed. Det er det, de er interesserede i. Hvordan det lige går i geografi i ottende, ja, det går jo nok. De skal nok blive til nogle mennesker alligevel. Men de er interesserede i, at deres børn har det godt, og at de trives og er gode børn. Og det får man meget bedre igennem en samtale frem for et hæfte.

Lærer på mellemtrinnet og i udskolingen

9 Aftale om det fremtidige evaluerings- og bedømmelsessystem i folkeskolen, af den 29. oktober 2021.

I dette tilfælde har ledelsen inddraget lærerne i beslutningen om, hvorvidt og hvordan man skulle bruge denne frihedsgrad. Lærerne oplever det som ”ressourcespild på noget, der faktisk ikke er nogen, der får særlig meget ud af”, og ift. til ”de par stykker” i klassen, der kunne få noget ud af det, ville man meget hellere tage en samtale.

6.4 Kvalitetsrapporter

I dette afsnit ser vi på den sidste af fire midlertidige frihedsgrader, nemlig muligheden for, at kommunerne og skoler kan undlade at udarbejde kvalitetsrapporterne i skoleåret 2021/2022, jf. den politiske aftale fra juni 2021.¹⁰ Siden er der, som nævnt tidligere, indgået endnu en politisk aftale i oktober 2021, hvor kvalitetsrapporter og elevplaner afskaffes.¹¹ Hovedpointen er, at der har været delte holdninger til, om det er en reel lettelse eller ej at sætte kvalitetsrapporterne på pause, men at man generelt ser en værdi i selve indholdet af rapporterne, om end der – især pga. de særlige forhold under covid-19-pandemien – kan være grund til tilpasninger.

26 % af skolelederne angiver, at de vil indsende oplysninger til kommunen, helt som de plejer, 27 % angiver, at der slet ikke bliver udarbejdet en kvalitetsrapport for 2020/2021, og 29 % angiver, at beslutningen endnu ikke var truffet på dataindsamlingsstidspunktet (oktober-november 2021) (bilag B, tabel 10).

De interviewede skolechefer har primært været indstillede på at fastholde kvalitetsrapporter for at sikre kontinuitet i dataflow, og fordi arbejdet med udarbejdelse af rapporterne vurderes ikke at belaste skolerne særlig meget:

Overvejelserne går på, at det vil være irriterende at få hul i et tilbagemeldelsesflow. Samtidig så ved vi godt, at der kan sagtens ske noget på det her område, men... det er simpelthen for at fastholde det her med, at vi bliver ved med at have en kontinuitet i tilbageløbet på de data, som vi kan lægge op i udvalget, og man kan jo sagtens lave en kvalitetsrapport, uden at man belaster de decentrale enheder voldsomt meget. Så det er det, der er tænkningen i det.

Skolechef

Det fremføres, at det er hensigtsmæssigt at tage visse forbehold (fx ift. karakterer), og at der kan være behov for at justere, hvilke data indgår, og hvordan de skal tolkes (fx fraværdata), netop pga. helt særlige periode med nødundervisning som følge af covid-19-pandemien.

På tværs af de interviewede skoleledere er den generelle betragtning den, at det er nyttigt med det overblik, som kvalitetsrapporterne giver. Det opleves som et godt datadrevet udgangspunkt for dialog om skolernes udvikling. Samtidig fremføres det, at et sådan overblik vil blive udarbejdet under alle omstændigheder, så der ligger ikke den store frihed i at skulle slippe for dette et enkelt år. I de tilfælde, hvor det er forvaltningen, der beslutter, om og hvordan kvalitetsrapporterne skal se ud for skolerne, er opgaven for skolelederne begrænset til ”blot” at levere de ønskede data.

10 Aftale om håndtering af faglige udfordringer hos elever i grundskolen og på ungdoms- og voksenuddannelser, af den 1. juni 2021.

11 Aftale om det fremtidige evaluerings- og bedømmelsessystem i folkeskolen, af den 29. oktober 2021.

7 Perspektiver

I dette kapitel ser vi nærmere på de fremadrettede perspektiver for skolernes arbejde i lyset af covid-19-pandemien. Vi ser på, hvad det er, skolerne fortsat mener, er nødvendigt at holde fokus på for bedst at understøtte elevernes fremadrettede trivsel og faglige udvikling. Derudover ser vi på, hvilke tiltag og indsatser som skolerne gerne vil tage med i den videre udvikling af deres undervisningstilbud.

Først ses der nærmere på det sociale fællesskab, som mange skoler har planer om at fortsætte med at have et fornyet fokus på i den umiddelbare fremtid. Dernæst kommer vi ind på tolærerordningerne, som ligeledes fremstår i datamaterialet som et markant fokuspunkt i skolernes refleksioner om deres fremtidige organisering. Herefter gennemgås skolernes ideer om en omstrukturering af den mere traditionelle skoledag, hvor særligt færre fag og færre lærerskift fremstår som noget, skolerne ønsker at arbejde med. Kapitlet afsluttes med en gennemgang af skolernes refleksioner angående deres erfaringer med den virtuelle undervisning og dennes potentiale for den fremtidige undervisning.

7.1 Et fornyet fokus på skolens sociale fællesskaber

Både lærere og skoleledere oplever, at det har været nødvendigt med et fornyet fokus på skolens sociale fællesskaber, da eleverne kom tilbage efter anden nedlukning i 2021, jf. kapitel 4 om den trivselsmæssige status. Denne pointe går igen, når de i interviewene forholder sig til de fremadrettede behov. Lærerne forklarer, at der fortsat vil være behov for dette fornyet fokus på, at eleverne efterlever klasserummets regler for god opførsel, lærer at arbejde sammen igen og generelt vænner sig til at indgå i større fællesskaber. Dette gælder både i klasseværelset, i frikvartererne og på fritidsklubberne efter skole:

[D]er er helt klart behov for en særlig opmærksomhed. Jeg synes, at man skal sørge for at prioritere, at der er nogle voksne på i de kontekster, hvor der er mange børn samlet i øjeblikket, fordi det er noget, de skal trænes i.

Lærer

Lærerne vurderer, at der er nogle elever, som der fortsat skal være fokus på. Det gælder for de første de elever, som har udviklet angst under covid-19. Disse elever har haft særlig svært ved at vende tilbage til den normale skoledag. Og det gælder for de andet de yngste elever, dvs. de nuværende 1. og 2. klasser, som skal vænne sig til at gå fysisk i skole igen. Ifølge lærerne skal de vænne sig til, at der ikke altid er en voksen omkring dem. De skal også vænne sig til, at den voksnes opmærksomhed skal fordeles ud på flere elever, end de har været vant til under fx genåbningsperioderne, hvor de typisk har været delt op i mindre hold for at reducere smittefaren samt for at sikre trygge rammer i en uforudsigelig tid. Endelig skal eleverne vænne sig til, at det ikke altid vil være en kendt lærer, som er omkring dem, fx som gårdvagt i frikvartererne. Det er der nogle af de yngste

elever, som har svært ved efter tilbagevendelsen til den fysiske skoledag, så det kræver et ekstra fokus fremover.

Blandt caseskolerne er eksempler på to forskellige tilgange til håndtering af disse udfordringer. Én tilgang er at fortsætte med ”almindelige” frikvarterer, hvor fokus er på at understøtte eleverne i netop at lære at begå sig blandt mange børn igen. På de skoler, der har valgt denne strategi, er der tale om et bevidst valg. Den anden tilgang, som vi ser blandt caseskolerne, er, at de har valgt at fortsætte med tilgange, som man har brugt under covid-19-periodens genåbninger, med forskudte frikvarterer eller opdelt skolegårde. På disse caseskoler ser man opdelt skolegårde og forskudte frikvarterer som en oplagt mulighed for at mindske konflikter mellem eleverne fremover og dermed give eleverne nogle positive oplevelser med at være i skolens fællesskaber igen.

7.2 Tolærerordninger

Det er en gennemgående pointe i både det kvalitative og kvantitative datamateriale, at skolerne generelt vurderer tolærerordninger til at bære et stort potentiale. Det ses også tydeligt i skolernes besvarelser på spørgsmålet om, hvorvidt der er nogen af de igangsatte/planlagte indsatser, som de agter at fortsætte med, efter at bevillingen med de politiske afsatte midler udløber. Figur 7.1 viser således, at i alt 82 % af skolelederne svarer, at de vil fortsætte indsatserne med to fagprofessionelle i undervisningen, enten i reduceret omfang (45 %), på linje med det nuværende/planlagte omfang (32 %) eller i øget omfang (5 %). Hertil kommer 14 % af lederne, der svarer, at der endnu ikke er truffet beslutning vedr. tolærerordningerne. Ydermere vurderer ni ud af ti skoleledere (90 %), at to fagprofessionelle i undervisningen enten i høj grad (54 %) eller i nogen grad (36 %) har bidraget positivt til elevernes læring (bilag B, tabel 11).

I de kvalitative interview fylder brug af tolærerordninger ligeledes meget, når lærerne og lederne fortæller om undervisningen i anden genåbningsperiode. Som beskrevet i afsnit 6.1 er tolærertimerne blevet brugt på flere forskellige måder på caseskolerne og både med faglige og trivselsmæssige formål, herunder i tilknytning til eksisterende inklusionstiltag. Det fremkommer tydeligt af det kvalitative datamateriale, at lærere og ledere ser stor værdi i tolærertimer, ligesom flere af caseskolerne giver udtryk for, at de gerne vil fortsætte med tolærertimer i fremtiden og gerne i øget omfang. En skolechef udtrykker ligeledes, at tolærertimer er kommet for at blive i det omfang, det kan lade sig gøre lovgivningsmæssigt:

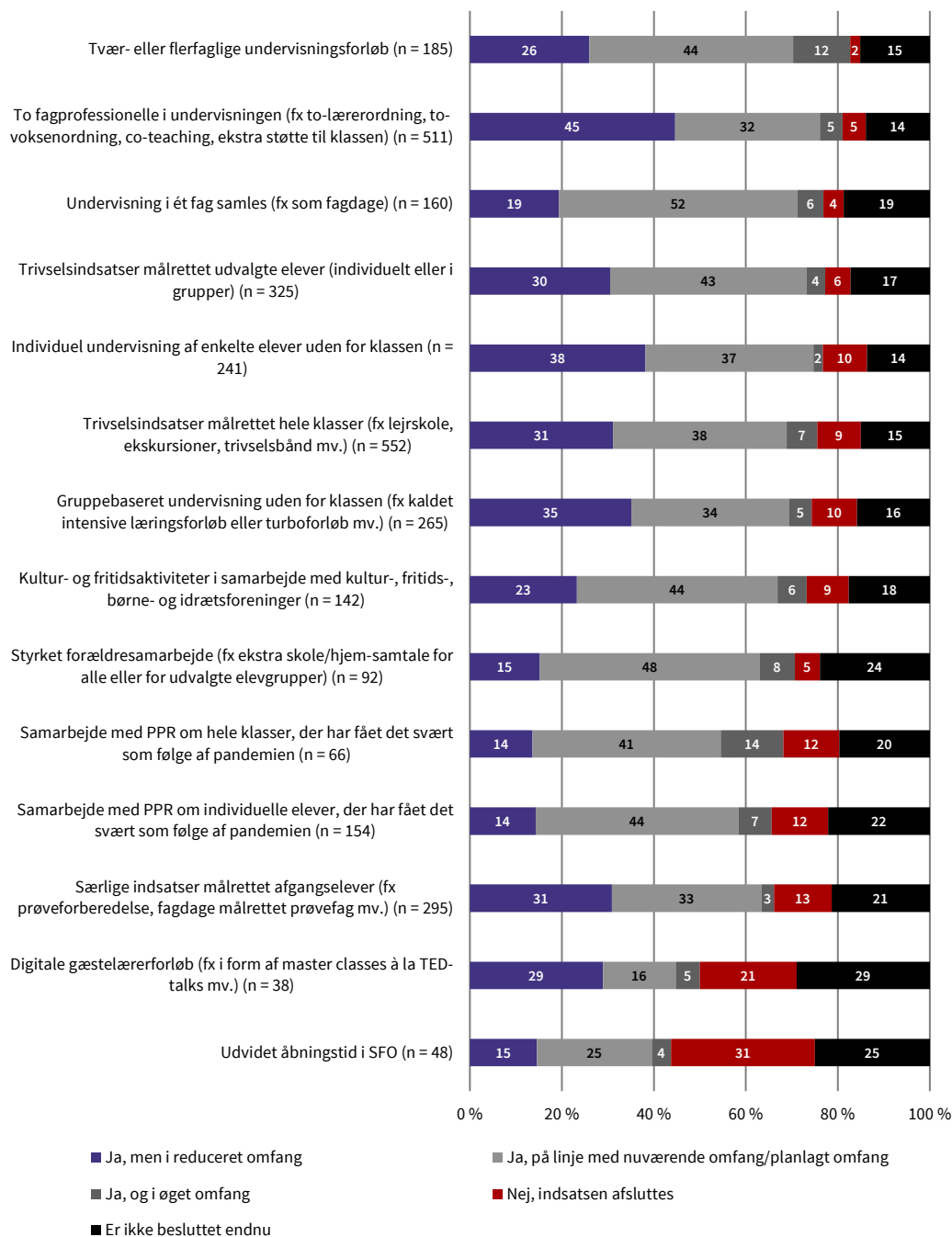

Men det her med at fastholde tolæremidler... det er kommet for at blive, det er jeg sikker på. Det kommer selvfølgelig an på, hvad der sker lovgivningsmæssigt, men som virkeligheden er nu, så er det det, man vil arbejde med.

Skolechef

FIGUR 7.1

Er der nogen af de igangsatte/planlagte indsatser, som I fortsætter eller gentager, efter bevillingen udløber?

Kilde: Spørgeskema blandt skoleledere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2021.

Note: Spørgsmålet er stillet til skoler, der har svaret "Ja, er igangsat og afsluttet", "Ja, igangsat og er stadig i gang" eller "Ja, vi planlægger at igangsætte inden udgangen af året" til spørgsmålet "Har I igangsat, eller planlægger I at igangsætte følgende indsatser til at styrke elevernes læring og trivsel som følge af covid-19-pandemiens konsekvenser?", og som har svaret, at de valgte indsatser er helt eller delvist finansieret af de politisk afsatte midler.

7.3 Skoledagens indretning

Selvom perioden med gentagne nedlukninger og genåbninger på mange måder har været kendetegnet ved opbrud og uforudsigelighed, så har der også været perioder og lokale løsninger, der har ført til mere ro og kontinuitet i løbet af skoledagen end ellers. Det er disse positive erfaringer, som skolerne ser et potentiale i at tænke videre ind i undervisningens og skoledagens tilrettelæggelse i fremtiden. Hovedpointen er, at skolerne ser et potentiale i at tilstræbe færre fag- og lærerskift i løbet af skoledagen.

7.3.1 Færre fag- og lærerskift skaber kontinuitet i løbet af skoledagen

Flere skoler giver udtryk for fortsat at ville prioritere færre fag- og lærerskift i løbet af skoledagen. 77 % af skolelederne tilkendegiver således i spørgeskemaundersøgelsen, at de vil fortsætte med undervisning, hvor ét fag samles (fx i form af fagdage). 52 % af lederne, angiver, at de vil fortsætte med dette i et omfang, der svarer til det nuværende/planlagte. 19 % vil fortsætte med det i reduceret omfang, og 6 % vil øge omfanget. 4 % af lederne, angiver, at de ikke agter at fortsætte med sådanne tiltag, og 19 % har endnu ikke truffet beslutning herom (bilag B, tabel 11).

Lærerne har pointeret i interviewene, at det skabte ro og kontinuitet, når der var perioder med færre fagskift i undervisning. Dvs. undervisning, som bestod af fag- og emnedage, eller undervisning planlagt i fagblokke. Og det har eleverne nydt godt af. Emnedagene har samtidig medført en mere helhedsorienteret undervisning, hvor eleverne rykkede sig meget fagligt, og lærere beskriver derfor denne type undervisning som noget, man ønsker at udvikle på og blive bedre til fremadrettet. Lærerne ser også et potentiale i at fortsætte med at undervise i fagblokke, da det mindsker skift i løbet af dagen og skaber plads til fordybelse i undervisningen.

Lærere ser endvidere et potentiale i at strukturere skoledagen således, at eleverne oplever færre lærerskift i løbet af dagen. Med flere timer i færre klasser skabes der bedre muligheder for lærernes relationelle arbejde med eleverne. I det kvalitative datamateriale optræder eksempler på lærere, som i anden genåbningsperiode lykkedes med at opbygge tætte bånd til sine elever, fordi timerne ikke var spredt ud i mange forskellige klasser. Lærerne oplever, at det er en struktur, der gavner både lærere og elever, fordi man dermed har tid til at prioritere den ro og ekstra plads til relationsarbejdet, som færre lærer- og fagskift medfører.

Det er også den der stress, der kommer lige pludselig igen, nu har vi kun to dansktimer, ikke. Altså det der med, når man har fire eller hele seks, så er vi på en anden måde mere afslappede, det tror jeg egentlig også, børnene har ret godt af.

Lærer

7.4 Den virtuelle undervisning

Fortsættelse af elementer af den virtuelle undervisning i fremtiden er en mulighed, som italesættes i interviewene. Nogle af overvejelserne går fx på, om den virtuelle undervisning kan bruges til elever, der i perioder har det svært pga. angst eller lignende, som så ville kunne deltage i undervisningen alligevel på trods af at være hjemme. I forbindelse med overvejelserne gives der dog samtidig udtryk for en bevidsthed om, at det er noget, der skal læres, og at det "skal gøres ordentligt".

Fortsættelse med elementer af den virtuelle undervisning vurderes også særligt som en mulighed for de ældste elever. Der tales fx om at anvende den virtuelle undervisning i forbindelse med lærerfravær eller sygdom blandt elever, som beskrevet nedenfor:

Altså lige nu er der en bevægelse omkring noget med nogle robotter, når vi har nogle børn, som er langtidssyge og ikke kommer i skole og sådan noget, men jeg er sikker på, at det her med, at vi kan gøre noget virtuelt, også vil komme ind i undervisningen... det kunne blive de ældste klasser, det har jeg i hvert fald hørt nogle skoleledere tale om, om de ældste klasser. Man kunne forestille sig, hvis der er sygdom eller andet, at man så alligevel kunne håndtere undervisningen funktionelt. Så på det område tror jeg, at der kommer noget.

Skolechef

Det er en gennemgående oplevelse blandt de interviewede lærere, at de ældste elever tog meget ansvar for deres egen læring under covid-19-pandemien. Lærerne fortæller, at de i den forbindelse har fået øjnene op for, at udskolings eleverne er i stand til at arbejde mere selvstændigt, end de almindeligvis får lov til. På en af caseskolerne har de i et enkelt tilfælde brugt denne erfaring til at sende de ældste elever hjem for at arbejde ud fra et "særskema", fordi klassen ellers ville have haft femten vikartimer pga. fravær hos lærerne, der skulle have haft klassen i fagene dansk, matematik og engelsk.¹² Andre steder har man integreret hjemmearbejde for de ældste elever som en del af deres almindelig undervisning. Hvis eleverne fx skal arbejde med opgaver individuelt, bliver de nu nogle gange sendt hjem for at fordybe sig. Der gøres især brug af dette i forbindelse med forberedelser til prøver og mundtlige fremlæggelser. Dog udtrykkes samtidig en opmærksomhed på, at en sådan grad af selvdisciplin kan være meget at forlange af de unge, og man skal passe på ikke at forcere en proces med "at gå fra elev til studerende", som en lærer udtrykker det. Desuden er det måske en model, der kan fungere på skoler, hvor familierne er ressourcestærke, og forældrene kan bakke op om sådanne løsninger, men som må formodes at være sværere at få til at fungere på skoler med mere ressourcetsvage familier.

Som kapitlet viser, er der på skolerne en generel oplevelse af, at covid-19-pandemien ikke kun har handlet om at kompensere for de svære vilkår for undervisningen. Perioden har også åbnet for muligheden for at forholde sig kritisk til elementer af den mere traditionelle organisering af skoledagen og undervisningspraksissen. Dette har skolerne flere steder brugt som en anledning til at skabe nye strukturer og undervisningsformer eller til at videreudvikle tidligere fremgangsmåder. På den måde kan erfaringerne fra pandemien bruges konstruktivt i den fortsatte udvikling af skolen, så den på bedst mulig vis understøtter alle elevers læring og trivsel.

¹² Det er vigtigt i denne sammenhæng at understrege, at det inden for de gældende regler *ikke* er muligt, at bede eleverne helt på egen hånd at afvikle undervisningen hjemmefra. Det må samtidig pointeres, at det *ikke* nødvendigvis er sådan, at denne klassens "særskema" er blevet afviklet på en måde der strider mod gældende regler i den nævnte uge, hvor der var ekstraordinært meget fravær hos klassens lærere.

Appendiks A – Litteraturliste

Birkelund, J. F. & Karlson, K. B. (2021, November 8). "No Evidence of a Major Learning Slide 14 Months into the COVID-19 Pandemic in Denmark" <https://doi.org/10.31235/osf.io/md5zn>

BUVM. (2022). *Kortlægning af sene skoledage i 2021*. København: Børne- og Undervisningsministeriet.

Christensen, J., Bundsgaard, J. Kjeldsen, C. C., Pettersen, M. (2021). *It i skolen under corona-pandemien*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

EVA. (2021a). *Grundskolers erfaringer med nødundervisning under covid-19- pandemien: En undersøgelse af nødundervisning i foråret og sommeren 2020*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.

EVA. (2021b). *Kommunale rammer, PPR og pædagogers arbejde i grundskolen under covid-19- pandemien: En undersøgelse af erfaringer med nødundervisning, nødpasning og PPR i 2020 og 2021*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.

Folkeskoleforligkredsen (Socialdemokratiet, Venstre, Dansk Folkeparti, Socialistisk Folkeparti, Radikale Venstre, Det Konservative Folkeparti og Liberal Alliance). (2021). *Aftale om det fremtidige evaluering- og bedømmelsessystem i folkeskolen, af den 29. oktober 2021*. Lokaliseret 12. januar 2021 på: <https://www.uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/2021/okt/211029-bred-aftale-om-fremtidigt-evaluering-og-bedoemmelssystem>.

Regeringen (Socialdemokratiet) og Venstre, Dansk Folkeparti, Socialistisk Folkeparti, Radikale Venstre, Enhedslisten, Det Konservative Folkeparti, Nye Borgerlige, Liberal Alliance, Alternativet og Frihed Grønne. (2021). *Aftale om håndtering af faglige udfordringer og indsætter for at styrke trivsel hos elever og kursister i grundskolen og på ungdoms- og voksenuddannelser frem mod sommeren 2021, af den 18. februar 2021*. Lokaliseret 16. december 2021 på: <https://www.uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/2021/feb/210218-nye-indsatser-skal-styrke-faglighed-og-trivsel>.

Regeringen (Socialdemokratiet) og Venstre, Dansk Folkeparti, Socialistisk Folkeparti, Radikale Venstre, Enhedslisten, Det Konservative Folkeparti, Liberal Alliance og Alternativet. (2021). *Aftale om håndtering af faglige udfordringer hos elever i grundskolen og på ungdoms- og voksenuddannelser, af den 1. juni 2021*. Lokaliseret 16. december 2021 på: <https://www.uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/2021/jun/210601-flere-frihedsgrader-og-295-mio-skal-understoette-et-fagligt-loeft-i-2021>.

Regeringen (Socialdemokratiet) og Venstre, Dansk Folkeparti, Socialistisk Folkeparti, Radikale Venstre, Enhedslisten, Det Konservative Folkeparti, Liberal Alliance og Alternativet. (2021). *Aftale om sommer- og erhvervspakke, af den 4. juni 2021*. Lokaliseret 14. februar 2022 på: <https://em.dk/media/14206/aftaletekst-sommer-og-erhvervspakke.pdf>.

Erfaringsopsamling: Elevernes læring og trivsel i grundskolen under covid-19-pandemien

© 2022 Danmarks Evalueringsinstitut

Citat med kildeangivelse er tilladt

Publikationen er kun udgivet i elektronisk form på: www.eva.dk

Foto:

ISBN (www) 978-87-7182-604-3

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) gør uddannelse og dagtilbud bedre. Vi leverer viden, der bruges på alle niveauer – fra institutioner og skoler til kommuner og ministerier.

**DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT**

T 35 55 01 01
E eva@eva.dk
H www.eva.dk